

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. GIMNAZYZYUM

w Brzeżanach

ZA ROK SZKOLNY

❖ 1903. ❖

TREŚĆ:

- I. Z naukowej wycieczki na Syeylię — napisał Dr. T. Garlicki.
- II. Wiadomości szkolne — przez c. k. Dyrektora.

BRZEŻANY

Nakładem funduszu naukowego.

Z DRUKARNI ADOLFA CICHOCKIEGO.

178.03.

Spr. 11

Dr. T. GARLICKI.

Z naukowej wycieczki
na Sycylię.

L. 472.

nr. 1234
Spr. 11

Z wycieczki naukowej na Sycylię.¹⁾

Myśl, którą wypowiedział Goethe, że „Italii nie zna ten, kto nie pozna Sycylii“, była silnym bodźcem mojej wycieczki do krainy Teokryta. A jakkolwiek słyszałem wiele niepochlebnego o stosunkach bezpieczeństwa osobistego, o maffii, której uczestnicy, *Giovani d'onore*, zmorą ciężą nad Sycylią, jak nad Neapolem ciężyli *Camorristi*, a nadto i wyobrażenia niejedno straszycło sobie roifa, mimoto jednak postanowiłem po Grecyi zwiedzić przede wszystkim Sycylię. Zresztą na wszelki wypadek nie jechałem sam jeden; z rozbitków całego towarzystwa, złożonego z 60 osób, które Grecyę to okrętem, to konno, a wreszcie piechotą zwiedzało, pięciu adeptów archeologii, okazało ochotę do wyprawy sycylijskiej.

W sobotę rano dnia 18. maja przy majestatycznym wschodzie słońca, ustał naraz rytmiczny bełkot *Vesty*, która się nami prawdziwie po macierzyńsku od samego *Patras* aż do granic włoskich opiekowała, nareszcie zgrzyt śruby — chwilka ciszy, a po niej ruch flankowy całego korpusu okrętowego, zapowiadały, żeśmy przybili do brzegu. *Brindisi*, gdzieśmy po dwumiesięcznym pobycie w Grecyi, wysiedli, nie było nam obcem — poznaliśmy je dawniej, kiedy się stąd wybieraliśmy na okręcie *Styria* do Grecyi. To też niedługo tu

¹⁾ W niniejszej rozprawce obrałem sobie za cel, podzielić się z czytelnikiem wrażeniami w czasie podróży po Sycylii w r. 1901. doznanemi — dalekim będąc z jednej strony od pedantycznej drobiazgowości w opisywaniu szczegółów (bo w tym względzie *Baedekery* o wiele dokładniej nas informują,) z drugiej strony od powieściowego przedstawienia czysto osobistych przygód, na jakie każdy w podróży większej natrafia, czyniąc przezto swoją osobę osiá opowiadania. Szło mi przede wszystkim o zwrócenie uwagi na najważniejsze resztki tych pomników Sycylii, które nam w dzieciństwie zamierzehłe czasy przechowały i pamięci przekazały. Żałować mi wypada, że ze względu na trudności typograficzne i znaczne koszty, nie mogę zamieścić podobizn, wysoce ułatwiających zrozumienie omówionych pomników.

się zatrzymaliśmy, tem więcej, że najbliższy pociąg wkrótce odchodził. Przez Tarent, Metapont, przez dawne i z hulaszczego życia osławione Sybaris, przebyliśmy w jednym dniu ogromną bo 430 kilometrów wynoszącą przestrzeń i już późno w nocy stanęliśmy w Reggio. Nazajutrz rano „gdy różowopalcata zajaśniała jutrzienka“ czekała nas przeprawa z kraju dawnych Bruttiiów na wyspę Sycylię, przez cieśninę zwaną powszechnie Stretto l. Faro di Messina. W porcie obok dworca kolejowego (Reggio Porto) stał potężny okręt, a raczej prom parowy „Scylla“ z dwoma, dymem buchającymi kominami, mający z mitycznym potworem prócz wspólnego imienia, gigantyczną siłę, tylko że siła okrętu, objawiała się w dobroczynnym kierunku! Na jego bowiem grzbiecie, w chwili, gdyśmy się doń zbliżali, ustawiano 4 wozy kolejowe, które przewożono do Messyny, by je złączyć z pociągiem pospiesznym idącym do Catanii a nadto setki osób powierzało mu swe życie bezpiecznie. Kiedyśmy znajdowali się na środku cieśniny mniej więcej w miejscu między bajeczną Scyllą i Charydą, mimowoli nasuwały się nam słowa Homera:¹⁾

„Dalej są dwie opoki: jednej szczyt się jeży
Aż w niebiosa, a na nim gruby obłok leży,
We środku ma jaskinię; otwór jej zwrócony
Ku ciemnościom Erebu, więc ową jaskinię
Okręt twój Odysseju niechaj tak ominie
By z pomostu w ten otwór żadna nie doniosła
Strzała, ciśniona ręką łucznika z rzemiosła.
W tej jamie Skilla siedzi, słyhać ją z daleka.
Skomli jakby miot szczeniąt i jak one szczeka
Okropna to poczwara
Łap dwanaście szkaradnych jest u tej bestyi
I sześć szyj wyciągniętych, a na każdej szyi
Łeb sprośny, w paszczy zębów trzy rzędy a przytem
Gęstych, a chropoczących przeraźliwym zgrzytem.
Nie pochłubił się dotąd nikt z tylu żeglarzy
By nie miał od niej szkody; każda jej paszczeka
Zwykle z łodzi unosi jednego człowieka.

Blizko od niej zobaczysz drugą taką skałę
Lecz niższą, bo przerzucisz przez nią każdą strzałę.
Jest tam figowe drzewo ze skały zwieszzone

¹⁾ Odys. 12. 70 nast. tłum. Siemieński

Pod niem groźna Charybda łyka morze słone;
Trzykroć w dzień je wyrzuca, trzykroć wciąga w siebie,
A gdy wciąga, o! niechże nie będzie tam ciebie!

Według obecnego stanu nauki, Homerowej Scylli, odpowiada dzisiejsza Scylla (Scilla) z wysoką i pionowo ku morzu sterczącą skałą.¹⁾ Naprzeciw położonej, niższej skały, a odpowiadającej Charybdzie, niema — uczeni przypuszczają, że Charybda w ogóle nie znajdowała się wprost naprzeciwko Scylli, lecz że jej szukać należy w miejscu zwanem obecnie Garofalo przy końcu sierpa (*Σάγγελος* stąd nazwa dawnej Messyny, Zankle), którego postać ma port Messyny. Do tego miejsca odnieść także należy akcyę Schillerowskiej ballady „Nurek“, według której rybak z Catanii nazwiskiem Cola Pesce, zawezwany przez króla Fryderyka II. (1212 — 1242), by rzucony do morza puchar odszukał, potrafił go z morskich topieli pierwszym razem wydobyć, ale gdy król rzuciwszy po raz wtóry puchar, wezwanie ponowił, młodzieniec był wprawdzie i temu wezwaniu powolny, ale już więcej z odmętów nie wrócił. — I dzisiaj mają być na całej cieśninie silne prądy, które z mniejszemi łodziami taniec wirowy wyprawiają, dla statków zaś większych są bez znaczenia.

W niespełna godzinie stanęliśmy po drugiej stronie cieśniny na ziemi sycylskiej w **Messynie**, mieście wielkiem i handlowem, lecz mimo swego bardzo starożytnego pochodzenia (założone przez leżące na południu miasto Naxos i przez eubejskich kolonistów, około 735 prz. Chr.) pamiątek starożytnych, z wyjątkiem antycznych kolumn z dawnej świątyni Neptuna, a umieszczonych jeszcze teraz w kościele S. Annunziata dei Catalani i dwóch sarkofagów rzymskich, jednego z wyobrażeniem Dedala i Ikara, a drugiego z porwaną Proserpiną, zresztą żadnych nie znajdziesz. Jak się zdaje, burze i zawieruchy wojenne, których teatrem była Messyna, jak nie mniej trzęsienia ziemi dokonały takiego zniszczenia, że nawet zagięły ślady dawnego znaczenia miasta. Na co dziś w mieście patrzymy, nosi piętno młodszych późniejszych czasów²⁾. Nie też dziwnego, żeśmy się dość szybko uporali z oglądaniem miasta i jego osobliwości i już tego samego dnia po południu znalazłem się z towarzyszami moimi na stacyi ko-

¹⁾ Na tej skale stoi jeszcze teraz zamek, broniony w latach 1806 — 1808 przeciwko Francuzom.

²⁾ Godną jest zwiedzenia między innemi, katedra i piękna studnia Neptuna wykonana przez Montorsoli (1557).

lejewej, skąd nas miał pociąg zawieść do **Taorminy**. Droga z Messyny robi wrażenie rozkosznego ogrodu i prowadzi nad morzem przez całe gaje cyprysów, drzew pomarańczowych, cytrynowych, wzdłuż żywego ogrodzenia aloesów, i kwitnących kaktusów tak, że się oko gubi w tej bujnej i bogatej roślinności. Czas jakiś więzi twą uwagę jeszcze Campo Santo messyńskie, tuż za miastem na wzgórzu leżące, z marmurowymi portykami, edykulami, a nadewszystko z pięknym nowogotyckim kościołem, wreszcie i ono znika, w miarę jak się unosi wóz parowy, nie znika tylko morze z pieniającymi się u brzegu falami. Pod wieczór stanęliśmy w Gardini, stacji kolejowej, skąd drogą pnącą się w serpentynach, po godzinnej podróży, dostaliśmy się do Taorminy (dawnego Tauromenium). Miasto to nazwane od góry Tauros, na której wzniesieniu (200 m. ponad m.) jest położone, prócz czarującego widoku na Etnę i na morze, ma swoją bardzo dawną historię, która się częściowo zespoliła z losami nieco niżej położonego miasta Naxos. Pierwsze¹⁾ to bowiem greckie miasto na Sycylii, założone przez kolonistów z Chalkis około 735 przed Chr. leżało tuż obok dzisiejszej stacji kolejowej Gardini, gdzie obecnie Capo Schiso i wkrótce doszło do takiego znaczenia, że samo wysyłało kolonistów (Leontini, Katana dzis. Catania a nawet do Zankle dzis. Messina), lecz nieprzyjaźń i zatargi z Syrakuzami sprowadziły jego upadek r. 403.²⁾ Dionysios zburzył miasto, a cały obszar podarował Sikelom, którzy wzniesli na górze Tauros obronny zamek Tauromenion. Ale Dionysios i to nowe miasto, za przyłączenie się do Kartagińczyków, wkrótce bo w r. 394 ukarał, wypędziwszy mieszkańców a na ich miejsce najwierniejszych swoich najemników przesiedliwszy. Dopiero Andromachos z Tauromenion, ojciec historyka Timajosa, a ówczesny władca, po licznych staraniach zgromadził resztki ludności z Naxos i osiedlił w Tauromenion 358³⁾, które w dalszym rozwoju wypadków historycznych odegrało nieraz poczesną rolę. Wszak stąd, gorący patriota koryneki Tymoleon rozpoczął zwycięski pochód, by oswobodzić od tyranii Syrakuzy (344), tu wylądował Pyrrus r. 268. by uwolnić Greków sycylijskich

¹⁾ por. Tuceyd. VI. 3.

²⁾ Obecnie nad Naxos, rozciąga się wielkie pole cytrynowe, którego właściciel mieszka nad morzem w Schiso. W r 1902. w marcu doniosły dzienniki, że znaleziono nekropole starożytnego Naxos; pod kierunkiem prof Salinasa miały się rozpocząć nawet ciekawe wykopaliska.

³⁾ por. Diod. Sic. 14, 15. 87.

od panowania Kartagińczyków. Tauromenion doszło nawet do stanu kwitnącego za Hierona II. (268 -- 215) ze Syrakuz, podupadło jednak i zeszło do rzędu średnich miast, za czasów Oktawiana, który mszcząc się za sprzyjanie w wojnie domowej Pompejuszowi, mieszkańców wypędził a w ich miejsce weteranów sprowadził. W r. 902. po Chr. dostało się w ręce Saracenów a w 965. otrzymało ludność muzulmańską i imię Moezzia. Dźwignęło się jeszcze pod panowaniem Normanów r. 1078, ale tylko w znaczeniu strategicznym. Wreszcie wypada i o tem wspomnieć, że dwa razy wrzały tu walki w późniejszych czasach; raz w r. 1676. opanowali Taorminę i Molę Francuzi a w r. 1849. zdobyli ją pod wodzą Filangieri Neapolitańczycy. —

Ale do Taorminy pociągała nas nie sama tylko chęć widoku pięknego i jej tradycya historyczna — o wiele większą atrakcyą były resztki teatru, który tu się ostał, jako świadek widomy dawnej świetnej przeszłości! I dziwna! jak się tu rozbawić można. Do teatru idzie się rano, w południe i wieczorem i ciągle przez pozostałe womitoria patrzeć można na jedną i tę samą sztukę, którą potężny Enkeladus pod Etną od tysięcy lat odgrywa! Zaiste nie znam wspanialszego położenia teatru; kiedy bowiem staniesz na najwyższej ławie siedzeń, to przez portale fasady, naprzeciw położonej sceny widzisz przed sobą cały świat: bo gdy patrzysz na dół, przed twemi oczyma ścielą się uprawne bogate równiny z miasteczkami, wioskami, zameczkami; na lewo -- morze w Böcklinowskim błękicie z zatokami i przylądkami, nieco na prawo — miasto Taormina ze średniowiecznymi domami, wieżycami i gankami zębatymi naokoło szczytu murów, a za miastem na stromej skale Castello, ów typowy i ściśle związany z każdym większym miastem greckim, akropol, nieco wyżej wioska Mola, a za nią gigantyczna piramida — to ogniem ziejąca, a mimo to śniegiem pokryta, korona góry Etny. Jej symetryczną postać spotyka twe oko w głównym portalu fasady scenicznej! — A jak na dole na scenie poeta przedstawiał walkę ludzkich namiętności, tak rzut oka na tę wielką, również niezgłębianą cudowną naturę, okazywał te same kontrasty, tę samą walkę gorąca ze zimnem! Tak wielkiej, tak dramatycznie działającej kulisy nie ma żaden teatr świata! Warta przeto obejrzeć się po tych zwaliskach i przy pomocy pozostałych szczątków odtworzyć sobie bodaj w przybliżeniu obraz całego teatru. — Faktem jest niezbitym, że

pierwotnie był to teatr grecki, ale w czasach rzymskich został rozszerzony i przebudowany i w tej postaci zmienionej dochował się do naszych czasów. Rozszerzenie to polegało na tem, że górne siedzenia otrzymały dwa sklepione korytarze wraz z womitoryami a możliwą jest także rzeczą, że wówczas i scena i fasada gruntownym uległy zmianom. — Siedzenia były wykute w skale, bo i sam teatr zbudowany był na skalistej górze, wznoszącej się ponad miastem, a wysokości 124 m. ponad morze. Średnica zewnętrzna całej budowy wynosi 122 m. a cavea mogła pomieścić do 40,000 widzów; była zatem większą, niż cavea teatru Dionysosa w Atenach, która tylko na 30000 widzów była obliczoną. Osiem womitoryi dzieli rzędy siedzeń na 9 klinów (cunei). W górnym korytarzu utrzymało się dotąd 36 niszy, w które, jak przypuszczać można, wstawiano naczynia spiżowe, celem wzmocnienia głosu, jakkolwiek i bez tego, akustyka w całym teatrze jest tak doskonałą, że głos bez natężenia do ostatnich ław półkolistych dochodzi. Orchestra, zapełniona obecnie fragmentami fryzów, kolumn, ma 39 m. długości. Scena według zdania znawców, po scenie teatru w Aspendos w Pamfilii¹⁾ najlepiej się zachowała. Wysoka, dwupiętrowa fasada z cegły, tworzyła głąb sceny, a była niegdyś cała wyłożona marmurowymi płytami. Przez jej trzy wielkie drzwi łukowe, występowali aktorowie — a nisze w przedziałach między łukami i po obu bokach fasady (razem 8), służyły do umieszczenia w nich posągów; nisze te po obu stronach są ozdobione wspaniałymi kolumnami koryneckimi z egipskiego granitu, z zielonego i czerwonego marmuru, nad których zdobnymi kapitelami biegł fryz barwny marmurowy. Ceglane fundamenta przed sceną służyły do podtrzymania proscenium, które było wąskie jak we wszystkich greckich, teatrach, gdzie orchestra potrzebowała więcej miejsca. Dodać należy, że pod sceną biegnie sklepiony kanał odpływowy na wodę. — Do sceny przytykają z cegieł zbudowane, dwupiętrowe skrzydła, których dolne komory, służące do przechowania teatralnych sprzętów i do zmiany kostiumów, dotąd jeszcze zachowały stiukowe ozdoby. Pod tymi skrzydłami znajdują się dwie sklepione bramy wchodowe, przez które przechodziły uroczyste pochody. Z napisu, za sceną

¹⁾ por. Baedeker: Unter-Italien u) Sizilien 12 Aufl. 1899. str. 336 i Dr. Gsell Fels: Unter-Italien u) Sizilien 4. Aufl. 1902. str. 327, z których w niniejszej pracy korzystałem.

umieszczonego, dowiadujemy się o zniszczeniu teatru przez Saracenów i o jego odrestaurowaniu w r. 1748. —

Po dwudniowym pobycie w Taorminie, zdążaliśmy do Syrakuz, mając po lewej stronie morze jońskie a po prawej odwiecznego olbrzyma, Etnę. Kolej od samej Taorminy wstępuje w obręb skrzepłych strumieni lawy, a zarazem niw bogatych i urodzajnych. — Przejeżdżamy przez stację Giarre-Riposto, gdzie jest węzeł kolei okrążającej całą Etnę, a następnie przez Acireale nad rzeką Acis, do której przywiązany jest mit, opracowany przez poetę Teokryta¹⁾, a jeszcze piękniej w szczegółach przeprowadzony przez Owidiusza²⁾: W Acysie, synie Fauna i nimfy Symetydy, w pasterzu urodziwym, zakochała się urocza nimfa Galatea. Podanie niesie, że kiedy raz na schadce przez rywala Polyfema zostali przychwyceni, w przerażeniu poczęli oboje uciekać; Galatea potrafiła ujsć przed szaleńcem Cyklopa przez zanurzenie się w morzu, Acys zaś ugodzony niezmiernym kamieniem i powalony, zamieniony został w rzekę tego nazwiska. — Jedziemy dalej na południe; — tuż przed przybyciem do stacji Aci Castello widzimy 7, różnej wielkości, wystających z morza skał, zwanych Scogli de' Ciclopi lub Faraglioni. Mają to być, owe olbrzymie odłamy góry, które Polyfem z zemsty, za oślepienie, rzucał za okrętem Odysseja³⁾. — Następnie kolej, okrążywszy zatokę L' Ongnina, która uchodzi za port Odysseja⁴⁾:

„Przystań dobra, bez liny żeglarz się obchodzi
Kotwicy nie zarzuca, nie cumuje łodzi
Bo ta stoi bezpiecznie, aż póki żeglarzy
Potrzeba nie przynagli lub wiatr, co się darzy.
Wyż przystani jest źródło bijące z kamienia,
Przejrzyste jego wody gaj topól ocienia.
Tam lądujem. . . .

dobrze znany jeszcze Wergiliuszowi⁵⁾, w 15. jednak wieku, w skutek wybuchu Etny, zalany lawą, — dochodzi do **Catani**. Jakkolwiek starożytna Katana (dzisiejsza Catania), założona przez Chalejdejszyków około r. 729 a więc w 5 lat później po Naxos, wkrótce doszła do stanu kwitnącego, a nawet r. 640. przez Charondasa otrzymała po Lokrach epizefrskich pierwszy kodeks prawny, jakkolwiek miał tutaj zna-

¹⁾ Siel. I. 69. nast.

²⁾ Metam. 13.750 nast.

³⁾ Odys. IX. 479, nast.

⁴⁾ Odys. IX. 136.

⁵⁾ Aen. III. 570.

leść grób, Tisias, zwany inaczej Stesichoros (między 630—550 r.) największy poeta sycylijski, a jeden z najznakomitszych liryków choralnych, jakkolwiek potem w wojnie ateńsko-syrakuzńskiej, Katana była podstawą wojennych działań Ateńczyków, za panowania zaś rzymskiego, najludniejszym miastem¹⁾ wyspy, to jednak dla archeologa nie budzi wiele interesu. Resztki bowiem dawnego teatru leżące pod ziemią, są i trudno dostępne i nie dają jasnego obrazu o rozkładzie zabytku; ze sceny widocznym jest tylko boczny budynek (parascenium), skąd miał mieć mowę Alkibiades do zgromadzonych w teatrze²⁾ Katańczyków, wskutek której przyłączyli się do Ateńczyków przeciw Syrakuzie — następnie rzymskie Odeum, służące do ćwiczenia się aktorów i do zapasów muzycznych, częściowo tylko zachowane i bardzo zabudowane; wyjątkowo utrzymała się w dość dobrym stanie łaźnia rzymska z głównymi częściami z apodyterium (miejsce do rozbierania się) z hypocaustum (miejsce do palenia) tepidarium (kąpiel letnia), caldarium (parowa łaźnia), balneum (ciepła kąpiel wodna). Oto cała spuścizna, jaka w Catanii z czasów hellenickich i rzymskich ocalała! Prawdopodobnie straszne trzęsienie ziemi i wybuchy Etny, którym towarzyszyły strumienie lawy, zwłaszcza w r. 1669 i 1693 nawiedzające całą Sycylię, a szczególnie miasto Catanę, zatarły podobnie jak w Messynie, ślady dawnych pamiątek.

Z Catanii do Syrakuz.

Z Catanii pędzi kolej doliną (Piana di Catania) przeciętą rzekami Simeto i Gornolunga, już przez Cycerona³⁾ nazywaną najżyźniejszą okolicą Sycylii, a i dzisiaj będącą spichrzem całej wyspy. Zbliżamy się naprzód do Lago di Lentini, jeziora, które nie istniało jeszcze w starożytności, a następnie do stacyi Lentini, zwanej dawniej Leontini. Znane nam jest to miasto jako miejsce rodzinne Gorgiasa, sofisty i mowcy (480—380) którego złudnym namowom udało się do tego doprowadzić, że Ateńczycy wmieszali się w sprawy Sykeliotów, że zamarzyli w duchu podbić całą wyspę, a nawet sięgnąć i po Kartaginę. Wspaniała flota złożona z 134

¹⁾ Dziś jest ona po Palermie największym miastem Sycylii, liczącem 146.000 mieszkańców.

²⁾ Tucyd VI. 42.

³⁾ Cic. Verr. III. 18: ut in uberrima Siciliae parte, Siciliam quaereremus.

okrętów i niosąca na swoich pokładach 25000 ludzi pod wodzą Nikiasza, Lamacha i Alkibiadesa, a nadto różowe nadzieje, doznały smutnego losu, jakiego w historii nie wiele przykładów możnaby przytoczyć! Następnie kolej zwraca się ku wybrzeżu, dotykając licznych tu założonych salin, które wpadają w oko wysokimi bielejącymi się piramidami solnemi, przejeżdża przez maleńką stację Lumidoro, skąd widać mięścinę Melilli, ową znaną z hyblejskiego miodu i przez poetów¹⁾ sławioną mięścinę, — a po kilku kilometrach jazdy, stajemy w **Syrakuzach**. Co do samego miasta Syrakuz i jego pomników posiadamy, tak klasycznego przewodnika, że chcąc opisać obecnie jeszcze zachowane zabytki niepodobna nam pominąć jego wskazówek. Tym naszym ciceronem niech będzie sam Cycero, który tak pisze²⁾: „Że miasto Syrakuz jest największem z miast greckich i najpiękniejszym ze wszystkich, częstoście slyszeli. Tak jest w istocie, jak mówią; bo nie tylko ma mocne położenie, ale zewsząd od lądu i od morza bardzo piękny widok: ma także porty pod same prawie domy dochodzące, a te choć mają różne wniścia, wody ich łączą się z sobą i spływają. Przy ich spływie, część miasta, Wyspa zwana, wązką odnogą morza od lądu oddzielona, jest z nim mostem złączona. To miasto jest tak wielkie, iż mówią, że się z czterech wielkich miast składa: Jedno jest wspomniona już Wyspa, która dwoma otoczona portami, rozciąga się do ich wchodu i ujścia, gdzie jest pałac, zbudowany przez króla Hierona, w którym pretorowie mieszkać zwykli. Jest tam wiele świątyń, ale dwie celniejsze od innych: jedna Diany, druga Minnerwy, która przed przybyciem Werresa była bardzo przyozdobiona. Na ostatecznym krańcu Wyspy, jest źródło słodkiej wody, Aretusa zwane, ogromne, ryb pełne, któreby woda morska zalała, gdyby groblą i tamą kamienną od morza oddzielone nie było. Drugie miasto w Syrakuzie zowie się Achradina, gdzie są piękne bardzo portyki, obszerny rynek, wspaniale przyozdobione prytaneum, ogromny ratusz i osobliwszej piękności świątynia Jowisza Olimpijskiego. Inne części tego miasta przedzielone jedną szeroką wskroś ciągnącą się ulicą i poprzecznymi ulicami zawierają prywatne budynki. Trzecie miasto zowie się Tycha dlatego, że w tej części była starożytna świątynia Fortuny, gdzie jest obszerne gimnazjum i wiele świątyń: ta część jest najlepiej zamieszкана

¹⁾ por. Verg. Ecl. I. 55.; Ovid. Trist. 5. 13. 22

²⁾ Orat. Veir. IV. 117. nast. (tłom. Rykaczewski.)

i zaludniona. Czwarte miasto, że było na ostatku zbudowane, Neapolis się nazywa, gdzie na najwyższym miejscu jest obszerny teatr: są tam dwie świątynie, jedna Cererze, druga Prozerpinie poświęcona, tudzież bardzo wielki i piękny posąg Apollina nazwiskiem Temenites, któryby Werres niezawodnie był zabrał, gdyby go mógł być z miejsca ruszyć! Tak pisał Cycero w r. 70 przed Chr. Zobaczmy o ile dzisiejsze resztki pozostałe temu opisowi odpowiadają? Że Syrakuzy były w starożytności najpiękniejszym miastem i największem Sycylii — nie ulega wątpliwości. Wszak według Strabona obwód całego miasta wynosił 180 stadyi t. j. 33 kilom; a ludność dochodziła do 500.000 mieszkańców; śmiało więc twierdzić możemy, że było nawet największym miastem świata starożytnego! Jakaż niezmierna dzisiaj różnica! Wprawdzie i dziś jest miastem prowincjonalnem, posiada ważniejsze władze, ale rozciągłość jego skurczyła się i ograniczyła do $\frac{1}{5}$ powierzchni, a liczba mieszkańców zeszła do 23.000. Zato wspaniałymi zabytkami i swą przeszłością historyczną jak nie mniej pięknnością natury, nie wiele miast, mogłoby z niem iść w zawody.

Przechodząc do opisanja poszczególnych części miasta nadmienić należy, że było ich wbrew doniesieniu Cycerona, w starożytności razem 5¹⁾ a mianowicie: część, którą obecne miasto zajmuje zwane Wyspą (Insula, Ortygia; *Νῆσος*) i 4 dzielnice na lądzie stałym (Achradine, Tyche, Neapolis i Epipolae). 1. Na **Wyspie** budzi przedewszystkiem ciekawość Źródło Aretuzy (Fontana Aretusa), które tryska poniżej zakratowanego i z ciosanych kamieni zbudowanego półkola. Dziwna rzecz! — od morza oddzieloną jest tylko małym skrawkiem muru miejskiego, a mimoto, źródło miało słodką wodę i dopiero od czasu silnego trzęsienia ziemi w r. 1170, przybrała woda smak słonawy. Z tą Aretuzą łączy się piękny mit opracowany przez poetów Owidiusza²⁾ i Wergiliusza³⁾. Aretuza według podania była pierwotnie nimfą w Elidzie na Peloponezie; zmęczony się polowaniem postanowiła wzmocnić swe siły kąpielą; w tym celu wpadła do wody Alfejosa, ale bóg rzeczny tak się w niej zakochał i dotąd ją prześladował, dopóki nie ulitowała się nad nią Artemida i nie zamieniła jej w źródło. Kochanka jednak, aby się nie dać shańbić wodami Alfejosa,

¹⁾ O piątej części Epipolae wspomina Liv. XXV. 24.

²⁾ Ov. Met. 5.513.

³⁾ Verg. Aen. III. 694.

podziemnymi kryjówkami uciekła do Ortygii koło Syrakuz i tu wypłynęła obfitym źródłem; ale i teraz Alfejos nie spoczął — ścigał Aretuzę pod morzem, dostał się aż do Syrakuz i połączył się ze swoją bogdanką. Mit ten wziął stąd początek, że rzeka Alfejos co chwila gubi się w skalnych pieczarach a może i stąd, że w Elidzie koło Pizy, niezmiernie wypływa źródło, które się rozdziela na dwa koryta: jednemu dają nazwę Alfejos, drugiemu Aretuza.

Drugą niezwykłą osobliwością jest kościół katedralny, który w VII. w. po Chrys. wbudowano i zabudowano na potężnych kolumnach starej świątyni doryckiej (stąd nazwa jego: Santa Maria del Piliero). Prawdopodobnie była ta wspomniana przez Cyncerona świątynia Minerwy (periptoros hexastylos z 6 kolumnami po obu krótszych stronach a z 14 kolumnami po bokach dłuższych) Dotąd jeszcze widać na zewnątrz wystające po lewej stronie podłużnej, 4 całe kolumny i 7 kapiteli — a wewnątrz po prawej stronie podłużnej, 8 kolumn żłobkowanych z kapitelami, do 11 m. wysokich; widać nawet architrav, fryz i tryglify. Wnosząc z kształtu kapiteli, przypuszczać można, że ta świątynia zbudowaną została w VI. wieku przed Chr. bo rozmiarami i formą przypomina świątynię w Segeście. W tym także kościele jest w pobliżu drzwi wchodowych z marmurowego krateru przerobiona chrzcielnica, podtrzymywana przez 7 małych lwów i z resztkami napisu greckiego. — W pobliżu kościoła znajduje się Muzeum (Museo archeologico nazionale). Prowincjonalne muzea mają to do siebie, że zwykle posiadają jeden lub dwa lepsze okazy i kilkaset fragmentów bez głębszego interesu — mają natomiast wspaniały przybytek i szumny napis „Museum“! Inaczej rzecz mi się przedstawiła po zwiedzeniu muzeum syrakusańskiego! Tu napis nie jest obliczony na kłamliwą reklamę! Zbiory syrakusańskie posiadają nie tylko cenne skulptury, między którymi wyróżnia się przedewszystkiem Aphrodite Anadyomene, — szkoda tylko że bez głowy i bez prawej ręki — ale zresztą świetnie zachowana. Znakomity mistrz uchwycił tę chwilę, kiedy się bogini z morza wydobywa i kiedy się zakryć usiłuje suknią którą wiatr w tył wydyma; obok delfin. Bez wątpienia jest to oryginał z III-go wieku, a przypomina miękkiem wykończeniem szczegółów szkołę Praksytelesa; — dalej jest tu kolosalna głowa Jowisza lub Neptuna z paryjskiego marmuru, następnie jedyny może w swym rodzaju zbiór resztek kultury sikelijskiej, a między niemi wazy z sikelijskich nekropol; wreszcie

bogaty zbiór monet (greckich, rzymskich i starochrześcijańskich) dopełnia całości wielce interesującej i pouczającej. Dodać mi wypada, że może w żadnym muzeum nie znalazłem tak wzorowego ładu i porządku i tak starannej opieki. Zawdzięczać to należy w pierwszym rzędzie dyrektorowi Paolo Orsi, który się nadto, nadzwyczajną uprzejmością wobec cudzoziemców odznacza. — W końcu niezwykle cennym zabytkiem, jaki w tej dzielnicy wieki zachowały jest świątynia Diany (lub Apollina) na via Diana. Bardzo starożytny i uszkodzony napis dedykacyjny umieszczony na stylobacie, z powodu trudności odczytania, nie daje pewności, któremu z tych bóstw świątynia była poświęconą. W każdym razie była to jedna z najstarszych świątyń, jakie Syrakuzy w stylu doryckim posiadają. Należała do rodzajów świątyń, dających się określić nazwą: hexastylos peripteros, ale była nieproporcjonalnie długa, bo po bokach podłużnych miała po 19 kolumn doryckich. Za rzecz niezwykłą i to poczytać należy, że odstępów kolumn są mniejsze niż średnica sanych kolumn i że architraw zbyt wysoki mierzy przeszło dwa metry. Szkoda wielka, że wykopaliska nie mogły odkryć całej świątyni; do części odkopanej schodzi się z ulicy na dół — nad drugą częścią stoją dotąd murowane domy.

Stare miasto na lądzie.

Prócz Ortygii, która od stałego ładu, bardzo wąskim kanałem była oddzielona, obejmowało stare miasto jeszcze cztery wielkie dzielnice. Trzeba bowiem wiedzieć, że od Ortygii na północ rozpościera się zwolna wznoszące się wzgórze, mające kształt wielkiego trójkąta prostokątnego, którego krótsza przyprostokątnia na stronie wschodniej ciągnie się ponad morzem jońskim od Porto piccolo aż do Capo S. Panagia, druga zaś dłuższa od Capo S. Panagia ku zachodowi a kończy się wysokim fortem Kuryelos. A zatem część wschodnio-północną tej rozległej wyżyny zajmowała **druga dzielnica Achradine** tak od morza jako też od ładu obwiedzona murem, którego szczątki do dziś dnia śledzić można. Część ta wraz z Ortygią, stanowiła w czasie wojny peloponeskiej, właściwe miasto, a posiadała agora z portykami, buleuterion, gdzie się odbywały zgromadzenia ludowe, prytaneum i świątynię Zeusa Olimpijskiego. **Trzecia i czwarta dzielnica**, które na zachód od Achradine leżały, dokładnymi granicami oznaczyć się nie dadzą. To pewna, że

w północnej stronie była **Tyche**, tak nazwaną od świątyni zbudowanej na cześć tej bogini — a miała to być najludniejsza część miasta; w południowej zaś, na terasie, ciągnącej się ponad Porto grande była **Neapolis** (zwana w czasach oblężenia ateńskiego Temenites¹⁾), która obejmowała największy teatr grecki na Sycylii, tak zw. Ara Hieronis, rzymski amfiteatr, Latomie del Paradiso i di Santa Venera. Wreszcie **piąta dzielnica** miasta, obejmująca wierzchołek wspomnianego trójkąta a zakończona fortem Euryelos, nazywała się **Epipolae** — Dziś najwięcej interesu budzi dzielnica Neapolis, gdzie się zachował w wielkiej części teatr grecki, jeden z najstarszych i największych zabytków kultury Greków sycylijskich. Wykuty w skale o średnicy 150 m. posiadał 46 ław kamiennych piętrzących się półkolisto w górę, oddzielonych jednym szerszym i jednym węższym odstępem (*διαξώματα* praenictiones). Na pierwszym znajdują się różne greckie napisy, które poszczególne kliny określały, między nimi napis Zeusa Olimpijskiego; resztki sceny pochodzą z czasów rzymskich. — Stąd przez arkadę akweduktu dostajemy się do Latomia del Paradiso. Są to typowe potężne kamieniołomy jakich jest kilka²⁾ w Syrakuzach, dostarczające materiału do budowli syrakuzkańskich, głębokie do 40 m. ze ścianami pionowymi, na których się dziś wiją bluszcze i inne południowe pnące rośliny, od czego otrzymały nazwę „rajskie“. W czasie jednak wojny peloponeskiej odegrały bardzo smutnej pamięci rolę. Jeńcy bowiem ateńscy wrzuceni do tych kamieniołomów, wystawieni na skwar dokuczliwy słońca, deszcz i zimno jesienne, zostali po 70 dniach sprzedani w niewolę. Tucydides³⁾ w ten sposób opisuje położenie jeńców ateńskich: Z Ateńczykami w kamieniołomach zamkniętymi,

¹⁾ por. Tuc. VI. 75.

²⁾ Zaraz obok Latomia del Paradiso jest Latomia di Sta Venera, na Aehradinie zaś: Latomia de' Cappucini i Latomia Casale, a w odległości jednego kilometru od fortu Euryelos: Latomia del Filosofo, o której Aelianus w swej *ποικιλῆ ιστορίᾳ* ks. XII. 44. tak opowiada: Kamieniołomy w Sycylii były niedaleko Epipolae długości jednego stadyum a szerokości dwóch pletr. Byli ludzie, którzy tak długo w nich życie spędzali, że się nawet żenili i mieli dzieci. Jeżeli czasem takie dzieci, które nigdy miasta nie widziały, do Syrakuz przybyły i zobaczyły konie zaprzęgnięte lub woły przeehodzące, to popadały w takie przerażenie, że uciekały od tych zwierząt, z głośnym krzykiem. Najpiękniejszą między tamtejszemi pieczarami była ta, która nazwę od poety Filoksenosa otrzymała. W czasie swego w niej pobytu, napisał najpiękniejszy poemat „Cyklop“ i oddał się nawet w tej ciężkiej niedoli służbie Muz nie dbając o karę przez Dionysiosa mu wyznaczoną.

³⁾ VII. 87.

obchodzili się Syrakuzaniecy w pierwszych czasach bardzo surowo. Ponieważ ich w tych głębokościach była wielka liczba, przeto dokuczał im skwar słoneczny i zaduch, wobec tego, że nie mieli żadnego nakrycia; a że potem w jesiennych nocach wprost przeciwne powietrze, a mianowicie dojmujące zimno znosić mieli, więc ta zmiana, obok niewygód ciasnoty, która ich zmuszała, wszystko na jednym miejscu załatwiać a następnie zwalone jedne na drugich trupy ludzi, którzy z powodu ran i zmiany powietrza i innych podobnych przypadków umarli, sprowadzały różne choroby. Oprócz nieznośnego smrodu, trapieni byli głodem i pragnieniem, gdyż przez czas ośmiomiesięczny dawano im po jednej kotyli (ćwierć litra) wody i po dwie kotyli chleba. I w ogóle musieli wszyscy znosić wszystkie utrapienia, dające się wyobrazić u ludzi, którzy się do takiego miejsca dostali. Około 70 dni pędzili w tym stanie wszyscy. Potem zatrzymano tylko Ateńczyków, Sycylijczyków i Italiotów, którzy brali udział w wyprawie, resztę w niewolę sprzedano. Ogólnej liczby jeńców nie można dokładnie oznaczyć, jednak nie było ich poniżej 7000¹⁾ — Obok Latomina del Paradiso znajduje się tak zwane Ucho Dionysiosa, a jestto w skale w formie S wykuta i ku górze ostro zwężająca się pieczara 65 metrów głęboka, 23 m. wysoka a 5 - 11 m. szeroka — posiadająca tak dokładną akustykę, że nawet szeptem przy wejściu do tej pieczary, wypowiedziane słowa, na końcu pieczary usłyszeć i rozumieć można. Nazwa jednakowoż nie pochodzi ze starożytnych czasów, lecz z wieku XVI. po Chr., kiedy powieść o więzieniach Dionysiosa specjalnie do tego kamieniołomu odnoszono. A dały powód do tego, powieści starożytnych i anegdoty o charakterze Dionysiosa, który podstępem i gwałtami doszedłszy do panowania, stał się wskutek tego podejrzliwym; jedno słowo nierozważne mogło jego najzaufañszych przyjaciół na groźne niebezpieczeństwo narazić, jak się to stało z jego przyjacielem i krewnym Filistosem, którego poparcie zawdzięczał Dionysios Starszy rządy, a którego na wygnanie z podejrzliwości skazał, — jak się stało z poetą Filoksenosem, którego do kamieniołomów wtrącił,²⁾ z powodu niepochlebnego sądu, jaki o jego poematach wydał; jak wreszcie z Platonem, którego jako niewolnika kazał sprzedać, obraziwszy się otwartem i szczerem słowem. —

¹⁾ Według powszechnego mniemania jeńcy ateńscy zamknięci byli w Latomia de' Cappuccini.

²⁾ do Latomia del Filosofo.

ssen. Auf Grund der Pflichtlektüre. (dom.) 8. Hektors Tod. Auf Grund der Schullektüre. (szkol.) 9. Der Krieg zwischen den Römern und den Sabinern während der Regierungszeit des Romulus. Auf Grund der Schullektüre. (dom.) 10. Gedankengang in dem Gedichte: Vaters Heimkehr von Adam Mickiewicz. (szkol.) 11. Entdeckung der Mörder des Ibykus durch Kraniche. Nach Schillers Ballade. (dom.) 12. Das altrömische Haus. Auf Grund der Schullektüre. (szkol.) 13. Non scholae sed vitae discimus. Auf Grund der Schullektüre. (dom.)

J. Warchot.

Kl. Vb. 1. Die Bedeutung des Livius für die römische Geschichtschreibung 2. (dom.) Gedankengang des Gedichtes „Die Glücklichen“ (szkol.) 3. Die Bedeutung der alten Völker des Orients für die Entwicklung der Kultur. (dom.) 4. Cyrus des Älteren Jugenderziehung. (szkol.) 5. Das Interregnum nach des Romulus Tode. Nach Livius I (dom.) 6. Inhaltsangabe und Grundgedanke des Gedichtes: Der Zauberlehrling. (szkol.) 7. Albas Zerstörung. Nach Livius (dom.) 8. Cids Leben in Valencia Auf Grund der Hauslektüre. (dom.) 9. Lykurgs Reformen in Sparta. (Auf Grund der Schullektüre) (szkol.) 10. Welchen Bedingungen verdankte Italien, dass es im Altertume zum Ausgangspunkte des römischen Weltreichs geworden ist. Nach der Schullektüre. (szkol.) 11. Gottvertrauen bleibt nicht unbelohnt (dom.) 12. Dädalus und Ikarus. Nach Ovids Metamorphosen. (dom.) 13. Gedankengang des Gedichtes „Männerwaffen“. (szkol.) 14. Die Ursachen des ersten punischen Krieges. (dom.)

Kl. Vla. 1. Der Besuch des Telemach bei Menelaus. (dom.) 2. Kudruns Jugendschicksale. (szkol.) 3. Schilderung einer Herbstlandschaft. (dom.) 4. Reinekes Freveltaten. Nach der Schullektüre. (szkol.) 5. Der Anteil der Götter im Kampfe der Achaier und Troer. Nach Homers Ilias. (dom.) 6. Schilderung der Hunnenschlacht. Nach Ekkehard. (szkol.) 7. Die feindlichen Hutfabrikanten. (Nach Gustav Freytags Roman. „Die verlorene Handschrift“). (szkol.) 8. Rudolfs von Habsburg frommer Sinn. (Nach Schillers Ballade). (dom.) 9. Die Hinrichtung Konradins von Hohenstaufen (Auf Grund der Schullektüre.) (szkol.) 10. Die Veranlassung der ersten Catilinarischen Rede. (dom.) 11. Schilderung des Waldes im Frühlinge. (szkol.) 12. Wie schildert uns der Dichter Soliman und seine Umgebung.

zobaczywszy Plutona, na wozie uciekającego z porwaną Prozerpiną, zgromiła go surowemi słowy, za gwałt dokonany; wówczas rozgniewany Pluto, uderzył laską w źródło, którem się Kyane opiekowała; pod zadany cios powstał otwór w rozpadłej ziemi, przez który uTORował sobie bóg podziemia drogę do Tartaru. Nie przeżyła tej zniewagi nimfa, — trawiona smutkiem wkrótce umarła i przemieniła się w modre wody tego źródła. —

Płynąc więc w górę tej rzeczułki, spotykaliśmy się po prawym i lewym brzegu z niezwykle bogatą, niemal podzwrotnikową roślinnością a nadewszystko z irysem i papyrusem, którego łodygi dochodziły do 8—10 m. wysokości. Jest to w Europie jedyne miejsce, gdzie się papyrus udaje, a przynieść go mieli w X. w. po Chr. ze Syrii Arabowie. Przy tej sposobności zwiedziliśmy resztki dawnego Olympieion; kilkadziesiąt bowiem kroków na południe od Kyany, na samotnem wzniesieniu, otoczonym naokoło dorodną pszenicą i jęczmieniem, sterczą dwie potężne doryckie, żłobkowane kolumny z VI. w. przed Chr., jako ostatnie zabytki, wielkiej niegdyś świątyni Zeusa olimpijskiego z najdawniejszych czasów miasta Syrakuz¹⁾. Opowiadają, że z posągu Jowisza, który przyozdobił Gelon złotym płaszczem z łupów zdobytych na Kartagińczykach pod Himera, — Dionysios ten płaszcz zabrał, z cynizmem zawoławszy: „Za zimny w zimie, za ciężki w lecie“²⁾ i w miejsce złotego, kazał narzucić Jowiszowi wełniany. — Wzgórze to i ze stanowiska strategicznego było bardzo ważnem, bo tu główną kwaterą stawali wszyscy ci, którzy przeciw Syrakuzom operacye wojenne rozpoczynali. Wiadomo, że je Nikias Ateńczyk (r. 415.) wraz ze świątynią zajął, z obawy jednak przed karą bogów, nie dobierał się do skarbów świątyni; także Himilko obozował tutaj w r. 396. a następnie Hamilkar w. r. 310., wreszcie Marcellus (213), któremu ostatecznie uległy Syrakuzy, kończąc okres swej samodzielności. — Z brzegów zaś Kyany, zabraliśmy ze sobą łodygę papyrusu zachowując ją jako pamiątkę spędzonych dni w Syrakuzach. —

¹⁾ cf. Liv. XXIV. 21 i 30.

²⁾ cf. Cic. de deorum nat. III. 34.: Cum in fanum venisset Iovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iovem ornarat e manubiis Carthaginiensium tyrannus Gelo atque in eo etiam cavillatus est, aestate grave esse aureum amiculum, hieme frigidum eique laneum pallium iniecit, cum id esse ad omne anni tempus aptum diceret.

Syrakuzy — Girgenti.

Z ojczyzny Archimedesesa i Teokryta postanowiliśmy¹⁾ udać się do rodzinnego miasta Empedoklesa, słynnego filozofa, lekarza, polityka, poety a nawet wieszczka. Aby się dostać do Agrigentu, greckiego *Ἀγρίγας* obecnie Girgenti, wypadało nam jechać, albo drogą nadmorską via Licata (dawne Phintias), albo wrócić napowrót do Catanii, a stąd przez środkową Sycylię mianowicie przez Castrogiovanni (dawne Enna), Cantanisseta do Girgenti. Obraliśmy tę drugą drogę, choć może nieco dłuższą, aby się przypatrzeć wnętrzu samej wyspy, które przedstawia obraz niezwykłego bogactwa przyrody. Wielce ciekawe są tu tak zwane zolfare (kopalnie siarki), kłębiące się dymem siarczanym. Co chwila widać ułożone stosy tego żółtego minerału, lub co chwila spotkać można, muły niosące na swych grzbietach placki lub pryzmaty siarki oczyszczonej — lub znowu przed oczyma przesuwać się bujne winnice, gaje całe fig, pomarańcz, oliwek. — Że po Syrakuzach upragnionym celem naszej podróży było Girgenti, owe obok Syrakuz, drugie oko Sycylii, pochodziło to stąd, że miasto to posiada do dziś dnia doryckie świątynie, jakie architektura dorycka, w swym rozkwicie, najpiękniejsze i najokazalsze stworzyła. A Agrigent był w tem szczęśliwym położeniu, że sobie mógł pozwolić na taki zbytek. Założony przez wychodźców z Geli w. r. 582. przed Chr. w odległości 5 kilom. od morza, dzięki pomyślnym warunkom swego położenia, bogactwu okolicy a wreszcie handlowi rozwiniętemu z Afryką, liczył w pełni rozwoju 200.000 a wraz z niewolnikami 800.000 mieszkańców. Rządy miasta były republikańskie, zdarzały się jednak zamieszki, w których dobijali się władzy tyranowie, jak osławiony z okrucieństwa Falarys (570 - 554), który z Krety wywedrował do Agrigentu jako budowniczy świątyni Zeusa, a mając pod swymi rozkazami całe zastępy robotników, opanował z łatwością przy ich pomocy akropol i najwyższą władzę. Wprawdzie pomyślnemi wojnami z sąsiadami, podniósł na zewnątrz potęgę miasta, ale panowanie jego uchodzi za najokrutniejsze, jakie historia pamięci prze-

¹⁾ Jakkolwiek nominalnie było nas 5 towarzyszy wycieczki na Sycylię, to jednak z całej grupy łączyły mię z Dr. Sabatem, prof. gimn. stanisławowskiego serdeczne, przyjacielskie stosunki. To też w czasie podróży nigdy się z sobą nie rozstawaliśmy.

kazała. Miał zamykać skazańców we wnętrzu, do czerwoności rozpalonego spiżowego byka i zachwycał się przeraźliwymi jękami konających. Wynalazcą tej piekielnej maszyny miał być rzeźbiarz ateński Perillos, który pierwszy na sobie doświadczył jej działania, gdy za swój pomysł zażądał od tyrauna nagrody. Podanie o owym byku świadczy, według wszelkiego prawdopodobieństwa, o panującym niegdyś w Akragasie, kulcie fenickiego Molocha, któremu składano krwawe ofiary z ludzi. Sam byk Falarysa miał być porwany przez Katagińczyków podczas zdobycia Akragasu, a następnie odnaleziony u nich przez Scypiona podczas burzenia Kartaginy; — później panował tu, dla swej dobroci i uprzejmości przez Pindara¹⁾ sławiony Teron (488 - 472), który wspólnie ze swym zięciem Gelonem, tyranem syrakuząskim, pobił nad rzeką Himera armię 300.000^{na} kartagińską. Dotąd istnieje jego grobowiec, który jako świętość był czczony pod nazwą: Tomba di Terone²⁾. Rządy republikańskie wprowadził Empedokles (490 - 430), który ogromnych bogactw używał dla ulżenia wszelkiej niedoli. To też dla ziomeków swoich był czemś więcej, niż królem, był ich bożyszczem! Upadek Akragasu rozpoczyna się w r. 406. przed Chr., gdy go wódz kartagiński Himilko zdobył i po 8 miesięcznym oblężeniu zniszczył, odesławszy dzieła sztuki do Kartaginy a świątynie zapaliwszy. Odtąd Akragas dawnej świetności nie odzyskał. Po pierwszej w. punickiej dostał się pod władzę Rzymu jako *societas*, z zachowaniem samorządu i odtąd dzieli jego losy aż do upadku cesarstwa zachodniego. Na gruzach dawnego Agrygentu powstało miasto Girgenti, które się zabudowało na stosunkowo małej przestrzeni, bo na dawnym akropolu. Od r. 827 po Chr. zostawało w posiadaniu Saracenów aż je w r. 1086 zdobył Roger Normandczyk, „wielki hrabia Sycylii.“ Obecne Girgenti jest głównem miastem prowincjonalnem liczącem do 25000 mieszkańców i podnosi się z każdym dniem coraz więcej przez intratny handel siarką. — Mieszkańcy starożytnego Agrygentu według tego, co donosi Cyncero³⁾ wyróżniali się nadzwyczajnie.

¹⁾ Olym. II. i III.

²⁾ Grobowiec ten, dotąd zachowany ma formę wysokiej skrzyni; dolna część jego jest zmurowaną z ciosowego kamienia, piętro zaś łączy w sobie niektóre właściwości stylu doryckiego i jońskiego a mianowicie po 4 bokach są słupy jońskie żłobkowane, które podtrzymują doryckie belkowanie. Architrav i fryz dotąd się zachował. Uczeni utrzymują, że to grobowiec z późniejszych czasów, może wystawiony na cześć Tymoleona, pochowanego w Syrakuzach.

³⁾ cf. Verr. IV. 43: „Nunquam tam male est Sicilia, quin aliquid facete et comode dicant.“

czajną gościnnością i bystrym dowcipem. Cnoty te dawne, zdaje się, obecnie całkiem zanikły, gdyż na każdym kroku jako forestieri przez młodych i starych atakowani o jałmużnę, w razie odmowy, słyszeliśmy za sobą epiteta prawdziwie sycylijskiego gatunku. A już niespodzianka nas spotkała na samym dworcu, bo gdy wsiadaliśmy do dorożki, chcąc się dostać do miasta, usłyszeliśmy naraz łomot biczysk a z nim gwar i krzyk; z początku zrozumieć nie mogliśmy tego nagłego intermezza, aż gdy się capostazione wmięszal w tę zgraję i gdy wobec niego prawować się poczęli rozindyczeni vetturini, zmiarkowaliśmy, że my byliśmy kością niezgody, bo każdy z nich chciał nas dla siebie upolować. Scena ta przypomniała nam niejedną małomiasteczkową stację galicyjską. —

Wspomnieliśmy wyżej, że Akragas odznaczał się bogactwem i zbytkiem oraz zamiłowaniem sztuk pięknych tak dalece, że Pindar nazywa go, „najpiękniejszym miastem śmiertelników¹⁾”. Zobaczymy, o ile ruiny zachowane tę pochwałę potwierdzają? Aby się do nich dostać, schodzi się z dzisiejszego miasta na południe ku morzu i natrafia się na starożytny mur, którym było całe miasto obwiedzione. Na pierwszy plan, wysuwa się, zbudowana na spadzistem urwisku świątynia „Juno Lacinia²⁾”. Kult tej bogini doznawał od Greków w Italii południowej i w Sycylii największej czci. — Ze świątyni samej ostało się dotąd 25 całych kolumn, od strony południowo wschodniej, prawdopodobnie przez Scirocco nadgryzionych. Kolumny doryckie tej wspaniałej budowli (peripteros hexastylos) żłobkowane, odnieść należy do V. przed Chr.

Druga świątynia nieco na zachód od powyższej położona nosi nazwę „Concordia”. Skąd się wzięła ta nazwa i jakiemu bóstwu była pierwotnie poświęconą, dotąd jest rzeczą niewyjaśnioną. To tylko pewna, że obok niedokończonej świą-

¹⁾ Pyth. XII. 1: *αἰετὸς καλλίστου βορταῶν πόλιον*.

²⁾ Lacinium, τὸ Λακίτιον ἔθρον, wzgórze leżące 8 kilm. na południe od Cotrony. Tam była sławna świątynia (diva Lacinia) według której, jedynej pozostałej kolumny przyładek otrzymał nazwę: „Capo delle Colonne lub Capo Nao”. Hera lacyńska doznawała największego kultu w obwodzie całej zatoki taroneckiej; w czasach chrześcijańskich miejsce Hery zajęła Madonna del Capo, dokąd dziewczęta (le verginelle) z Cotrony co soboty boso na odpust spieszą. Tu miał Hannibal wystawieć ołtarz z punickim i greckim napisem, opowiadającym o jego czynach. Zdaje się, że ten napis widział i z niego korzystał Polybius, bo w ks. III. 33, 18. pisze: „Znalazszy na przyładku lacyńskim to pismo, na spizowej tablicy umieszczone przez Hannibala, w czasach, gdy się w italskich miejscowościach uwijał, uznałem w zupełności to pismo o tych wypadkach, za autentyczne i dlatego postanowiłem z niego korzystać”

tyni w Segescie, należy do najlepiej zachowanych świątyń starożytności. Zbudowana nieco później niż Juno Lacinia, nosi piętno już rozwiniętego stylu doryckiego z V. stulecia przed Chr. Dotąd zachowało się 34 kolumn wraz z architrawem, frontonami i ze ścianami celli; że zaś tak dobrze się zachowała, to zawdzięczać należy tej okoliczności, iż w XV. w. po Chr. zamienioną została na kościółek San Gregorio delle Rape (rzepa), jakkolwiek z drugiej strony, ściany celli doznały przekształcenia w ten sposób, że po jednej i drugiej stronie wyrabano w nich po 6 łuków, tak że kościółek przybrał formę byzyliki. Z dachu nie ma obecnie już żadnego śladu. — Tego samego typu budownictwa doryckiego i niemal tego samego wieku, co poprzednie, była świątynia Herkulesa (Tempio di Ercole), której Cycero wzmiankę poświęca przy sposobności opowiadania o osławionym namiestniku sycylijskim Werresie, usiłującym z pomocą swych drabów, zabrać z tej świątyni, spiżowy posąg Herkulesa. Niegodziwy zamach rabusia udaremnił mieszkańcy¹⁾. Według Plinius²⁾ miała posiadać ta świątynia słynny obraz Alkmeny, pędzla sławnego Zeuxisa. — O świetności tej budowy świadczą jeszcze rozrzucone wspaniałe kapitele i potężne bębny kanelowanych kolumn, które obecnie jako gruzy przemawiają wymownie o swojej wielkiej przeszłości. Miała mieć 38 kolumn, 10 metrowych (peripteros hexastylos) ku górze zwięzających się, a fragmenta polychromiczne wskazują, że i świątynia była pomalowana. Pod względem rozmiarów zajmowała drugie miejsce w mieście, bo największą była tuż na zachód od poprzedniej i wewnątrz dawnych miejskich murów położona świątynia Zeusa (Tempio di Giove). Była to najsławniejsza budowla ze

1) Cic. Verr. IV. c. 43. 94: Hereulis templum est apud Agrigentinos non longe a foro, sane sanetum apud illos et religiosum. Ibi est ex aere simulacrum ipsius Hereulis, quo non facile dixerim quidquam me vidisse pulchrius, (tametsi non tam multum in istis rebus intelligo, quam multa vidi) usque eo, ut vietum eius ac mentum paulo sit attritius, quod in precibus et gratulationibus non solum id venerari, verum etiam osculari solent. Ad hoc templum, cum esset iste (Verres) Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta, servorum armatorum fit concursus atque impetus. Clamor a vigilibus faniq; custodibus tollitur. Interea ex clamore fama tota urbe percrebruit, expugnari deos patrios. Horam amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alii vectibus subiectis conarentur commovere, alii deligatis omnibus membris rapere ad se funibus. Ac repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius praeclari imperatoris, nocturni milites.

2) 35.62: postea (Zeuxis) donare opera sua instituit, quod nullo pretio satis digno, permutari posse diceret, sicuti Alemenam Agragentinis, Pana Archelao.

względu na swą strukturę. Oryginalność jej polegała na tem, że kolumny, zamiast tworzyć wokoło kolumnadę (peripteros), były wmurowane w mur celi, co dawało typ tak zw. pseudoperipteru. Wewnątrz były mury również wzmocnione filarami, dzwigającymi górną galeryę. Do oryginalnych nadto cech tej świątyni zaliczyć należy, rzeźbione postaci atlantów, unoszących na sobie pokrycie dachowe. Świątynia ta w starożytności budziła podziw, a dowodzi tego opis, jaki podaje w przekładzie z Diodora :¹⁾ „Świadczą święte domy, a przede wszystkim świątynia Zeusa o wspaniałości miasta w tym czasie (406 przed Chr.) Inne świątynie częścią zostały spalone, częścią zburzone — bo miasto często zdobywano. Olympium (świątynia Zeusa olimpijskiego), nie otrzymała dachu, bo temu przeszkodziła wojna. A ponieważ potem miasto zostało zburzone, przeto mieszkańcy Agrigentu w następnych czasach nie przyszli nigdy do tego, by budowę ukończyć. Świątynia ma długości 340 szerokości 60 wysokości 120 stóp nie licząc fundamentu. Jest ona największą na Sycylii a można ją, ze względu na silną budowę, słusznie obok zagranicznych postawić. Bo choć to dzieło do ukończenia nie doszło, to przed oczyma jest jego plan. Gdy przy innych świątyniach, budynek spoczywa tylko na ścianach, lub święty przybytek naokoło kolumnami jest otoczony — to ta świątynia ma podpory jednego i drugiego rodzaju. Kolumny są w ściany wbudowane, na zewnątrz okrągłe, na wewnątrz czworograniaste. Obwód kolumn. których żłobki tak są wielkie, że się w nich człowiek zmieścić może, mierzy 20 stóp — w polach szczytowych, które mają nadzwyczajną wielkość i wysokość jest przedstawiona po stronie wschodniej, walka Gigantów w bardzo wielkich i pięknych rzeźbach — po stronie zachodniej, zdobycie Troi, gdzie obraz każdego bohatera, w naturalnej wielkości występuje“. — Do tego dokładnego opisu historyka grekiego, nie wiele szczegółów dorzucić możemy. — Faktem jest historycznym, że ta kolosalna świątynia wkrótce po wielkiem zwycięstwie nad Kartagińczykami pod Himerą (r. 480) została rozpoczętą, przy czem kartagińskich jeńców do budowy użyto; następnie wskutek zdobycia Agrigentu przez Kartagińczyków r. 406. budowę przerwano i nigdy już jej nie dokończono. Dziś tylko fundamenta w całości pozostały, zarzucone zwaliskami z jednej i drugiej strony od tej chwili, gdy ściany boczne runęły; pozostał jeszcze

¹⁾ Βιβλιοθήκη XIII. 82.

jeden olbrzymi, bo 7·75 m. wysoki telamon lub atlant, a takich filarów (podpór) miało być 38; niepewną jest tylko rzecz, jaki cel spełniały w świątyni te telamony; według jednych stały one w ścianach celli, według innych zaś umieszczone były na pilastrach, wewnątrz świątyni; najprawdopodobniej jednak, te nagie męskie postaci były wewnątrz w pilastrach samych wmurowane i służyły do podpierania belkowania. Że obecnie w zwaliskach tych, tak trudno się znaleźć, to powodem głównym ta okoliczność, że w XVIII. w. po Ch. wiele materiału świątyni, użyto do budowy portu w Girgenti.

Na wzmiankę jeszcze zasługuje, dowolnie nazwana, a kilkanaście kroków na półn. zachód od poprzedniej położona świątynia: Tempio di Castore e Polluce. Są to resztki, które w r. 1860 Cavallari¹⁾ ustawić kazał, a składają się z 4 doryckich kolumn, z małej części architrawu i z części pola szczytowego; resztki te jednak nie pochodzą z jednej lecz z dwóch różnych świątyń. Znamienną jest rzeczą, że kolumny są powleczone delikatnym stiukiem i malowidłem. —

Wreszcie poza dawnym murem miejskim na południe od Tomba di Terone miała być dorycka świątynia Asklepiosa, której resztki umieszczone w samotnym opustoszałym domku (casa Gregorio). Miała to być świątynia in antis i posiadać słynny posąg Apollina, dłuta Myrona. — Co do pamiattek pozostałych w dzisiejszem mieście, które, jak wyżej wspomnieliśmy, zajęło dawny akropol, zaznaczyć należy, że Santa Maria dei Greci, najstarszy chrześcijański kościół w Girgenti, zbudowany został na gruzach starożytnej doryckiej świątyni, którą Teron Atenie lub Falarys, rodyjskiemu Zeusowi Atabyrios, wystawił. Resztki²⁾ tej świątyni należą do najstarszych w Girgenti. — Na sam koniec zachowaliśmy sobie oglądanie katedry pod. wez. San Gerlando, położonej na samym wierzchołku góry (330 m.) Pociągała nas tu nie tylko chęć zwiedzenia samego kościoła, zbudowanego w XIV. w. ale zresztą nie przedstawiającego nic szczególniejszego ani w samej budowie ani w ornamentyce, lecz także obejrzenia sarkofagu marmurowego z płaskorzeźbami odnoszącemi się do mitu o Hippolycie i Fedrze. Kompozycja greckiego artysty, oparta na tragedyi Eurypidesa, wyrażona w czterech scenach (Fedra, żarem miłości przejęta, między służebnicami,

¹⁾ Cavallari Francesco Saverio, włoski architekt i archeolog, następnie profesor uniwersytetu w Palermo, a w końcu kierownik wykopalisk w Italii. † 1896.

²⁾ Widać jeszcze teraz bazy 6-ciu wmurowanych w ścianę kolumn.

Hippolyt na polowaniu, Mamka oddająca od Fedry miłosny list Hippolytowi, wreszcie: Tragiczna śmierć Hippolyta, gdy spłoszone konie unoszą i wloką nieszczęśliwego młodzieńca, który ginie wśród męczarni) jest we wszystkich szczegółach znakomitą, wszelako niedostatki w wykonaniu, każą nam przypuszczać, że jest to kopia z późniejszych, rzymskich czasów.

Palermo.

Z Girgenti przez Roccapalumba a następnie Termini, dotarliśmy już późno wieczorem do stolicy Sycylii do Palermo, przejechawszy całą zachodnią część wyspy. I w Palermo jakieś fatum ścigało nas, zaraz po przybyciu. Na dworcu kolejowym ścisk, gwar, jaki w większych centrach zwykł panować — tu był spotęgowany tem więcej, że zbliżały się Zielone Święta. Dorożkarze, którzy wprzód numera pochowali, choć mieli nas zawieść do hotelu Rebecchino, zawieźli nas do jakiejś spelunki; jaki był cel tego wywiedzenia nas w pole, nie wiedzieć; w każdym razie nieczysty. — Po długich korowodach, kłótniach, wreszcie pośredniczeniach, zajęliśmy pokoiki w Pension Suisse. Niepowodzeniem wstępnem zniechęceni już tego wieczora nie wychodziliśmy, choć nas wabiło i wspaniałe oświetlenie ulic al giorno, ruch i gwar dorożek, tramwajów elektrycznych i te tłumy przechodniów, szukających wrażeń dopiero wieczorną porą.

Oglądanie miasta i bliższe zaznajomienie się z niem zostawiliśmy sobie dopiero na dzień następny. — Miasto tworzy podłużny czworobok, który wskutek przecięcia się dwóch głównych ulic: Via Vittorio Emanuele (w ustach ludu Via Cassaro z arab. al — Kassar zamek) i Macqueda, rozpada się na 4 części. Centrum miasta tworzy ośmiokątna Piazza Vigliena lub Quattro Cantoni z licznymi naokoło statuami w niszach. Ulice miasta są utrzymane czysto; domy budowane w stylu barokowym a wszystkie niemal okna mają balkony. Najpiękniejszymi placami są: Piazza Marina z wspaniałymi palmami i Giardino Garibaldi, Piazza della Vittoria z pomnikiem Filipa IV., plac katedralny, otoczony murowaną balustradą z 16 statuami świętych, Piazza Pretoria z wielką i rzeźbami ozdobną studnią, Piazza della Croce de' Vespri, z krzyżem na marmurowej kolumnie, otoczony kratą z dzid i halabard a wzniesiony 1737 r. na pamiątkę poległych tu Francuzów w czasie Sycylijskich Nieszporów — wreszcie Piazza Ruggiero

Settimo z wieloma pomnikami; — a z publicznych miejsc przechadzki na uwagę zasługuje: Marina (lub Foro Italico) nad morzem na końcu której jest ogród Flora lub Villa Giulia, jeden z najpiękniejszych ogrodów Italii, z grupą nowogreckich bohaterów Kanaris w wojnie o niepodległość Grecyi i przytykający ogród botaniczny. — Z kościołów, których tu ma być 295, imponująco się przedstawia katedra św. Rozalii, zbudowana za króla normandzkiego Wilhelma II. w stylu gotyckim — a w której, oprócz relikwii św. Rozalli w srebrnej trumnie, spoczywają pod baldachinami w sarkofagach porfyrowych, zwłoki króla Rogera II; jego córki Konstancyi i jej małżonka cesarza Henryka VI. tudzież ich syna Fryderyka II; San Giovanni degli Eremiti, jedna z najstarszych budowli z czasów Normannów, założona w r. 1132 we formie egipskiego krzyża; La Martorana, kościół fundowany przez Georgiosa Antiochena admirała, króla Rogera z normandzką najstarszą wieżą i ze staremi za złotym gruncie, mozaikami; San Salvatore, jeden z najznakomitszych kościołów Palerma, w stylu barokowym w formie ośmioboku z kopułą eliptyczną i z 3-ma wielkimi niszami; wreszcie tuż za miastem w pobliżu zamku zwanego Zisa (Castello della Zisa), słynny klasztor Kapucynów, w którego podziemnych korytarzach bywają przechowane wysuszone zwłoki majątniejszych Palermitanów. Na wzmiankę zasługują tu także gmachy publiczne, jak Palazzo reale, konglomerat różnych stylów z zachowaną z normandzkich czasów Torre Pisana (także S. Ninfa, skąd odkrył Piazzii planetę Ceres) i z kaplicą pałatyńską (Cappella Palatina) ze wspaniałymi mozaikami ściennymi na złotym gruncie. — Jest to jedna z najpiękniejszych zamkowych kaplic świata, pięciodełko średniowiecznej sztuki, w której bizantyńskie, arabskie i oryentalne elementa złączyły się we wspaniałą czarodziejską całość; następnie Palazzo Chiaramonte, (obecnie gmach sądowy), ratusz, uniwersytet, pałac arcybiskupa, który zapomocą dwóch arkad połączony jest z katedrą. Między prywatnymi pałacami, których fasady po większej części w przesadnym stylu rokokowym są zbudowane, szczególnie wymienić należy pałace: Abbatelli i San Cataldo. — Największą jednak atrakcją dla nas było Museum (Museo nazionale), któremu szczególniejszą uwagę poświęciliśmy. Niepodobna mi w niniejszych ramach rozprawki podać wszystkich osobliwości, tu nagromadzonych; w tym względzie wyczerpująco informuje katalog wydany przez dyrektora Muzeum Prof. Salinasa z r. 1901.

Tu przedewszystkiem zwróć uwagę na salę, w której umieszczone są słynne **metopy** Selinuntu (Sala di Selinunte), a które są chlubą Muzeum palermitańskiego. Zostawiając sobie podanie bliższych szczegółów o Selinuncie, przy sposobności opisania wycieczki do Selinuntu i Segesty — nadmienię tutaj, że wydobyte tych najdawniejszych pomników sztuki zawdzięczać należy wykopaliskom pod kierunkiem wspomnianego włoskiego architekty i archeologa Cavallari, który w r. 1831. wy dobył 5 metop¹⁾ a do których w r. 1892. nowych 3 przybyło. — Ze względu, że ruiny świątyń odkopanych w Selinuncie co do nazw swych i przeznaczeń nie są znane, za archeologiem Serra di Falco, oznaczono je głóskami A B. C. D. E. F. G., i w ten także sposób są metopy określone: Są to wielkie płyty z kamienia tufowego ciemno-żółtawego z płaskorzeźbami. Jedna ze świątyni C. (najstarszej zbudowanej około 600 przed Chr.), przedstawia zaprząg czworokonny — obok woźnicy, części dwóch kobiecych postaci, które wieniec podnoszą; być może, że to Helios z dwoma Horami. Wykonanie metop z świątyni C. cechuje styl archaiczny²⁾, a mianowicie pewna niezgrabność postaci — sztywność postawy, oczy wytrzeszczone, usta szerokie, przesadne markowanie muskulatury, ustawienie nóg w profilu, schematyczne traktowanie włosów i sukni. Przyłącza się do tego brak względów dla psychologii, albowiem wyraz twarzy u wszystkich postaci jednaki, bez względu na to, jaką jest ich akcja. Zarówno zwycięzca jak i pokonany mają wszyscy konwencyonalny uśmiech.

Drugi metop (z świątyni C) przedstawia Perseusa ścinającego głowę Meduzy, z której krwi wyskazuje Pegazus. Poza bohaterem Atena opiekunka; ponieważ na jej sukni są jeszcze ślady farby czerwonej, przeto przypuścić należy, że pierwotnie wszystkie postaci były pomalowane. Całość dramatyczna, jakkolwiek osoby działające, według wyrazu twarzy, zdają się być wobec akcji obojętne. Interesującym jest ubiór poszczególnych osób: Atena w doryckim, niezbyt długim chitonie prawą rękę trzyma na piersiach, w lewej prawdopodobnie, włócznię. Perseus zaś jako walczący bohater, przedstawiony jest w chitonie krótkim, u bioder pasem przepasanym, — z mieczem,

¹⁾ por. Relazione sullo stato delle antichità di Sicilia, sulle scoperte e sui restauri fatti dal 1860 al 1872 e 1873

²⁾ Znakomite studjum o metopach napisał Benndorf: die Metopen von Selinunt mit Untersuchungen, über die Geschichte, die Topographie u. die Tempel v. Selinus mit Tafeln Berlin 1873.

którym głowę Meduzy podrzyna; na głowie ma okrągły szyszak (*κρυθήν*) na nogach zaś obucie wysoko sznurowane, ze spiczastymi nosami; wreszcie Meduza, pod cięciem Perseusa, upadła na kolana, rozdziawiła szeroko usta, z których zdaje się posoka spływać a z jej rąk wyrwa się młody skrzydlaty żrebak, gotowy już do podskoku. — Co do włosów Meduzy spływających na ramiona w konwencyonalnych lokach, odstąpił rzeźbiarz od tradycyi, nadającej Meduzie zwyczajnie włosy węzowe.

Trzeci metop (z świątyni C) przedstawia Heraklesa niosącego na drażku związanych Kerkopów. Kerkopowie byli bajecznymi karłami a zarazem istotami chytremi i żartobliwymi, zblizonemi, co do charakteru swego, do koboldów. Widocznie Kerkopowie obaj, chcieli Heraklesa okraść lub w inny sposób mu dokuczyć, za co ich tenże związał i niósł głowę na dół jakby dziczyznę, na drażku; — w czasie tym widocznie z tyłu jakiegoś figla Heraklesowi splatali, czem bohater rozbrojony puścił ich na wolność.

Z czwartego metopu (ze świątyni F.) pozostały 2 dolne płaskorzeźby, które należały do fryzu, przedstawiającego Gigantomachię. — Na jednej walczy Artemis z Gigantem, którego powaliła i który do jej nóg się potoczył, na drugiej Dionysos¹⁾ z Gigantem, który upadł na kolana. W obu tych płaskorzeźbach, jakkolwiek wykonane jeszcze w stylu archaicznym, już widać pewną tendencję wyzwolenia się z obowiązujących pęt konwencyonalności. Tak n. p. Na jednej połowie Gigant jeszcze starożytnie sztywny, upadł na kolana, na drugiej, już według stylu więcej rozwiniętego upadł w tył, a bogini kładzie lewą nogę na jego udo. W ogóle ruchy już są swobodniejsze a obrazy silnej wystają od płaszczyzny.

Cztery metopy ze świątyni Hery (ze świątyni E) w Selinuncie, z czasów rozwiniętej sztuki doryckiej, mają za przedmiot następujące sceny:

1. Walkę Heraklesa z Amazonką. — Podczas gdy Herakles chwyta uciekającą Amazonkę za szyszak, i prawicą chce jej maczugą cios wymierzyć Amazonka próbuje odeprzeć napad broniąc się berdyszem. Wszystkie szczegóły są bardzo piękne; wyraz twarzy nie pozbył się jeszcze dawnego schematu, ale jest już więcej indywidualnym.

2. Zeusa przyciągającego do siebie Herę, która kwef z twa-

¹⁾ Woermann: Geschichte der Kunst str. 259 i 260. i w drugiej płaskorzeźbie zamiast Dionysosa widzi tę samą boginię co i na pierwszej, walczącą z Gigantem.

rzy odsłania. Zeus z brodą krótką, kędzierzawą, mając obnażone piersi, a resztę ciała okrytą zarzuconą suknią — podiera się lekko lewą ręką, a prawicą chwyta lewą rękę Hery i przyciąga do siebie.

Hera, przedstawiona jako imponująca postać małżonki w której przebija się wyniosła szlachetność; ubraną jest w płaszcz długi, zakrywający także głowę. — W ogóle w sposobie przedstawienia uwydatnia się piękność z poczuciem wysokiej godności.

3. Akteona przez Artemidę zamienionego w jelenia i przez własne psy rozszarpanego. Akteon, sławny tebański bohater i przez Chirona wykształcony myśliwy, ściągnął na siebie gniew Artemidy, ponieważ miał ją w kąpieli widzieć lub też ponieważ chęłpił się, że ją w myśliwstwie prześciga. Mściwa bogini zarzuca na Akteona skórę jelenia, a psy jego własne, oszukane, rozszarpują swego pana.

Na metopie akcja wspaniale uchwycona, piękna postać młodzieńca bez okrycia zdaje się z całym wysiłkiem bronić przed psami, z których jeden na niego szczeka, drugi chwyta go za podpiersie, trzeci zaś, który wyskoczył na piersi, lewą ręką młodzieńca zostaje zduszony. Obok stoi Artemida, ubrana w długi chiton, z rodzajem czapki z krysami wygiętymi, na głowie, zdaje się szczuć psy przeciw Akteonowi, bo i oczy i ręce ku nim zwróciła. W ogóle całość budzi wielkie wrażenie i pozostaje na zawsze w pamięci.

4. Atenę w walce w Gigantem Enkeladosem (metop uszkodzony i częściowo uzupełniony): Atena trzyma Giganta lewą ręką za kark i przeszywa dzidą upadającego. — W ostatnich czterech metopach pokazuje się jeszcze, mimo pięknego wykończenia, staroświecka nieśmiałość i uprzedzenie, lecz równocześnie pewien powab pociągający. Obnażone części ciała niewiast są z białego marmuru i nałożone na tufie.

Z dzieł antycznych, zawartych w Muzeum w Palermie, na wzmiankę zasługują jeszcze: w Sali del Fauno: prześliczna statua Satyra z Torre del Greco, marmurowa; Faun podniósł prawicą małe naczynie (aryballos) do góry, chcąc nalać jakiegoś płynu do czarki, którą trzyma w lewej ręce; wysmukła, pełna lekkości ruchów, postać młodzieńca przypomina szkołę Lizyppa; — następnie w Sala dei Bronzi, antyczny baran ze Syrakuz, dzieło sztuki greckiej, w którym naturalistyczna rzeczywistość złączoną jest z pewnym idealizmem; w tej samej sali Herkules duszący jelenia (Ercole abbatte il cervo) z Pompei. Herkules chwycił za rogi jelenia i lewym kolaniem ciśnie omdlewa-

jące zwierzę. Postać i siła bohatera uwydatniona w prześlicznych liniach. Grupa ta użyta była do ozdoby studni, jak o tem świadczy rura metalowa w pysku jelenia. — Nie brak tu także kolosalnego telamona z świątyni Zeusa w Girgenti; nie brak papyru-u syrakusańskiego, rosnącego koło basenu, jak niemniej starożytnej mozaiki z końca I w. po Chr. wykopanej z wielkiego rzymskiego mieszkania w Palermie; a gdy nadto dodamy wspaniały zbiór greckich waz z południowej Italii i Sycylii, a niektóre z nich jeszcze bez malowideł z bardzo poważnych wieków; gabinetu numizmatycznego ze zbiorem monet greckich, a nadewszystko dzieł sztuki z późniejszych czasów, a będziemy mieli wyobrażenie o bogactwie Muzeum w Palermie.

Zresztą nie tylko samo miasto, ale i okolica pociąga do siebie podróżnika. Najbliższym i najłatwiejszym, bo tylko 7 kilm. oddalonym celem wycieczki jest Monreale, skąd się roztacza czarujący widok na Palermo i jego bogatą dolinę, zwaną złotą muszlą (Conca d'oro). Monreale jest miastem, mającem 23000 mieszkańców, siedzibą drugiego arcybiskupstwa Sycylii, posiada katedrę zbudowaną w XII. stuleciu, która jest najdoskonalszą i najlepiej utrzymaną świątynią w normandzko sycylijskim stylu. W portalu tej świątyni są umieszczone spiżowe drzwi przez pizańskiego obywatela Bonanna w r. 1186. wykonane z 28 polami i płaskorzeźbami z historyi biblijnej z ornamentyką wielce zbliżoną do bizantyjskiej. Wprawdzie nie dorównują one pod względem artyzmu słynnym drzwiom Ghibertiego w Baptisterium florenckiem, ale są o 200 lat starsze. Jeżeli Michał Anioł nazwał drzwi Ghibertiego „wrotami raju“, to drzwi Bonanna nazwałby można co najmniej „wrotami czyścą“; — wewnątrz katedry wyłożone mozaiką (w całości 6.400 m.²) przedstawiającą sceny ze starego testamentu, z życia Zbawiciela i śś. apostołów. — Przed kościołem na południowej stronie placu, stoi dawny klasztor Benedyktynów z korytarzem na krzyż idącym, z napisem „Chiostro di S. Maria Nuova,“ — 216 kolumn parami podtrzymuje mozaiką wyłożone łuki; kapitele kolumn ozdobione figuralnymi przedstawieniami, jak również każda para trzonów kolumn inaczej traktowana — należą do najpiękniejszych tego rodzaju dzieł, jakie się zachowały! — Gdyśmy wracali piechotą z Monreale gościńcem, wzdłuż którego ciągną się ogrody pomarańczowe, cytrynowe, winnice, a koło brzegu gościńca, aloesy — gdy napawaliśmy się widokiem zatoczonyj w półkolu stolicy Sycylii, widokiem szafirowej zatoki morskiej, a po lewej stro-

nie, góry Monte Pellegrino, fioletowo przy jasnym blasku słońca, zabarwionej; gdy przy osteryach muzykanci przedniejscy, tej bogatej naturze dodawali jeszcze życia i wesołości, wówczas z duszy północnych cudzoziemców, wydierało się mimowoli wetschnienie: „Jak szczęśliwi ci ludzie południa“.

WYCIECZKA DO Segesty i Selinuntu.

Będąc w Palermie, nie mogliśmy się oprzeć myśli, by stąd nie zrobić wycieczki do Segesty i Selinuntu, miast dawnych, które w historii odegrały tak wielką rolę a i dziś swemi ruinami są kluczem do zrozumienia starej sycylijskiej architektury. W dwójkę, wczesnym rankiem, wyjechaliśmy koleją z Palerma do Castellammare, a stąd końmi w górę ponad rzeką Fiume S. Bartolomeo. Naturalnie wielką przestrzeń musieliśmy iść piechotą, zanim dotarliśmy do samych ruin (Rovine di Segesta) i do miejsca, gdzie niegdyś można Segesta rządziła. **Segesta** (po grec Egesta) była najdawniejszem miastem wyspy i to nie greckiego, lecz elymickiego¹⁾ pochodzenia. Utrzymują niektórzy, jakoby Segestanie pochodzili od Trojańczyków, którzy się tu w pobliżu ciepłych źródeł, wypływających przy Skamandrze²⁾ osiedli i z Elymijczykami w jeden naród złączyli³⁾. W czasach rzymskich powstało nawet podanie, że Eneasza miasto wybudował. Jako niegreckie⁴⁾ miasto toczyło ustawicznie walkę z sąsiednią grecką ludnością a mianowicie ze Selinuntem i dało powód do nieszczęśliwego przedsięwzięcia Ateńczyków⁵⁾. Po klęsce Ateńczyków pod murami Syrakuz, oddali się Segestanie pod opiekę Kartagińczyków i pokonali przy ich pomocy Selinunt, który runął r. 409 przed Chr. W I wojnie punickiej stanęli mieszkańcy Segesty

¹⁾ Elymi jedno z pierwotnych plemion zamieszkujących zachodni kraniec Sycylii.

²⁾ Obecnie nazywa się Fiume Gaggera; nazwa zaś starożytna tej rzeczki (Skamander) potwierdzoną jest przez Diodora, który w XX ks. roz. 71 wyraźnie donosi, że Agatokles kazał biedniejszych wyciągnąć z miasta i nad rzeką Skamander ich pozabijać.

³⁾ por. Herod. V. 46.

⁴⁾ Tuc. VII. 57.

⁵⁾ Tuc. VI. 6.

po stronie Rzymian, którzy pomogli miastu do podniesienia się, tem więcej, że S. będąc w posiadaniu portu (dzisiaj Castellammare), mogła rozwinąć szeroki handel. Pod panowaniem jednak Saracenów zupełnie upadła. —

Przeprowadziwszy się więc przez rzeczkę Fiume Gaggera, która rozlewając się czyni dość znaczny pas gruntu moczarowatym, udaliśmy się popod grzbiet góry, ku domkowi, który zamieszkuje custode, skąd już kilkanaście tylko kroków do świątyni. „Świątynia helleńska, jak się wyraża jeden z estetyków, potrzebuje zawsze pogodnego nieba i jaskrawego słońca — bo nawet Paestum, nawet Parthenon wydadzą się dobrze tylko pod palącymi promieniami Febusa Apollina¹⁾“. Właśnie, gdy kroki zbliżaliśmy do świątyni promienie słoneczne oblały swem światłem całą świątynię, która imponujące robi wrażenie na widza. Położona na pagórku 304 m. wysokim, wśród samotnej ciszy, w pustkowiu zewsząd otoczonym górami, zdaje się do nas przemawiać o minionych czasach i swej świetności z godnością nadobnej królowej, która nawet w nieszczęściu i opuszczeniu nie zrzeka się swego majestatu! — Jakkolwiek ta świątynia nie była wykończoną, gdyż kolumny jeszcze bez kanelur, a cella nawet nie była rozpoczęta, to mimoto jest jedną z najwspanialszych doryckich budowli z drugiej połowy V-go wieku i należała do typu świątyń peripteros hexastylos o 36 kolumnach. Trójkąty szczytowe, po obu stronach były gotowe, śladu zaś niema rozpoczętego wiązania dachowego.

Aby się dostać do ruin drugiego zabytku, jaki się w Segeste zachował, trzeba było w poprzek wąwozu w kierunku wschodnim od świątyni, wydostać się na górę Monte Barbaro wzniesioną wysoko ponad dolinę rzeki Gaggera (Ska-mandru). Na tej górze rozciągało się dawne miasto, na co wskazują rozrzucone kamienie, kłocę z muru miejskiego, którym było miasto otoczone, resztki różnych budynków, cysterny, a nadewszystko **teatr**. Należał on do gatunku tych teatrów, których mury końcowe widowni zbudowane były w linii prostej. Dolne rzędy siedzeń w liczbie dwudziestu, wykute są w żywej skale i zachowały się dobrze; później ilość tych rzędów pomnożono i podparto je podmurowaniami sztuczными.

Chodnik (*διαζώμα*) oddziela siedzenia dawniejsze od późniejszych, późniejsze górne siedzenia zaopatrzone nadto w dwa

¹⁾ por. Julian Klaczko: Wieczory florenckie str. 87.

womitoria (w czasach rzymskich), przez które widzowie z góry schodzili do niższych łąw; fundamenta sceny, która w rzymskich czasach była przebudowaną, dotąd się utrzymały — niejasną jest tylko rzeczą, czemu służyło 7 baz prostokątnych, kamiennych, przed sceną dotąd zachowanych; przypuszczać, można, że na nich stały niegdyś posągi bóstw. Rekonstrukcyę tego teatru wykonał znany niemiecki architekt i archeolog Jan Strack¹⁾. Wspaniały widok z teatru podnosić musiał nastroj słuchaczów w wysokim stopniu; bo wprost przed widzem ponad sceną wznosi się góra Inice, u której wschodniego podnóża leżało 6 źródeł siarczanych (Thermae, Aquae Segestanae) odległych od miasta tylko 6 kiln., a poza górą Inice (1064 m) roztacza się błękit zatoki morskiej Castellammare, w bok od zatoki na lewo, druga góra zwana Monte Sparagio (1129 m.), a jeszcze dalej na zachód, dawny Eryx (Monte S. Giuliano), na dole zaś na prawo rozciągała się długa dolina rzeki Skamandru. —

Selinunt.

Wycieczkę do Segesty połączyliśmy z wycieczką do Selinuntu, jadąc koleją z Calatafimi do Castelvetro, a stąd powozem (12 kiln.) do największych ruin starogreckich w całej Europie, w języku ludowym zwanych Pileri dei Giganti. Selinunt bowiem założony przez Doryjczyków z Megary (Hyblaea) w r. 628. przed Chr. nieco na wschód od rzeki Selinus — zaraz od początku jako wielkie miasto i według jednolitego planu, wskutek dogodnego położenia nad morzem wczesnie doszedł do bogactwa i potęgi. — Wszelako będąc najdalej wysuniętą placówką kultury greckiej i bezpośrednio stykając się z przemożną Kartagimą i wystawiony na ciągłe niebezpieczeństwa z jej strony, nie mógł rozwinąć samodzielności politycznej. Do tego przyłączyły się zwady i walki z miastem Segesta o posiadanie zachodniej doliny, zaostrzane i różnicami plemiennymi. To dało powód do wmieszania się najprzód Ateńczyków a następnie Kartagińczyków w sycylijskie sprawy. Uciskanym Segestanom przyszli na ich prośby z pomocą Kartagińczycy pod wodzą Hannibala Gisgona r. 409., który splądrował, a częściowo zburzył Selinunt²⁾. Pomoc z Sy-

¹⁾ por. Das altgriechische Theatergebäude (Berlin 1843. mit 9 Tafeln).

²⁾ Diod. XIII. 56. nast.

rakuz przysłała za późno! Wprawdzie Hermokrates, patryota syrakusański już w 407. zebrał zbiegów, mury miejskie odnowił i doprowadził znowu Selinunt do niejakiego znaczenia — ale dawny blask miasta zginął na zawsze; pod zwierzchnictwem kartagińskim wiodło jeszcze przez 160 lat żywot, aż w r. 249. zupełnie zniszczone zostało a mieszkańcy do Lilybeum przesiedleni. Od tego czasu miasto opustoszało — w pierwszych jednak wiekach chrześcijaństwa musieli tu być osadnicy chrześcijańscy, na co wskazują w architrawach dawnych świątyni, wykute krzyże, — musiało się nawet wówczas cokolwiek podnieść, bo dowiadujemy się, że w r. 827. po Chr. uległo trzeciemu zburzeniu przez Saracenów. Świątynie miały istnieć jeszcze w średniowiecznych wiekach i dopiero przez trzęsienie ziemi zapadły się, poczem zasypał je piasek dunowy. — Jak wspomnieliśmy szczęśliwa sytuacja miasta nad samem morzem (Śródziemnem) sprzyjała jego rozwojowi; położone na wschód, od rzeki Selinus (dziś Modione nad którego brzegami jeszcze teraz rośnie selerya τὸ σέλινον, od czego imię miasta i rzeki) — w rozciągłości 1600 m. wzdłuż wybrzeża i tyleż w głąb kraju, zajmowało dwa wzgórza rozdzielone doliną do 700 m. szeroką. **Zachodni grzbiet** wzniesiony do 40 m. ponad morze układał się w dwóch terasach: na południowej (500 m. długiej i 300 szer), na której stało najdawniejsze miasto, tak zwane akropolis, dokoła obmurowanej, odnaleziono zwaliska 4 świątyni; ze względu, że nie można było dokładnie określić, jakim bóstwom były poświęcone te świątynie, przeto dla zorientowania się oznaczono je literami. — Otóż najwięcej na południe akropolu posunięte były świątynie: O i A, z których ani jedna kolumna w całości się nie zachowała. Ponieważ od strony morza były łatwo dostępne, przeto w pogoni ludzi, za łatwym murem, najwcześniej padły ofiarą rabunku. — Fragmenta i fundamenta pozostałe pouczają nas, że to były świątynie w doryckim rozwiniętym stylu zbudowane (hexastyloi peripteroi) o 36 kolumnach. —

Powyżej głównej drogi (od wschodu ku zachodowi) o kilkanaście kroków na północ od świątyni A, leżała mała świątynia, a raczej rodzaj kaplicy (aediculum) B, która według rekonstrukcyi Hittorfa¹⁾ miała na przodzie 4 jońskie kolumny a doryckie belkowanie. Według badań tegoż uczonego architektki nie była to świątynia, jak raczej heroon na cześć

¹⁾ Restitution du Temple d'Empédocle a Selinunte (Paryż 1851).

Empedoklesa zbudowane. Ta kaplica zewnątrz i wewnątrz ma ślady stiuku, którego poszczególne części są pomalowane. —

Kilka kroków na północ od kapliczki B stała najstarsza i na zachodnim wzgórzu największa świątynia C, poświęcona, jak zwyczajnie (według znalezionej napisu) przypuszczano, Heraklesowi, według Benndorfa¹⁾ Apollinowi. Ze zwalisk tej świątyni wydobyli dwaj angielscy uczeni architekci²⁾, którzy pierwsi zwaliska w Selinuncie w r. 1822. badali, nastarsze metopy (1). zaprzęg czworokonny z 3 wężnicami 2). Perseus zabija Meduzę i 3) Herakles niosący Kerkopów) z najstarszymi doryckimi rzeźbami, wykonanymi wkrótce po umieszczeniu Selinuntu 628 przed Chr. — Metopy te rzeźbione szczone były po obu węższych stronach świątyni. Zresztą świątynia ta (peripteros hexastylos) była nieproporcjonalnie do swej szerokości długa — niektóre kolumny były monolitami, wszelako ani jedna nie zachowała się w całości.

Nieco wyżej na północ jest jeszcze świątynia D nieco młodsza od świątyni C — także peripteros hexast. z 34 kolumnami, a przed samą świątynią podwyższona platforma.

W pobliżu znajduje się wiele fundamentów z innych budowli, tudzież groby ze skieletami. W starszych murach akropolu na stronie północnej są ślady odnowionych z r. 407. przez Hermokratesa³⁾ obwarowań z okrągłymi bastionami i z wysuniętą ku północy półokrągłą wieżą, którą dawniej mylnie uważano za teatr; powyżej zaś wieży jest rów Trincea; do jego obwarowania jako materiału użyto, starszych kapiteli i tryglifów przy pośpiesznem naprawianiu murów. Tu znaleziono w r. 1891, 3 nowe metopy (porwanie Europy, Sfinks i jedną zupełnie uszkodzoną). Na północnej terasie wzgórza zachodniego rozpościerały się domy mieszkalne, a powyżej na północ starsza nekropolis; później, być może, z braku dostatecznego miejsca urządzono drugą nekropolis na zachód poza rzeką Selinus (Modione) na wzgórzu zwanem Manicalunga. Cavallari wykopał tu nawet Propyleje, a Salinas i Patricolo za Propylejami, święty grunt z ołtarzami i grobowymi stelami a wreszcie małą świątynią, która poświęconą była Hekacie. — Naprzeciw leżące wzgórze **wschodnie** oddzielone było doliną, zwaną dziś Gorgo di Cotone. W części doliny, bliżej morza, a dziś dunowym piaskiem zasypanej —

¹⁾ die Metopen von Selinunt.

²⁾ Angell i Harris.

³⁾ por. Diod. Sic. XIII. 63.

był dawniej port, na co naprowadzają ślady obmurowań, w części górnej zaś była agora, ów gwarny rynek grecki będący w połączeniu z jeszcze gwarniejszym i hałaśliwszym sąsiednim portem. Wzgórze wschodnie nie posiadało żadnych oszańcowań ani obwarowań, nie ma też śladów, świeckich budynków, mimo, że na tem wzgórzu stały świątynie wiekiem bardzo zbliżone do świątyni wzgórza zachodniego, a rozmiarami swymi daleko je przewyższające. Świątyni tych było trzy, a wszystkie równoległe w małej odległości od siebie, bo kilkadziesiąt ledwie kroków, głównymi frontami od wschodu, zbudowane. — Od południa ku północy poczynając, stajemy najprzód przed zwaliskami I) świątyni E (Heraion). Szczęśliwym trafem i niedawno dowiedziano się, że ta świątynia była poświęcona kultowi Hery, przez odnalezienie w r. 1865. w adyton, w pobliżu ołtarza wotywniej tablicy. —

Między swemi rówieśnikami selinunekiemi należy do najmłodszych, ale też i do napięknieszych. Zbudowana w V. wieku przed Chr. w ostatnim rozwoju starego doryckiego stylu, a bardzo zbliżonego już do skończonej helleńskiej sztuki zaliczała się do typu peripteros hexastylos. Z 38 kolumn trzy tylko, częściowo utrzymały się na pierwotnem miejscu; że i dekoracją wyszczególniała się przed innemi, dowodzi tego, wymownie ta okoliczność, że pomiędzy zwaliskami znaleziono ¹⁾ 5 słynnych metop z płaskorzeźbami, które zdobiły, fryz postiku i pronaosu i które szczegółowo wyżej omówiliśmy. Mniejszą, ale znacznie starszą budowę (z pierwszej połowy VI. stulecia) jest II-ga) o 50 kroków na północ od E położona świątynia F. Należała również do typu peripteros hexastylos, ale jeszcze archaiczno doryckiego stylu t. j. belkowanie stosunkowo, zbyt wysokie, kolumny przysadziste a krzywizny ich kapiteli zbyt wydatne. Z 36 kolumn, któremi cella była otoczona, pozostały dolne bębny 24 kolumn na pierwotnem miejscu. Przed fasadą tej świątyni wzmiankowani wyżej architekci Angell i Harris, znaleźli dwie dolne połowy dwóch metop z płaskorzeźbami z Gigantomachii.²⁾

Wreszcie kilkadziesiąt kroków na północ od poprzedniej, leżą ruiny, jednej z najpotężniejszych ze wszystkich greckich, świątyni G. — Według znalezionej tu napisu, poświęconą była podobnie jak na akropolu świątynia C, bogu Apollinowi. — Wielka szkoda, że właśnie tej świątyni gruzy w takim

¹⁾ Cavallari w r. 1831.

²⁾ Por. str. 28.

nieładzie są porozrzucane, że z trudnością przychodzi wyrobić sobie całkowity obraz dawnej budowy; to pewna, według zgodnych zapatrywań znawców³⁾, że nad wzniesieniem tego kolosalnego gmachu pracowano przeszło 100 lat i że się dwa okresy budowania rozróżnić musi; jeden odnieść należy do drugiej połowy VI. wieku, a drugi do środka V. stulecia, co łatwo wywnioskować, z formy kolumn i kapiteli. — Sama świątynia przedstawiała rzadki typ budownictwa greckiego, pod nazwą oktastylos pseudodipteros (t. j. krótsze strony miały po 8, a dłuższe po 17 kolumn wliczając i narożne czyli razem 46 kolumn); między cellą a kolumnadą prowadził chodnik szeroki na 2 interkolumnie — ponieważ jednak tylko miejsce, dla drugiego szeregu kolumn zostawione było, przeto określano tego rodzaju budowę wyrazem pseudodipteros. Zdaje się, że nadzwyczajne rozmiary tej budowy podwójnemu celowi były przeznaczone; cella dla kultu bóstwa, zewnętrzna zaś i szeroka hala do odbywania zgromadzeń. — Że w ogóle żłobkowanie odbywało się dopiero po ustawieniu kolumn, wymownym tego dowodem jest ta okoliczność, że na dwóch kolumnach widoczne są dotąd ślady rozpoczętego żłobkowania, którego reszta kolumn nie posiada; z tego wnosić wypada, że budowa nie była jeszcze w r. 409. skończoną. —

Jeżeli gdzie, to tutaj ścisnęło się serce, od smutku, gdy patrzaliśmy na to dzieło zniszczenia, na to pobojuwisko, jakie wyprawił Tyfon, potworny syn Gai. Prócz bowiem kilku dolnych trzonów, które na miejscu pozostały, tylko jedna kolumna z pronaosu Apollonion o wysokości 20 m. pozbawiona wprawdzie ozdobnego kapitelu, ale z zresztą w całości zachowana, dumnie wnosi się, jakoby strażnicą, ponad zwałiskami i bujnemi zbożami pustej okolicy. Już tylko wichry obecnie wyśpiewują glorię dawnych wspaniałych przybytków bóstw, przed którą korzą się jęczmiona i pszenice, podając tę pieśń hen daleko morzu, dopóki nie skona wśród fal szafirowych! — Mimowoli na ten widok przypominają się słowa naszego Adama:

„Prócz duszy i Boga,

Wszystko minie na ziemi, szczęście i niedole“! —

Pierwotnie mieliśmy jeszcze zamiar zwiedzić sławne i o 3 kilometry odległe kamieniołomy pod nazwą Cave di Campobello, które dostarczały materiału do świątyń Selinuntu,

³⁾ Por. wspaniałe dzieło: Die griechischen Tempel in Unteritalien u. Sicilien von Robert Koldewey u. Otto Puchstein I. Bd. Text. II. Bd. Tafeln Berlin A. Ascher et. Comp. 1899.

wszelako z powodu dłuższego zatrzymania się przy zwaliskach, musieliśmy odstąpić od tej myśli, gdyż ani w Campobello, ani w Selinuncie nie było gdzie przenocować a zresztą okolica malaryczna u każdego wrażliwego cudzoziemca budzi niepokój. Późnym wieczorem znużeni powróciliśmy koleją do Palermo.

Nazajutrz, a było to 28 maja uzupełniliśmy naszą wędrówkę po Palermie, a dowiedziawszy się, że okręt tego dnia odchodzi do Neapolu, zamówiliśmy sobie miejsca. Wieczorem o godz. 8. Colombo, przy pogodnym firmamencie, zasianym milionem gwiazd, przy gładkiem zwierdziadle wód morskich, pod osłoną majaczącego cienia, rzucanego przez Monte Pellegrino — odbił od brzegu. W duszę wstąpiła jakaś spokojność, błoga otucha, i wiara w szczęśliwą dalszą podróż. Spać się nie chciało, natomiast na usta cisnęła się znana piosnka gondoliera weneckiego :

Sul mare luccica l'astro d'argento
Placida l'onda, prosper'il vento
Venit'all' agile barchétta mia
Santa Lucia — Santa Lucia.

Wiadomości szkolne.

I. Skład grona nauczycielskiego

przy końcu roku szkolnego 1903.

A) Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych.

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył i w której klasie	Tygodniowo godzin
1	Dr. Grzegorzycy Franciszek	dyrektor w VI. ran. zast. przewodnicz. c. k. Rady Szk. okr. wiceprez. Zarządu bursy pol., członek Rady miejskiej.	propedeutyka filozofii w kl. VII. i VIII.	4
2	Baczyński Mikołaj	prof w VIII ran. kierow. uzup. szkoły przemysł, zawiad. bibl. rus dla młodz gosp. kl. Ia.	jęz. łac. Ia. IIIa. jęz. rus. IV. (kurs przyg. dwa oddziały) VII. i VIII.	22
3	Cwojdziniński Tadeusz	prof, kustosz gabin. fizyk. gosp. kl. VIb.	matemat. Va, Vb, VIa, VIb, VII, VIII, fizyk. VII, VIII.	25
4	Dr. Garlicki Tomasz	prof. w VII ran. członek Rady miej., gosp. kl. Va.	jęz. łac. Va, VIa, grec. Va., histor. Va.	20
5	Gierula Bronisław	zast. naucz.	jęz. pol. IIIa. IIIb. mat. Ia. Ib, Ic. IIa. IIb.	21
6	Herman Szymon	zast. naucz.	jęz. niem. Ib. IIIa. IIIb. fizyki IVa. IVb.	20

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył i w której klasie	Tygodniowo godzin
7	Ks. Hocheker Antoni	prof. w VIII. ran katech. obrz. rzym- kat; kanon. tytuł. kierow. bursy pol.	religii rzym.-kat. kl. I—VIII.	16
8	Karwowski Stanisław	zast. naucz. zaw. bibl. pol. dla ucz. klas niższych gosp. kl. Ib.	jęz. pol. Ia. Ib.; geogr. Ib. Ic; natur. Ia Ib. Ic. IIa	20
9	Konopnicki Adam	zast. naucz. kustosz gabin. przyr.	jęz. pol. IIa IIb natur. IIb. IIIa. IIIb Va. Vb. VIa. VIb	20
10	Krochmalny Jan	zast. naucz. gosp. kl. IIa.	jęz. łac. w IIa. jęz. grec. IIIa jęz. rusk. III. jęz. niem. IIa.	20
11	Kryczyński Bronisław	zast. naucz.	jęz. niem. w Ia. Ic.; jęz. pol. w IVa IVb.	18
12	Kucharski Władysław	prof. nadzor. filii, zaw. zbior. geogr. gosp. kl. IVa i IVb	jęz. pol. w VIb. hist. i geogr. IIa. IVa. IVb. VIb VIII.	22
13	Ks. Kuziów Eliasz	zast. naucz. wikary gr.-kat. paraf. kier. bursy ruskiej gosp. kl. Ic.	jęz. łac. w Ic. jęz. rus. I. (dwa oddział.) w IV. Va. Vb.	18
14	Łukianowicz Aleksander	zast. naucz.	jęz. łac. w Ib. IIb geogr. Ia.	19
15	Dr. Nacher Teodor	prof. ozdob. medal. woj. zawiad. bibl. niem. dla uczn. gosp. kl. Vb.	jęz. niem. Vb. VIa. VIb. VII. VIII.	20
16	Paszczyński Adam	prof. w VIII ran gosp. kl. VIII	jęz. łac. Vb. VIb. VIII.; jęz. grec. VIII.	22
17	Pelczarski Tadeusz	egzam. zast. naucz. gosp. kl. IIIb.	jęz. łac. IVb. jęz. grec. IIIb. IVa. Vb. jęz. pol. Vb.	23

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył i w której klasie	Tygodniowo godzin
18	Rozumkiewicz Józef	zast. naucz. g sp. kl. IIb.	jęz. pol. w Ic; jęz. niem. w IIb; matem. w IIIa IIIb. IVa. IVb.	20
19	Ks. Soniewicki Michał	prof. VII. rangi Sambelan J. Świąt. tyt. radea Konsyst. zawiad. bibl. dla biedn. uczn. prezes Zarządu bursy rus.	religii grec.-kat. w kl. I VIII. i jęz. rus. w kl. II.	18
20	Steiner Alojzy	prof. VII. ran. zaw. bibl. pol. dla uczn. klas wyż. gosp. kl. VIa.	jęz. grec. w IVb. VIa. jęz. pol. Va. VIa. VII. VIII.	21
21	Szafran Tomasz	prof. zawiad. bibl. naucz. gosp. kl. VIII	jęz. łac. IVa. IVb. i VIII; jęz. grec. VIb. i VIII.	26
22	Tomaszewski Stefan	pro wiz. naucz.; gosp. kl. IIIa.	jęz. rus. w VI. hist. i geogr. w IIb. IIIa. IIIb. Vb. VIa. VII	22
23	Warchoł Jan	prof. w VIII ran.	jęz. niem. w IVa. IVb. Va.	12
24	Schnapek Mojżesz	naucz. szkoły lud. z egz. wydział.	religii mojż. w I i II 2 godz. tyg. w III-VIII. po 1 godz. tyg.	10

B) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1	Eckert Ludwik	naucz. szkoły lud.	śpiewu w czterech oddziałach	3
2	Kucharski Władysław	prof.	hist. kraj. rodz. w IVa. IVb. VIb. (II półr.) w VIII (I półr.).	3
3	Lewandowski Kalikst	naucz. szkoły lud. z egz. wydział.	gimnast. w 6 grup., rysun w 3 oddział. kaligrafii w 2 oddział.	6 6 2
4	Tomaszewski Stefan	pro w. naucz.	hist. kraj. rodzinnego w IIIa. IIIb. VIa. (w II. półr.) w kl. VII.	4

II. Zmiany w gronie nauczycieli

w ciągu roku szkolnego 1903.

C. k. Rada Szk. kraj. rozporz. z dnia 22. lipca 1902. l. 11974. zamianowała egzam. kandydata stanu nauczycielskiego Tadeusza Pelczarskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryp. z dnia 9. czerwca 1902. l. 16471. zamianował egzamin zastępc. naucz. Władysława Trybowskiego rzeczywistym nauczycielem w c. k. gimn. I w Kołomyi z dniem 1. września 1902. (Prez. R. S. kr. z dn. 22. lipca 1902. l. 381.)

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 4. sierpnia 1902. l. 22942. zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Szymona Hermana zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 2. września 1902. l. 27790. przeniosła zastępcę naucz. Artemiego Chomyka w tym samym charakterze do c. k. gimn. Franciszka Józefa w Tarnopolu.

J. E. Pan Minister W. i O. reskr. z dnia 27. sierpnia 1902. l. 25980. zamianował egzam. zastępcę naucz. w c. k. gimn. II. w Przemyślu Stefana Tomaszewskiego prowizorycznym nauczycielem w tutejszym zakładzie. (Prez. R. S. kr. z dnia 8. września 1902. l. 489.)

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 17. września 1902. l. 22943. przeniosła zastępcę naucz. ks. Józefa Zastyrca w tym samym charakterze do c. k. gimn. akadem. we Lwowie.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 17. września 1902. l. 26101. zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Jana Krochmalnego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 17. września 1902. l. 28810. przeniosła zastępcę nauczyciela Hilarego Habińskiego z c. k. gimn. I w Kołomyi do tutejszego zakładu w tym samym charakterze służbowym.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 26. września 1902. l. 28730. przyznała prof. Tadeuszowi Cwojdziańskiemu drugi dodatek pięcioletni do płacy począwszy od 1. września 1902.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 26. września 1902. l. 28812. przyznała ks. prof. Antoniemu Hochekerowi czwarty dodatek pięcioletni do płacy począwszy od 1. września 1902.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 31. października 1902. l. 32802. przeniosła zastępcę naucz. Józefa Wyrobka w tym samym charakterze służbowym do c. k. gimn. w Stanisławowie.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 14. października 1902. l. 33399. poruciła nauczycielowi Władysławowi Kuchar-skiemu nadzór nad klasami umieszczonemi poza budynkiem głównym na rok szkolny 1903.

C. k. Rada Szk. kraj. reskryp. z dnia 17. października 1902. l. 33334. zatwierdziła w zawodzie nauczycielskim Wła-dysława Kucharskiego i nadała mu tytuł c. k. profesora.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 29. listopada 1902. l. 39466 przydzieliła prof. Dr. Teodora Nachera do służby w Złoczowie na czas choroby prof. tamtejszego gimnazjum Jana Kukucza. (Zatwierdzenie J. E. Pana Minis. W. i O. z dnia 15. stycznia 1903 l. 292. przesłane przez c. k. Radę Szk. kraj. pod l. 2692. dnia 17. lutego 1903.) W tutejszym zakładzie objął prof. Dr. T. Nacher ponownie obowiązki nau-czycielskie z dniem 20. marca 1903. na mocy rozp. c. k. Rady Szk. kraj. z dnia 15. marca 1903. l. 9099.

J. E. Pan Min. W. i O. resk. z dnia 28. października 1902. l. 17202. przyznał profesorom tutejszego zakładu Aloj-zemu Steinerowi i Piotrowi Dutkiewiczowi VII. rangę służ-bową (Rada Szk. kraj. z dnia 7. grudnia 1902. l. 36996.)

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 8. grudnia 1902. l. 40846. przeniosła zastępcę naucz. Bronisława Gierulę z c. k. gimn. I. w Przemyślu do tutejszego zakładu w tym samym charakterze służbowym.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 17. stycznia 1903. l. 1118. przyznała prof. Janowi Warchołowi czwarty dodatek pięcioletni od 1. stycznia 1903.

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 10. marca 1903. l. 3208. zamianowała kandydata stanu naucz. Bronisława Kryczyńskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

J. E. Pan Minister W. i O. reskr. z dnia 12. lutego 1903. l. 3272 przeniósł profesora Piotra Dutkiewicza z koń-cem lutego 1903. w stały stan spoczynku (R. S. kr. z dnia 27. marca 1903. l. 5763.)

C. k. Rada Szk. kraj. rozp. z dnia 7. kwietnia 1903. l. 11735. uwolniła zastępcę naucz. Hilarego Habińskiego od dalszego pełnienia obowiązków nauczycielskich.

J. E. Pan Minister W. i O. reskr. z dnia 7. maja 1903. l. 14895 zniżył liczbę godzin tygodniowej nauki c. k. prof. Janowi Warchołowi na 12. godzin tygodniowo do końca bie-żącego roku szkolnego. (R. S. kr. 27. maja 1903. l. 16679.)

III. Plan nauki.

A) Przedmioty obowiązkowe.

Ponieważ nauka odbywała się zupełnie wedle planów i instrukcyi c. k. Ministerstwa W. i O. i c. k. Rady Szkolnej kraj, przeto zamieszcza się poniżej tylko wykaz lektury łacińskiej, greckiej, polskiej, ruskiej i niemieckiej.

a) Lektura łacińska:

III. kl. Cornel. Nepos: Aristides, Themistocles, Miltiades, Cimon, Epaminondas, Pelopidas i Hannibal.

IV. kl. Caes.: De bello Gallico Ks. I. III. (7.—19.), V; Ovid.: Cztery wielki, Potop, Żywot własny.

V. kl. Liv.: Ks. I. i XXI; Ovid: Metamorph: Deukal. i Pyrrha, Porwanie Proserpiny, Dedal i Ikar, Filom i Baucis; Eleg.: Przyjemności życia wiejskiego; Fast: Herkules i Kakus, Zejście rodu Fabiuszów nad Kremerą, Zajęcie miasta Gabii; Trist.: Do przyjaciela. Na prywatną lekturę zdawali uczniowie: Liv. Ks. II. i XXII., Ovid. i Elegie Janickiego.

VI. kl. I. pół. Sallust.: Bellum Catilinae; Cic. in Catil. I. II. półr. Vergil. Bucol. I. i VII. Geor.: Descriptio veris i Laudes vitae rusticae, Aen. I. księga (w całości) Lektura prywat. Cicero in Cat. II, III, IV. i Verg. ks. II.

VII. kl. Cicero: Pro Sulla, Pro Archia poeta i Cato Maior; Vergil. Aeneis. II. o Laokoonce IV. VI, XII.

VIII. kl. Horac. Carm. I. 1. 4. 7. 9. 14. 18. 26. 31. 34. 37. II. 1. 6. 7. 10. 13. 16. III. 4. 8. 18. 23. 29. 30. IV. 2. 4. 7. 12. — Epod. 2. 17. Sat. I. 4. 6. — Tacyt: Germ. 1—27. Annal. III. 1—19. IV. 1—13. 39—42. 52—54. 57—60. VI. 50—51.

b) Lektura grecka:

V. kl. Xenofon Anabasis. 1. Powód do wojny i przygotowania. 2. Pochód przez Babilonię; przygotowania do bitwy. 3. Bitwa pod Kunaksą. Śmierć Cyrusa. 4. Zdrada. 5. Charakterystyka wodzów. 6. Podział łupów. Cyropedya. 1. Pochodzenie Cyrusa i wychowanie u Persów. 2. Walka z Assyryjczykami i Krezusem. 3. Śmierć Cyrusa. Homer Iliada Ks. I.

VI. kl. Homer. Ilias. Ks. V. VI. IX. XVI. XIX. XXII; „Memorabilia Socratis“; Apologia 1. i 2.; Herod. Ks. VII, VIII. jako lektur. prywat.

VII kl. Demost. Olint. I, II. *Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ*. Hom. Odys Ks. VI XI. XII. XV. XVI. i XVIII.

VIII. kl. Plato: Apolog. Sokratesa. — Charmides. Lysis. — Sofokles: Antigona. Homer: Odyssea Ks. XX.

c) Lektura polska:

Obok ustępów zawartych w Wypisach przeczytano częścią w domu, częścią w szkole w całości i zdawano sprawę z dzieł:

V. kl. Mickiewicza: „Pan Tadeusz“.

VI. kl. Sienkiewicza: „Ogniem i mieczem“ i „Potop“; Paska: „Pamiętniki“, Rzewuskiego: „Listopad“.

VII kl. (w szkole) Malczewskiego: „Marya“, Mickiewicza: „Konrad Wallenrod“, Fredry: „Śluby panieńskie“ i Słowackiego: „Balladyna“; (w domu) Słowackiego: „Lilla Weneda“, Korzeniowskiego: „Kollokacya“ i „Spekulant“ i Kraszewskiego: „Powrót do gniazda“.

VIII. kl. (w szkole) Mickiewicza: „Pan Tadeusz“ i Kraśńskiego: „Irydion“ (przy pomocy lektury dom.).

d) Lektura ruska:

VI. kl. I. półr. Fed'kowieza: Повісти (wyd. z r. 1902.) II. półr. Wowczka: „Сестра“ i „Два снни“, Ustyjanowicza: „Страстний четвер“.

VII. kl. I. półr. Ogonowskiego: „Гальшка Острожека“ i Wowczka: „Інститутка“, II. półr. Czajczenki: „Сонятний промінь“.

VIII. kl. I. półr. Czajczenki: „Сонятний промінь“.

e) Lektura niemiecka:

Oprócz materiału zawartego w Wypisach szkolnych,

V. kl. Domowa lektura obowiązkowa Herder: „Cid“ (wyd. Graesera) Goethe: „Aus meinem Leben Dichtung und Wahrheit“ (wyd. Graesera).

VI. kl. Lektura szkolna: Körner: „Zriny“ (wyd. Graesera); domowa w I. półr. Voss: „Luise“ (wyd. Graesera), w II. półr. Lessing: „Minna v. Barnhelm“. (wyd. Graesera).

VII. kl. Lektura szkolna w I. półr. Goethe: „Hermann und Dorothea“ (wyd. Graesera); w II. półr. Schiller: „Jungfrau von Orleans“ (wyd. Graesera); domowa w I. półr. Schiller: „Wilhelm Tell“. (wyd. Graesera), w II. półr. Lessing: „Abhandlungen über die Fabel“. (wyd. Graesera).

VIII. kl. Lektura szkolna w I. półr. Shakespeare: „Coriolanus“ (wyd. Graesera), w II. półr. Grillparzer: „Ottokars Glück und Ende“. (wyd. Cotta); domowa I. półr. Schiller: „Über naive und sentimentalische Dichtung“; w II. półr. Goethe: „Faust“ I. Teil. (wyd. Graesera).

U w a g a: Uczniowie zajmowali się lekturą prywatną autorów starożytnych i nowożytnych bardzo pilnie i zdawali z niej sprawę, a szczegółowe wykazy dzieł przeczytanych przedkłada się c. k. Radzie Szkol. kraj z końcem każdego półrocz.

B) Przedmioty względnie obowiązkowe.

Język ruski. Przedmiotu tego udzielono w kl. I. w dwóch godzinach tygodniowo w dwóch oddziałach, w klasach II—VIII. po dwie godziny tygodniowo, a nadto po dwie godziny tygodniowo na kursie przygotowawczym w klasie IV. również w dwóch oddziałach.

U w a g a: Uczeń, którego rodzice zapisali z początkiem roku szkolnego na naukę języka ruskiego, obowiązany jest uczęszczać na nią cały rok szkolny.

C) Przedmioty nadobowiązkowe.

I. Historia kraju rodzinnego. Naukę tę wykładano w kl. III IV. VI. (w II. półroczu) VII. i VIII (w I. półroczu) według programu poleconego przez Wys. Władze szkolne.

2 Rysunki. I. oddział, 2 godz. tygodniowo. Stosunek rozciągłości ciał w ogóle i najważniejsze utwory geometryczne płaskie z poglądu. Uczniowie rysowali linie pionowe, poziome i ukośne, kwadrat, ośmiobok, trójkąt, sześciobok, koło, pięciobok i rozwijające się na ich tle formy jakoteż rozety krzywolinijne, elipsę, linię owalną i wolutę na podstawie wzorów Stefanowicza i Fallenböcka. — Pojęcia tła, horyzontu i płaszczyzny stanowiska. Punkt oczny, kąt widzenia i skrócenia perspektywicznie. Rysowano linie równoległe, kwadrat, sześciąt, graniastosłup, ostrosłup, koło, stożek, walec i kulę w perspektywie z modeli; wypełnienia i rozety krzywolinijne z tablicy na podstawie wzorów Fallenböcka.

II oddział, 2 godziny tygodniowo. Uczniowie rysowali liście stylizowane i ornamenta ołówkiem i farbami. Cień własny i rzucony, światłocien i refleks. Rysowano z modeli perspektywicznych, pojedynczo lub grupami ustawionych. Własności farb, sposób ich mieszania, harmonia barwna. Nakładanie farbami.

III. oddział, 2 godziny tygodniowo. Rysowano głowy i twarze, jakoteż całe postacie ludzkie na podstawie wzo-

rów Bargue et Gerome. Cours de dessin, tudzież z odlewów gipsowych. Styl grecki, rzymski, bizantyński, romański, maurytański, gotycki, renesansowy, barok i rococo.

3. Kaligrafia. Na naukę tego przedmiotu uczęszczali wyznaczeni uczniowie kl. I i II., w dwóch oddziałach po jednej godzinie tygodniowo.

Uczniowie pierwszego oddziału ćwiczyli się w piśmie polskim, niemieckim i ozdobnym. — Uczniowie drugiego oddziału ćwiczyli się w piśmie polskim, niemieckim, ozdobnym i okrągłym, piórem pojedynczym i dwudzielnym według wzorów pisanych na tablicy.

Kalixt Lewandowski.

4. Śpiew. Nauki śpiewu udzielano w 4 oddziałach po jednej godzinie tygodniowo, a to w 2 oddziałach śpiewu niższego, a w 2 wyższego. W oddz. I. (klasa I.) wykładano o elementarnych pojęciach muzyki w ogólności, o tonie, o nutach, kluczach z odpowiednimi ćwiczeniami, o gamach, i odległościach muzycznych i śpiewano z tablicy i z nut łatwiejsze melodye. W oddz. II. (klasa II., III i IV.) przerobiono w streszczeniu powyżej podany przedmiot oddziału I. a oprócz tego wykładano zasady muzyki, jak o tworzeniu skal, tonacyi mol'owych i dur'owych, o transpozycyi, znakach muzycznych i sposobie ich wykonania, popierając równocześnie wykładaną teorię przykładami praktycznymi, jakoteż jedno- i kilku-głosowymi pieśniami czerpanymi z podręczników szkolnych Rudnickiego, Dietza, Hussaka, Wojnarskiego, Matiuka, Worobkiewicza i Czubskiego. W oddz. III. (Chór ruski) śpiewano tak w chórze męskim jak i męszanym wiele dawniejszych i nowszych pieśni cerkiewnych (ruskich) różnych kompozytorów. W oddz. IV. (Chór polski) przerabiano w chórze męskim i męszanym tak dawniejsze jak i nowe pieśni kościelne (polskie i łacińskie) z towarzyszeniem fisharmonii lub organu, z orkiestrą i a capella. Tak jeden jak i drugi chór śpiewał w niedziele i święta w cerkwi i kościele, a oprócz tego wystąpiono też połączonemi siłami parę razy w roku przy niektórych uroczystościach szkolnych i większych pogrzebach.

Ludwik Eckert.

5. Gimnastyka. Nauki gimnastyki udzielano w 3 oddz. a 6 grupach, dla każdej grupy po jednej godz. tygodniowo.

I. oddział (kl. I. i II. grupa 1. i 2.) Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca. Ćwiczenia wolne rąk, tułowia i nóg w postawie. Zwieszenia i podpory na drążku, poręczach, orczyku i kółkach; ćwiczenia na drabinach, żerdziach i linie; wołtyże stopnia 1 i 2. na koniu. Skoki. Gry gimnastyczne.

II. oddział (kl. III. i IV, grupa 3. i 4.) Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca, pochody i biegi. Ćwiczenia wolne w postawie laskami i ciężkami. Ćwiczenia 2. i 3. stopnia na przyrządach. Skoki. Gry gimnastyczne i mocowania.

III oddział (kl. V. i VI. grupa 5. kl. VII. i VIII. grupa 6.) — Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca, pochody i biegi, pochody ozdobne. Ćwiczenia wolne laskami, ciężkami i maczugami w postawie. Ćwiczenia na przyrządach stopnia 3. i 4. Gry gimnastyczne, mocowania i zapasy.

Kalixst Lewandowski.

Uwaga: Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych opłaca fundusz szkolny

Nauka religii Mojżeszowej. Nauki tego przedmiotu udzielano po dwie godziny tygodniowo w kl. I. i II. i po jednej godzinie tygodniowo w klasach III.—VIII. wedle planu wydanego przez c. k. Radę Szkolną kraj. z dnia 30. sierpnia 1895. L. 19608. dla c. k. gimnazyów w Galicyi, używając przy nauce podręczników poleconych przez c. k. Radę Szkolną.

Mojżesz Schnapek.

IV. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

Kl. Va. 1. Obraz zamierającego życia w jesieni. (dom.) 2. Dzień świąteczny na wsi a w mieście. (szkol.) 3. Wprowadzenie kultu bóstw greckich do Italii. Na podstawie Liwiusza. (dom) 4. Niebo polskie a włoskie. Obraz na podstawie „Pana Tadeusza“ A. Mickiewicza (szkol.). 5. Uczucia Araba przed i po przebyciu kwarantanny. Na podstawie „Ojca Zadżumionych“ Jul. Słowackiego. (dom.) 6. Śnieżna zamieć Obraz. (szkol) 7. Dobrotliwe i szkodliwe skutki ognia (dom). 8. Opis poranku wiosennego. (dom). 9. Wyprawa Protażego z pozwem. Na podstawie „Pana Tadeusza“ A. Mickie-

wicza. (szkol.) 10. Podać treść i cechy ballady A. Chodźki: „Maliny“ (dom.) 11. Puszcza białowieska. Opis (dom.) 12. Jakie myśli i uczucia budzi widok zamku brzeżańskiego. (dom.) 13. Wieczór letni na wsi. Opis. Na podstawie „Pana Tadeusza“ A. Mickiewicza. (dom.) 14. Przebieg sporu Cześnika z Rejentem. Na podstawie komedyi Fredry „Zemsta“ (szkol.)

A. Steiner.

Kl. Vb. 1. Opis miejsca, gdzie spędziłem wakacje. (szkol.) 2. Spór myśliwski przy wieczerzy (na podst. „Pana Tad.“) (dom.) 3. Pana Sędziego nauka o grzeczności. (wedle I. ks. Pana Tad.) (szkol.) 4. Spór Achilleśa z Agamemnonem i jego skutki dla wojska greckiego (wedle ustępu czytanego w szkole) (dom.) 5. Postać Rynwida na podst. „Grażyny“. (szkol.) 6. Pożytek i znaczenie wody w przyrodzie. (dom.) 7. Czasy Napoleońskie na Litwie jako tło do Pana Tadeusza. (szkol.) 8. Zima za miastem. (dom.) 9. Przymioty Litawora i Grażyny. (szkol.) 10. Łośy Haliny na podst. Wiesława. (dom.) 11. Obraz potopu podług „Przemian“ Owidyuszowych. (szkol.) 11. Świat w wiosnianej szacie. (dom.) 13. Przeszłość księdza Robaka na podstawie „Pana Tadeusza“. (szkol.) 14. Osoba Cześnika Raptusiewicza w „Zemście“ Fredry. (dom.)

T. Pelczarski.

Kl. VIa. 1. Siew i plon wiernym obrazem życia ludzkiego. Porównanie (dom.) 2. Założenie akademii krakowskiej i znaczenie tego faktu w dziejach oświaty. (szkol.) 3. Zepsucie obyczajów w starożytnym Rzymie przed wystąpieniem Katyliny. Według Sallustego (dom.) 4. Miecz a język. Porównanie (dom.) 5. Wspomnienia osobiste, zawarte w wierszu Jana Kochanowskiego „Do gór i lasów.“ (szkol.) 6. Znaczenie dziejowe Konstantyna Wielkiego. Na podstawie nauki historii powszechnej. (dom.) 7. Zadośćuczynienie za zniewagę, wyrządzoną Achillesowi. Na podstawie Iliady Homera. (szkol.) 8. Charakterystyka Katona i Cezara. Na podstawie lektury Sallustego. (dom.) 9. Innocenty III. rozdawcą koron. Na podstawie nauki historii powszechnej. (dom.) 10. Jakie okoliczności skłoniły Kserksesa do prowadzenia wojny z Helladą? Na podstawie lektury Herodota. (szkol.) 11. Jakie wady i zdrożności zakorzeniły się w społeczeństwie polskiem w drugiej połowie XVIII. wieku? Na podstawie lektury J. Krasińskiego. (dom.) 12. Jaki cel miał Wergili przy napisaniu „ksiąg

Ziemiaństwa“. (szkol.) 13. Jakie przyczyny wpłynęły na początek Odrodzenia w wiekach średnich. Na podstawie nauki historii powszechnej. (dom.) 14. Komiczność sytuacji w utworze F. Zabłockiego „Fireyk w zalotach“. (szkol.)

A. Steiner.

Kl. Vlb. 1. Złoto a żelazo ze względu na pożytek i szkodę. (dom.) 2. Żywot spokojny a kłopotliwy na podst. „Wizerunku“ Reya. (szkol.) 3. Wpływ drugiej wojny punickiej na stosunki społeczne Italii na podst. nauki historii. (dom.) 4. Jak pojmują wolność szlachecką Modrzewski i Orzechowski? na podst. lekt. szkol. (dom.) 5. Pożytki i przyjemności wsi, na podst. „Sobótki“ Kochanowskiego. (szkol.) 6. Pierwsi chrześcijanie w stosunku do pogańskiej Romy, na podst. nauki historii. (dom.) 7. Ukojenie żalu Kochanowskiego po stracie Urszuli na podst. Trenu XIX. (szkol.) 8. Rozwój rycerstwa w czasie wypraw krzyżowych i przyczyny jego upadku, na podst. hist. (dom.) 9. Jakie cnoty powinny zdobyć młodzieńca? Wedle kazania ks. Birkowskiego „O ćwiczeniu młodzi“ (szkol.) 10. Łza dziecka, młodzieńca a starca. (Porównanie) (dom.) 11. Chrobry twórcą Polski Piastowskiej (na podst. nauki hist. kraju rodzin.) (dom.) 12. Pogląd Naruszewicza na dziejopisarstwo wedle jego „Memoryału“ (szkol.) 13. Święto wiosny u Słowian. (wedle dyspoz.) (dom.) 14. Imięнины Księcia Karola Radziwiłła „Panie Kochanku“ wedle „Listopada“ Rzewuskiego. (szkol.)

W. Kucharski.

Kl. VII. 1. Co zdziałał Stanisław August Poniatowski dla literatury i oświaty w Polsce? (dom.) 2. Komiczność sytuacji w komedii J. U. Niemcewicza „Powrót posła“ (szkol.) 3. W jaki sposób stara się Demostenes pobudzić Ateńczyków do stanowczego wystąpienia przeciw Filipowi? na podstawie pierwszej mowy olintyjskiej Demostenesa (dom.) 4. Ustanowienie i znaczenie Towarzystwa przyjaciół nauk w Warszawie, na podstawie nauki szkolnej (szkol.) 5. Rozwinać myśl zawartą w Odzie do młodości A. Mickiewicza „I ten szczęśliwy, kto padł wśród zawodu, jeżeli poległem ciałem dał innym szczebel do sławy grodu“ (szkol.) 6. O ile w dziełach A. Mickiewicza odbił się charakter współczesnych chwil dziejowych? (dom.) 7. Wpływ Francji za Ludwika XIV. na Europę. Na podstawie nauki dziejów powszechnych. (szkol.)

8. Prawdziwe wykształcenie czyni człowieka skromnym, powierzchowne zarozumiałym. (dom) 9. Cechy wewnętrznego rozstroju w Polsce za Jana Kazimierza. Na podstawie historii kraju rodzinnego. (dom.) 10. Aniela a Klara w Ślubach Panieńskich A. Fredry. Charakterystyka“ porównawcza (szkol.)

Kl. VIII. 1. Rozwinać myśl: „Inter arma silent Musae“. (dom). 2. Rzym za Heliogabala. Na podstawie Irydiona Z. Krasińskiego. (szkol.) 3. Ważność światła i wpływ jego na przemysł i przyrodę. (dom.) 4. Elekeya „viritim“ przyczyną upadku Polski. Na podstawie dziejów ojczystych. (szkol.) 5. Rozwinać myśl Horacego: „Nihil est ab omni parte beatum“. (dom.) 6. Podstawna myśl etyczna „Irydiona“ a „Konrada Wallenroda.“ (szkol.) 7. Dlaczego „Pan Tadeusz“ jest epepeją sielankową a nie sielanką? (szkol.) 8. Zadanie historyka. Na podstawie przemowy W. Kalinki: „z Ostatnich lat panowania Stanisława Augusta“ (szkol.).

A. Steiner.

b) W języku ruskim:

Kl. Va. 1. Wygląd Bereżan z początkom szkolnego roku. (dom.) 2. Хід гадок в „Засьпіві“ до Слова о Полку Ігоревім. (szkol.) 3. Подорож каплі води. (dom.) 4. Культура Халдейців (szkol.) 5. Значіне вугля в промислі. (dom.) 6. Богатства Скита Манявского, на основі приватної лектури „Скит Манявский“ А. Могильницкого. (szkol.) 7. Судьба Максима в „Москалевій криниці“ Т. Шевченка. (dom.) 8. Значіне реформ Клістена для Атеи (szkol.) 9. Хід гадок в думці Василя Чайченка „Смерть Атамана“. (dom) 10. Смерть Сервія Тулія. (szkol.) 11. Весняний ранок. (Образок.) (dom.) 12. Виховане молодіжи у Персів (szkol.) 13. Як жертвує ся сестра для брата. На основі „Сестри“ М. Вовчка. (dom.) 14. Комізм в комедії „Мартин Боруля“ Карпенка-Кророго. (szkol.)

Kl. Vb 1. Описати послідні свої ферні шкільні. (dom) 2. Утеча і щасливий поворот Ігоря з неволі. (szkol.) 3. Буря. Образ природи. (dom.) 4. Як і на чім писали старинні Єгиптяни? (szkol.) 5. Повірки народні про чарівниці. На основі лектури „Скит Манявский“ А. Могильницкого. (dom) 6. Смерть Ромуля. На основі лат. лектури (szkol.) 7. Виказати ціхи повісти поетичної в „Москалевій криниці“ Т. Шевченка. (dom.) 8. Як повстав перший союз Атеньский? (szkol.) 9. Хід гадок в Австрійжім „Гимні народнім“. (dom.) 10. Виказати ціхи байки „Шелестуни“ (szkol.) 11. Що причиняє ся до уроку положеня Бережан. (dom.) 12. Жрець Хріз і Агамемнон. На основі Ілїади. (szkol.) 13. Доля турецких невільників. На основі історичного оповіданя Д. Млаки: „Турецкі бранці, (dom) 14. Вплив християнства на руску суспільність. На основі шкільної лектури. (szk.)

Kl. VI. 1. Плаванє по морі і житє чоловіка. (dom.) 2. Значіне устної словесности для літератури. (szkol.) 3. Що спричинило перехід римської Республіки в монархію? (dom.) 4. Историчні га перехідні мотиви в народних думах. (szkol.) 5. Чи справедливо прирівнюємо старість чоловіка до зими. (szkol.) 6. Значіне церковної мови для рускої літератури. (szkol.) 7. Слов'яни і їх території перед 1000 р. по Хр (dom.) 8. Літературна характеристика Гр Квітки (szkol.) 9. Розбудженє національної ідеї в Галицькій Руси. (dom.) 10. Невинність Сократа в аргументах Ксенофонта. (szkol.)

S. Tomaszewski.

Kl. VII. 1. Які гадки будять ся в нас на вид відлітаючих птахів? 2. Характеристика поезій Шевченка в I. добі его творчости. (szkol.) 3. Де глядіти жерел реформаційного руху в XVI. вці? 4. Погляд Кудіша на Квітчинну повість п. з. „Маруся“ і на її критиків. 5. Народні повірки і звичаї в оповіданю М. Вовчка п. з. „Сон.“ (szkol.) 6. Малярека штука в віках XVI. і XVII. (На основі „Записок руского подорожного“). 7. Мітичний а казочний ельмент в епічній творі Федьковича п. з. „Король Гуцул“. (szkol.) 8. Як повстали Сполучені держави північної Америки? 9. Пояснити сентенцію: „Homo sum; nil humani a me alienum puto“. 10. Хід гадок в поетичній творі К. Устияновича п. з. „При Силоамскім озері“. (szkol.)

Kl. VIII. 1. Пояснити приповідку: „Не вважай на врожай, сїї жито, хліб буде.“ (Кониський). 2. Чи справедливий погляд першого літотисця руского: „А словѣнскѣ языкъ и рускый одинъ“. (szk.) 3. Виказати, що різництво є підставою культури. 4. Пояснити змісл алегоричного заголовка Чайченкової повісти п. з. „Соняшний промінь“ (Звіт з домової лектури) 5. З'їзд руских князів в Любечі і его наслідки — на основі шкільної лектури. (szkol.) 6. Овідій, а Данило Заточник. (szkol.) 7. Погляд на просьвіту і письменство в першій відділі I. доби історії рускої літератури. (szkol.) 8. Як віддає потомність заслуженим мужам честь? (szkol.)

M. Baczyński.

c) w języku niemieckim:

Kl. Va. 1. Die Rückkehr von den Schulferien (dom.) 2. Ankunft des Äneas nach Italien. Auf Grund der lateinischen Lektüre. (szkol.) 3. Das ägyptische Königtum. Auf Grund des Schulunterrichtes. (dom.) 4. Niemand ist vor dem Tode glücklich zu preisen. Auf Grund des Gedichtes „die Glücklichen“ von Feuchtersleben. (szkol.) 5. Wodurch haben die Phönizier ihre Seemacht begründet? Auf Grund des Schulunterrichtes. (dom.) 6. Die Verherrlichung der Freundschaft nach Schillers „Bürgerschaft“. (szkol.) 7. Cids Tätigkeit unter Ferdinand dem Gro-

ssen. Auf Grund der Pflichtlektüre. (dom.) 8. Hektors Tod. Auf Grund der Schullektüre. (szkol.) 9. Der Krieg zwischen den Römern und den Sabinern während der Regierungszeit des Romulus. Auf Grund der Schullektüre. (dom.) 10. Gedankengang in dem Gedichte: Vaters Heimkehr von Adam Mickiewicz. (szkol.) 11. Entdeckung der Mörder des Ibykus durch Kraniche. Nach Schillers Ballade. (dom.) 12. Das altrömische Haus. Auf Grund der Schullektüre. (szkol.) 13. Non scholae sed vitae discimus. Auf Grund der Schullektüre. (dom.)

J. Warchot.

Kl. Vb. 1. Die Bedeutung des Livius für die römische Geschichtschreibung 2. (dom.) Gedankengang des Gedichtes „Die Glücklichen“ (szkol.) 3. Die Bedeutung der alten Völker des Orients für die Entwicklung der Kultur. (dom.) 4. Cyrus des Älteren Jugenderziehung. (szkol.) 5. Das Interregnum nach des Romulus Tode. Nach Livius I (dom.) 6. Inhaltsangabe und Grundgedanke des Gedichtes: Der Zauberlehrling. (szkol.) 7. Albas Zerstörung. Nach Livius. (dom.) 8. Cids Leben in Valencia Auf Grund der Hauslektüre. (dom.) 9. Lykurgs Reformen in Sparta. (Auf Grund der Schullektüre) (szkol.) 10. Welchen Bedingungen verdankte Italien, dass es im Altertume zum Ausgangspunkte des römischen Weltreichs geworden ist. Nach der Schullektüre. (szkol.) 11. Gottvertrauen bleibt nicht unbelohnt (dom.) 12. Dädalus und Ikarus. Nach Ovids Metamorphosen. (dom.) 13. Gedankengang des Gedichtes „Männerwaffen“. (szkol.) 14. Die Ursachen des ersten punischen Krieges. (dom.)

Kl. Vla. 1. Der Besuch des Telemach bei Menelaus. (dom.) 2. Kudruns Jugendschicksale. (szkol.) 3. Schilderung einer Herbstlandschaft. (dom.) 4. Reinekes Freveltaten. Nach der Schullektüre. (szkol.) 5. Der Anteil der Götter im Kampfe der Achaier und Troer. Nach Homers Ilias. (dom.) 6. Schilderung der Hunnenschlacht. Nach Ekkehard. (szkol.) 7. Die feindlichen Hutfabrikanten. (Nach Gustav Freytags Roman. „Die verlorene Handschrift“). (szkol.) 8. Rudolfs von Habsburg frommer Sinn. (Nach Schillers Ballade). (dom.) 9. Die Hinrichtung Konrads von Hohenstaufen (Auf Grund der Schullektüre.) (szkol.) 10. Die Veranlassung der ersten Catilinarischen Rede. (dom.) 11. Schilderung des Waldes im Frühlinge. (szkol.) 12. Wie schildert uns der Dichter Soliman und seine Umgebung.

Nach Zriny I. (dom.) 13. Die Folgen der geographischen Entdeckungen. (dom.) 14. Warum konnte und wollte Tellheim Minna nicht heiraten? (szkol.)

Kl. VIb. 1. Menelaus' Abenteuer auf der Insel Pharos. (dom.) 2. Der Kampf um Hilde. (szkol.) 3. Die Entartung der Nobilität gegen Ende der römisch. Republik. (dom.) 4. Gottfried der heldenmütige Führer des christlichen Volkes. Nach der Schullektüre. (szkol.) 5. Des Diomedes Heldentaten. Nach Homers Ilias. (dom.) 6. Die Klausnerin Wiborado Reklusa. Nach Ekkehard (szkol.) 7. Fritz Hahn und Laura Hummel. (Nach Freytags „Die verlorene Handschrift“). (szkol.) 8. Der Fischer von J. W. v. Goethe und H. Heines Loreley. (Eine Parellele). (dom.) 9. Befestigung des Hauses Habsburg. Nach der Schullektüre. (szkol.) 10. Des Xerxes Vorbereitungen zum Kriegszuge. Nach Herodot. (dom.) 11. Unser Teich im Frühling. (szkol.) 12. Zriny und die Ungarn. Nach Körners gleichnamigem Drama I. Akt. (dom.) 13. Der Fall Konstantinopels und seine Folgen für das Abendland. (dom.) 14. Der Gegensatz zwischen dem Major von Tellheim und Riccant de la Marlinière. Nach der Pflichtlektüre. (szkol.)

Kl. VII. 1. Wie schildert der Dichter den Wirt und seine Gattin. Nach Goethes Hermann und Dorothea. (szkol.) 2. Der Einfluss des Rittertums auf die Entwicklung der mhd. Poesie. (dom.) 3. Hagens Vasallentreue. (szkol.) 4. Die politische Lage der Schweiz zur Zeit Wilhelm Tells. (Im Auschluss an das Drama). (dom.) 5. Charakteristik des fremden Richters in Goethes Hermann und Dorothea. (szkol.) 6. Des Philotas stoische Lebensverachtung. (dom.) 7. Nausikaa und Dido. Eine vergleichende Charakteristik. (dom.) 8. Wie begründet Schiller Johannas Erscheinung und deren wundertätigen Einfluss. (szkol.) 9. Die Bedeutung der Türkenkämpfe für die Gestaltung der politischen Verhältnisse im Osten Europas. (dom.) 10. Die tragische Schuld der Jungfrau von Orleans. Nach der Schullektüre. (szkol.)

Kl. VIII 1. Was berechtigt Coriolanus zu seinem Stolze? (szkol.) 2. Alexander der Grosze und Napoleon I. Eine Parallele. (dom.) 3. Den Maszstab der Grösze eines Volkes bildet seine Kultur, nicht seine Eroberungen. (szkol.) 4. Die Begründung der romantischen Bestrebungen in den politischen Zeitverhältnissen. (dom.) 5. War das Mittelalter eine Nacht, so war es eine sternenhelle Nacht. (szkol.) 6. Coriolans Stellung

gegenüber den Volkstribunen. Nach der Schullektüre. (szkol.)
7. Die Bedeutung des hellenischen Geistes für die Kultur des
Altertums. (dom) 8. Der Umschwung in „Ottokars Glück und
Ende“. (szkol)

Uwaga : Ponieważ drukarnia nie posiada czcionki β . użyto zamiast niej sz.

Dr. T. Nacher.

d) Do egzaminu dojrzałości:

1). Zadanie łacińsko-polskie : Taciti Annalium l. XIV. c. 43.

2). Zadanie polsko-łacińskie : Z „Quo vadis“ Henryka
Sienkiewicza wyd. nowe str. 527 Petroniusz do Nerona . .
od słów : Wiem, o Cezarze, że wyglądasz do słów :
tę ostatnią przyjacielską radę posyła ci Arbitr elegantiae.

3). Zadanie greckie : Dio Chrysostomus c. 63 *Περί τυχης.*

4). Zadanie polskie : Wykazać wpływ literatur obcych
na piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych do chwili
obecnej.

5). Zadanie ruskie : Реформи Марії Тереси і Йосифа II.
з особливим узглядненем реформ, що відносять ся до
Русинів.

6). Zadanie niemieckie : Vaterlandsliebe, die Quelle groszer
Taten. Aus der Landesgeschichte zu begründen.

7). Zadanie matematyczne :

$$\text{a). } \left\{ \begin{array}{l} 2x^4 - 3x^3y + 4x^2y^2 - 3xy^3 + 2y^4 = 104. \\ 5x^2 - 6xy + 5y^2 = 29. \end{array} \right.$$

b). Promień podstawy stożka ukośnego mierzy : $7\frac{1}{2}$ cm.,
a kąty utworzone z podstawą przez jego najdłuższy i naj-
krótszy bok : 31° i 121° . Obliczyć objętość kuli wpisanej
i opisanej.

c). Pewien las będzie mógł być ciętym dopiero po 18.
latach i wtedy w pierwszym roku da dochód 3000 Kor.,
a w każdym następnym roku ma się podnosić dochód o 150 Kor.
Jaka jest terazniejsza wartość tego lasu, jeżeli wyrąb jego
ma trwać 10 lat? ($3\frac{1}{2}\%$).

VI. Zbiory naukowe w r. 1903.

A. Biblioteka.

Do biblioteki nauczycielskiej.

a) zakupiono :

Ks. Jougan Dogmatyka ogólna. Próchnicki Wzory poezyi i prozy. Łuczakowski Czytanka. Petelenz Lesebuch V. Dziwiński Algebra. Mocnik Geometrya. Mineralogia na kl. wyższe. Rostafiński Botanika. Ruska czytanka na kl. II. Zakrzewski Historya cz. I. Chemia. Algebra na kl. wyższe. Zoologia dla kl. VI. Mineralogia na kl. V. Botanika na kl. V. Ćwiczenia niemieckie III. Mocnik Geometrya. Wypisy niemieckie na kl. VII. Barwiński Wyimki II. Semkowicz Opowiadania z dziejów II. Baranowski Geografia. Ćwiczenia niemieckie na kl. III. Zoologia na kl. I. Jahner Gramatyka. Rawer Dzieje ojczyste. Dionis Halicarnassii 4 vol. Eutropii Historiae. Historici Graeci minores 2 vol. Juliani imperat. Opera 2 vol. Macrobius Suetonii opera. Varronis Antiquitates. Weissenborn Aufgaben zum Übersetzen. Schliemanns Ausgrabungen. Okęcki Dzieje Tacyta. Guhl i Koner Hellada i Roma 2 t. Brückner Dzieje literatury polskiej. Żmigrodzki Historya sztuki. Album jubileuszowe H. Sienkiewicza. Matuszewski Słowacki i nowa sztuka. Björnson — Björnstjerne Laboremus. Hejermann Herman Nadzieja. Eurypides Cyklop. Grillparzer Biada kłamecy. Maeterlinek Intruz. Ibsen Rycerze północy. Feldmann Piśmiennictwo polskie. Brzozowski Taine jako estetyk i krytyk. Chmielowski Dramat polski. Wiedza i życie. Serya I. Krasnowolski Słowniczek frazeologiczny. Dr. Zunz Die gottesdienstlichen Vorträge. Goedeke Grundrisz der Geschichte der deutschen Dichtung. Jean Paul Ausgewählte Werke 8 t. Hölderlin Gedichte. Jacobowski Schlichte Geschichten Lingg Dramatische Dichtungen 2. t. Lingg Byzantinische Novellen. Liliencron Mit d. linken Ellbogen. Ebner — Eschenbach Erzählungen. Eckstein Nero.

Nadto zamówiono :

Polybii Hist. vol. 4. Athenei 3. vol. Ariani fabulae C. Ruphii 2. vol. Diodori 5. vol. Theophrasti 3. vol. J. Müller Handbuch IX. Band 2. Abt. J. Müller Atlas zu Band. VI. Jankowski Młoda Polska w pieśni. Troskolański Zasługi Her-

barta. Górzycki Zarys Historji polskiej. Guyan - Popowski Zagadnienia estetyki. Tołstoj Co jest sztuka? Stojowski Kształcenie uczuć Lange Studya i wrażenia. Matuszewski Swoi i obcy. Swaryczewski Zarys dziejów Polski. Czermiński Z Grecyi i Krety. Zapyski nauk. Towarz. im. Szewczenka 4. t. Rozwidki Drahomanowa 2. t. Materyały do ukr.-ruskoj etnologii 4. t.

Do biblioteki uczniów.

a) zakupiono:

Gawalewicz Ćma. Hauptmann Dzwon zatopiony. Kaczkowski Pisma tomów X. Konopnicka Wybór poezyi. Kroże. Neumanowa Legendy i baśnie Wschodu. Sienkiewicz Pisma tom I, III, IV, V, XIX i XX. Sieroszewski W matni. Żeromski Promień. Hofmann Przemysł, Sierota, Hrabia i niedźwiedziarz 2. egz. Nemezis 2 egz. Boże Narodzenie, Ciężka próba, Ze szwedzkich czasów 2 egz. Leonia. Popiel i Piast. Poeche Mieczysław I. Anczyc Duch puszczy. Stohl Robinzon szwajcarski. Serwantes Don Kichot. Dygasiński Przygody młodzieńca. Chodźko Pamiętniki kwestarza. Hoffmanowa Wybór dzieł 6 t. Kraszewski Dziecię starego miasta. Łoziński Zaklęty dwór 2. t. A. Mickiewicz Wykłady o literaturze 7. t. Schnür - Pełowski Wódz legionistów. Szajnocha Szkice historyczne 4. t. Wilkoński Ramoty i ramotki. Szajnocha Jadwiga i Jagiełło 7. t. Rodziewiczówna Błękitni 2 t. Bałucki Przekłete pieniądze. Kraszewski Barani kozuszek 2. t. Słowacki Beniowski. Słowacki Poezye liryczne. Krasiński Irydion. Kochanowski Psalterz. Gomulicki Wiersze. Musäus Volksmärchen. Campe Robinson. Hoffmann Ein gutes Herz, Gut Wort findet gute Statt, Herzlos und herzensgut, Hirt und Flüchtling, Was du tust, tust dir selbst, Verne Karpathenschloss., Claud. Bombarnac, Der Findling, Meister Antifer. Malot Daheim, Smiles Selbsthilfe, Pflicht, Sparsamkeit. Lewis Wallace Ben Hur. Wychgrams Schulausgaben Nr. 81, 76, 88, 70, 71. Klein Astronomie, Sachen Baustile, Deinert Botanik, Hirzel Chemie, Huber Mechanik, Honegger Kulturgeschichte, Gerland Geschichte der Physik.

b) nadto zamówiono:

Gamastow Fata morgana. Gawalewicz Drugie pokolenie. Hauptmann Hanusia. El . . . y Poezye 5. t. Paulina Branka tatarska. Domańska Moje dzieci, W Tentyńskiej Woli, Elis

Przez ogień i lasy, Wilcze gniazdo. Przyborowski Attyla, Widmo Ibrahima. Rodziewiczówna Na wyżynach 2. t. Dewajtis 2. t. Kraszewski Tułacze 3. t. Barwińskij Ohlad istoryi literatury 10. t. Istorya dla klas wyższych 3. t. Wachnianin Opowidania, Worobkewycz Nad Prutom, Gete-Franko Helena i Faust. Gogol Taras Bulba, Rewizor. Homerowa Iliada, Giler Własnymy syłamy. Hryhoryewycz Argonauty, Łychyj deń. Hrab - Dola, Grabowycz Marta Borecka. Hruszewskij Wstupnyj wykład z istoryi. Chmelnyczkij i Chmelnyczczyna, Beh - al - Dżuhur, Chronologia, Wyimki z żereł Hrinzenko Twory 3. części, Pid chmarnym nebm. Prywyttanie Hanny, Barwinok. Dickens Noworiczni dzwony, Oliwer Twist, Światyj wecz. Dragomaniw - M. Kostomariw, Dzwynok z 1900. Edwards - Ławrentyj. Zakonyśkij - Spomyny pro Fedkowycza. Zbirnyk naukowoho Tow. im. Szewczenka 3. t. Kałytowskij Materyały. Kaczała Korotka istorya Rusy. Kowaliw Darunok dla dityj. Kołessa Pohlad na sučasnyj stan. Kulisz Czorna rada. Okunewskij Łysty z czużyny. Rawita Mazepa. Rozwidki pro selaństwo na Rusy w XV. XVIII. w. Studyńskij Literaturni zamitki. Tomaszewskij Marusia. Szekspir w powistiach. Biblioteka dla ruskoi mołodeży. Zöhrer Österreichs Sagenbuch.

Geografia i historia:

Kiepert Die Reiche der Perser, Gäbler Asien, Spinner Histor.-geogr. Wandkarten 5 - 10. Lohmeyer Wandbilder Nr. 2, 4, 5, Lehmann Geogr. Charakterbilder Nr. 26, 27, 28, 30, 34, 37. 7 dyapozytywów do skioptykonu.

Sztuka i archeologia.

a) zakupiono:

Springer Die Kunst d. 19. Jahrh. Narkiewicz - Jodko Zarys dziejów malarstwa 3. t. Dr. Wickenhagen Leitfaden für den Unterricht in der Kunstgeschichte.

b) zamówiono:

Burckhardt - Bode Der Cicerone, Model domu rzymskiego z drzewa, 5 dyapozytywów do skioptykonu.

Śpiew.

zamówiono:

Studziński Studya do śpiewania, Lamperti Nauka śpiewu, Rzepko Missa brevis, Racewicz Msza łacińska, Piotrowski Msza żałobna, 4 książki nutowe większe, 4 książki nutowe mniejsze.

Darowano :

W. M. W. i O. Zeitschrift f. Öst. Volkskunde. W. Rada Sz. k. 8. zesz. Sprawozdania o stanie wychowania publ. i 2 czytanki ruskie z r. 1871. Wys. Wydział krajowy: 5 zesz. sprawozd. statyst. Akad. Umiejętności w Krakowie 16. tomów. Akad. Um. w Wiedniu: Anzeiger. Misyje katolickie (dar wydawnictwa).

Zakład prenumeruje czasopisma :

Eos, Kwartalnik historyczny, Litter. Centralblatt. Przegląd polski. Przewodnik bibliograficzny Zeitschrift für österr. Gymn. Zeitschrift für den phys. und chem. Unterricht. Liter. nauk. Wistnyk, Muzeum. Öst. ung. Revue. Wochenschrift für class. Philolog. Öst. Mittelschule. Wiener Studien, Krytyka. Zeitschrift für den deutschen Unterricht, Österreich in Wort und Bild. Wielka Encyklopedia ilustrowana tom 29. 30. Pa-miętnik literacki.

Tomasz Szafran

zawiad. bibl. naucz.

Ruch w lekturze domowej.

Pożyczyło z biblioteki polskiej:			ruskiej:		niemieckiej:	
z klasy	uczniów:	tomów:	uczniów:	tomów:	uczniów:	tomów:
I.	65	307	53	205	45	116
II.	78	335	28	157	38	116
III.	53	210	27	143	47	163
IV.	57	242	32	128	28	120
V.	49	395	29	88	46	179
VI.	38	93	16	48	45	139
VII.	33	57	25	49	27	91
VIII.	15	48	13	15	19	58
Razem	388	1687	223	833	295	982

A. Steiner

i S. Karwowski

zawiad. czyteln. polskiej.

M. Baczyński

zawiad. czyteln. ruskiej.

Dr. T. Nacher

zawiad. czyteln. niem.

B) Gabinet fizykalny.

Zakupiono: 1. Prasę hydrauliczną. 2. Pięć lampek żarowych na wspólnej podstawie. 3. Aparat Markoniego. 4. Rurki Röntgena.

Tadeusz Cwojdziański,

zawiadowca gab. fiz.

C) Gabinet historyi naturalnej.

Zakupiono: a) Tablice: 1. Porównawcze zestawienie uzębienia i szkieletów nóg ssawców. 2. Żołądki zwierząt mięsożernych-przeżuwacza, ptaka. 3. Narządy oddechania ssawca, zółwia, ryby. 4. Narządy oddechania zwierząt niższych, b) Preparaty alkohol. 1. *Lophius piscatorius*. 2. Przekopnica. 3. Rak rzeczny. 4. *Lepas anatifera*. 5. *Argulus*. 6. *Branchippus*. 7. *Bonellia*. 8. *Planaria*. 9. *Serpula*, c) Anatom. 1. Mysz. 2. Wróbel. 3. *Lacerta*. 4. *Rana*. 5. *Cyprinus carpio*. d) Z masy papier. 1. Pyszczek biegusa.

Adam Konopnicki,

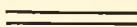
zawiadowca gab. przyrod.

D) Zbiory do nauki rysunków:

Zakupiono: 1. Volles sechsseitiges Prisma Nr. 17. S. I. 2. Combination des hohlen Halbcylinder mit Stab. Nr. 32. S. I. 3. Dreifacher Würfel. Nr. 35. S. I. (Parallelopiped.) 4. Vierfacher Würfel. Nr. 36. S. I. 5. 6. Halber Würfel Nr. 37. S. I. (Kante des Würfels 10 cm.). Halber Würfel. Nr. 38. S. I. (Kante des Würfels 10 cm.). 7. Quadratische Platte. Nr. 39. S. I. 8. Cylinder. Nr. 40. S. I. 9. Früchte mit Blättern (Birnzweig). Nr. 1222. S. IV. 10. Blatzzweig. Nr. 1223. S. IV.

Kalikst Lewandowski,

nauucz. rysunków.

VII. Miejscowa pomoc naukowa

dla ubogich uczniów.

Stan miejscowych funduszków w zarządzie Przewielebnych XX. Katechetów:

	A) Ks. A. Hocekeera.	B) Ks. M. Soniewickiego.
1) Pozostało z r. 1902	— K. — hl.	100 K. 16 hl.
2) Z puszek (datki ucz. i prof)	29 K. 62 hl.	30 K. — hl.
Razem	29 K. 62 hl.	130 K. 16 hl.
Z tego wydano	20 K. — hl.	30 K. 16 hl.
Pozostaje na rok 1904	9 K. 62 hl.	100 K. — hl.

Nadto posiada Dyrekeya następujący fundusz, zebrany częścią z dobrowolnych drobnych datków przy wpisach, częścią z innych źródeł, jak:

Pozostałość z roku 1902	745 K. 76 hl.
Datki przy wpisach na rok 1903	192 K. 48 hl.
Razem	938 K. 24 hl.

Z tego wydano: 1) na książki, ubranie i obuwie	119 K. 70 hl.
2) na zapomogi	126 K. — hl.
Razem	245 K. 70 hl.
Pozostaje na rok 1904	692 K. 54 hl.

Fundusz ten przeznaczony na sprawienie mundurków i obuwia, na zakupno książek szkolnych i na wsparcie uczniów, których grono nauczycieli uzna za najuboższych.

Dla wspierania ubogich uczniów istnieją w Brzeżanach dwie Bursy: a) Bursa im Jakubowicza (polska) i b) Bursa ruska.

a) Bursa imienia Jakubowicza (polska).

Majątek Bursy im. Jakubowicza składa się:

1. Z trzech domów, jeden z nich parterowy, w którym mieści się kuchnia i mieszkanie osoby zarządzającej kuchnią, drugi również parterowy używany jako pralnia i piekarnia, w trzecim zaś (głównym) składającym się z 7 pokoi i dobudowanych w roku 1894. i 1899. dwóch skrzydeł piętrowych, mających po 4 sale na umieszczenie 62 elewów, znajduje się refektarz, szpitalik, biblioteka i mieszka Ks. Przełożony zakładu.

2. z ogrodu.

3. z kapitału żelaznego 30.000 koron.

4. z biblioteki, w której znajduje się 1400 książek do czytania. — Na rok 1903. przyjęto do Bursy 62 uczniów gimnazyalnych. W ciągu roku 1 wrócił do szkół ludowych, 2 odeszli do innego gimnazjum w skutek przeniesienia rodziców, 3 odeszli do krewnych w miejscu, 4 poszli na stancję, 2 przestali uczęszczać do szkoły, pozostało przeto w Bursie z końcem roku szk. 50 uczniów, a mianowicie: z powiatu bobreckiego 4, brodzkiego 2, brzeżańskiego 10, krakowskiego 1, lwowskiego 1, mościckiego 1, przemyskiego 1, przemysłańskiego 7, rohatyńskiego 18, sokalskiego 3, stanisławowskiego 1, żydaczowskiego 1. — Wedle stanu rodziców było między nimi synów: właściciele dóbr 2, dzierżawców 6, urzędników państwowych 5, sług państwowych 6, oficyalistów prywatnych 10, nauczycieli 5, mieszczan 3, rzemieślników 9, włościan 3, sierót 5. — Do klasy I. gimn. uczęszczało 13, do II. 7, do III. 11, do IV. 9, do V. 2, do VI. 6, do VIII 2. Bezpłatnie umieszczonych w Bursie było 4. za opłatą miesięczną od 6 do 35 koron 46 elewów. Wszyscy uczniowie otrzymywali mieszkanie, wikt, pranie, opał i światło. Oprócz nauki szkolnej pobierało 43 wychowanków przez cały rok od osobnego nauczyciela kosztem zakładu naukę śpiewu. Bursą zarządza Wydział z 6. członków i 2. zastępców.

Prezesem Bursy jest J. W. Pan Kazimierz Traczewski marszałek Rady powiatowej, a zastępcą prezesa J. W. Pan Dr. Franciszek Grzegorezyk, dyrektor gimnazyalny, bezpłatnym lekarzem Bursy, a zarazem skarbnikiem jest W. Pan Dr. Albert Zauderer, burmistrz miasta Brzeżan. Inni pp. lekarze tak cywilni, jakoteż wojskowi, mieszkający w Brzeżanach, w razie potrzeby udzielają także chętnie swej łaskawej pomocy elewom Bursy.

Lekarstw dostarcza apteka W. P. Adolfa Dursta z opustem 25%. Przełożonym i odpowiedzialnym kierownikiem elewów jest Przewielebny Ks. Kanonik Antoni Hocheker, katecheta gimnazyalny.

Świetne Rady powiatowe brzeżańska i rohatyńska wspierają Bursę polską roczną subwencją po 400 Kor. (rohatyńska na ten rok udzieliła jeszcze nadzwyczajnej subwencji 300 kor.) a podhajecka, przemysłańska i świetny Magistrat brzeżański po 200 kor. Od 54 Członków i Dobrodziejów wpłynęło na cele bursy w ciągu roku 186 kor.

Ks. Antoni Hocheker,

Katecheta gimn. i kierownik Bursy.

b) Bursa ruska:

W roku szkolnym 19023 utrzymywała Bursa ruska 44 uczniów gimnazyalnych, którzy oprócz wygodnego, suchego w najzdrowszej części miasta położonego mieszkania i zdrowego wiktury otrzymywali także naukę śpiewu, opiekę lekarską i potrzebne środki naukowe (biblioteka liczy nad 600 tomów) a zupełnie ubodzy uczniowie także ubranie.

Zarząd Bursy, nie posiadając żadnych funduszy oprócz domu murowanego, na którym ciąży 5000 kor. długu, czerpie dochody z miesięcznych opłat uczniów (przeciętnie 10 Kor.), wkładek członków i subwencji Świetnych Rad powiatowych w Brzeżanach, Rohatynie, Podhajcach i Przemyslanach i Magistratu miasta Brzeżan.

Do szczególnych dobroczyńców Bursy należą: Świetna Dyrekcyja Tow. „Nadija“ w Brzeżanach, Kasa Zaliczkowa w Glinianach, WP. Bazyli Jaworski, XX. Korol z Sarańczuk, Lewiński z Rozhadowa, Rozłucki z Zołczowa i Abrahamowski z Kozówki.

Bursa stoi pod zarządem Wydziału, składającego się z 7 członków, 4 zastępców i kierownika, mieszkającego w zakładzie. Przewodniczącym jest od dwudziestu kilku lat Przewielebny Ks. Szambelan M. Soniewicki, c. k. prof. gimn.

Serdeczne dzięki składa Wydział Wielmożnym Dr. Zaudererowi, Kowszewiczowi i Kowenickiemu, którzy zawsze chętnie udzielają wychowankom pomocy lekarskiej.

Lekarstw dostarcza apteka p. Nahlika z opustem 50% należytości.

Ks. Eliasz Kuziów

kierownik bursy.

VIII. Sprawa fizycznego rozwoju młodzieży.

W myśl reskryptu J. E. Pana Ministra Wyz. i Ośw. z dnia 15. września 1860. l. 19097. i Wys. c. k. Rady Szkol. kraj. z dnia 17. października 1890. l. 17498 starano się popierać fizyczny rozwój młodzieży w ten sposób:

1. Nauczyciele zwiedzali mieszkania uczniów dla zbadania tychże pod względem zdrowotnym.

2. W porze zimowej ślizga się młodzież na własnym torze łyżwiarskim, urządzonym na miejscowym stawie.

3. W porze letniej kąpią się uczniowie w stawie miejscowym każdej chwili bez żadnego ograniczenia.

4. Oprócz wycieczki większej, która się odbyła 4. czerwca, urządzali pp. Gospodarze klas i inni nauczyciele z uczniami na wiosnę i w lecie, o ile pogoda sprzyjała, dość częste wycieczki do pobliskich lasów częścią w celach naukowych, częścią dla przyjemności. Ponieważ gimnazjum nie ma ani ogrodu, ani placu osobnego, ani podwórza, przeto muszą uczniowie w czasie przestanku zadowalniać się używaniem ruchu na ciasnych korytarzach. Uczniowie umieszczeni w budynku szkoły ludowej męskiej w dni pogodne spędzali przerwę na placu miejskim za budynkiem położonym, pod nadzorem nauczycieli oddając się różnym zabawom.

W czasie Zielonych świąt według obrz. rzym.-katol. pod przewodnictwem prof. T. Szafrana 37. uczniów (klas IV., V. VI. i VII) odbyło wycieczkę do Podhorzec. Po drodze zwiedzano zamek w Złoczowie i fabrykę papieru w Sassowie.

5. Nauki gimnastyki udzielał cały rok nauczyciel tuż szkoły lud. K. Lewandowski w ubikacyi Tow. gimn „Sokół.“

Na urządzenie zabaw złożył każdy uczeń, z wyjątkiem najuboższych, po 1 kor. w myśl rozp. J. E. P. Ministra W. i O. z dnia 15. października 1893. do l 18830. i Wys. c. k. Rady Szk. kraj. z dnia 15. kwietnia 1894. l. 7912. Z funduszu zebranego z tych datków uiszczono należytość za wynajęcie miejsca, zakupiono niektóre przybory do zabaw, urządzono tor łyżwiarski na stawie i pokryto drobne wydatki, połączone z urządzeniem gier i zabaw podczas wycieczek; reszty zaś użyje się częścią na dalsze zakupno przyborów, częścią na opłacenie nauczycieli zabaw.

IX. Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

1.) Prez. c. k. Rady kraj. okól. z dnia 22. lipca 1902. L. 421. wydaje rozporządzenie w sprawie nauczania języka ruskiego.

2.) Prez. c. k. Rady Szk. kraj. wydaje okól. z dnia 8. grudnia 1902. L. 597. z wezwaniem do zgodnego współdziałania w sprawie wychowania młodzieży obu narodowości w kraju.

3.) C. k. Rada Szk. kraj. wydaje okólniki z dnia 18. grudnia 1902. L. 24 628. z zawiadomieniem, że c. k. Minis. spraw. wewn. reskr. z dnia 14. lipca 1902. L. 29949. i c. k. Minis. W. i O. reskr. z dnia 29. lipca L. 24189. polecają do rozpowszechnienia broszurkę o środkach do zwalczania gruźlicy.

X. Kronika zakładu.

Rok szkolny 1903. rozpoczęto dnia 3. września uroczystem nabożeństwem, odprawionem w kościele dla młodzieży obu obrządków.

Egzamina wstępne do klasy I. odbyły się dnia 14. i 15. lipca, tudzież 2. i 3. września.

C. k. Rada Szkol. kraj. zezwoliła na podział klasy I. na trzy, klas II. III. IV. V. i VI. na dwa oddziały; klasy IIa, IIb, IIIb, IVa i IVb, umieszczono w skrzydle szkoły ludowej męzkiej i zapewniono im odpowiedni nadzór.

Dnia 9. września 1902. z powodu rocznicy ś. p. Cesarzowej Elżbiety i dnia 19. listopada jako w dzień Jej imienia odbyły się uroczyste nabożeństwa żałobne, w których wzięła udział młodzież i grono nauczycielskie.

Imieniny Najjaśniejszego Pana dnia 4. października 1902. obchodził zakład uroczystem nabożeństwem, odśpiewaniem Te Deum i Hymnu ludu.

Dnia 19. grudnia urządziła młodzież za zezwoleniem c. k. Rady Szkolnej kraj. wokalnie-muzyczny wieczorek ku czci Adama Mickiewicza, w którym wzięła udział cała młodzież wraz z gronem nauczycielskiem.

W dniach od 18 - 28. lutego 1903. odbył c. k. Inspektor krajowy JWP. Jan Lewicki lustrację zakładu.

Dnia 22. lutego brało udział grono nauczycielskie w uroczystem nabożeństwie z powodu 25-letniego jubileuszu Pontyfikatu Ojca św. Leona XIII.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 11-16. maja, ustny zaś w dniach 4-11. lipca pod przewodnictwem c. k. Inspektora krajowego JWP. Jana Lewickiego; dnia 12. lipca po nabożeństwie wręczono abityryentom świadectwa dojrzałości.

Dnia 27. czerwca odprawiono żałobne nabożeństwo za spójność duszy śp. Cesarza Ferdynanda w kościele i cerkwi.

W ciągu roku szkolnego przystąpiła młodzież katolicka trzy razy do św. Spowiedzi i Stołu Pańskiego i odprawiła rekolekcyje wielkanocne w dniach 4-7. kwietnia.

Prawie cała młodzież uczęszczała z własnej woli, bez nadzoru ze strony zakładu, codziennie na nabożeństwo ranne, szczególnie do cerkwi położonej bardzo blisko Zakładu. W uroczystości Jordanu, tudzież Bożego Ciała według obrz.

łacińsk, i gr.-kat. bierze udział cała młodzież katolicka ustawiając się podczas procesyi przed gmachem szkolnym. Uczniowie klasy VII. mają przywilej stawiania i ubierania ołtarza w bramie gmachu szkolnego, a chór śpiewa przy każdym ołtarzu do uroczystości zastosowane pieśni.

Rok szkolny zakończono 15. lipca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem, odprawionem w cerkwi dla młodzieży obrz. łac. i gr.-kat. i odśpiewaniem Hymnu ludu. Po nabożeństwie rozdano uczniom świadectwa.

Klasyfikacya uczniów

z końcem II. półrocza 1903.

(Druk grubszy oznacza stopień I z oznaczeniem.)

Klasa Ia.

Klasyfikowano uczniów 43¹.

Czyżewski Julian	Horn Leon
Frank Tadeusz	Jackowski Józef
Śledziński Kazimierz	Jagoszewski Franciszek
Hr. Komorowki Wład. (pryw)	Kinda Romuald
Andrusyszyn Stefan	Koffler Kohos
Ast Salamon	Lax Gabriel
Bydliński Edward	Limberger Władysław
Ciechocki Stanisław	Martini Piotr
Cwojdziniński Stefan	Nagelberg Isak
Czerniakowski Stefan	Rusiński Antoni
<i>Dominikowski Tadeusz</i>	Sauberberg Moses
Fuczek Kazimierz	Sosenko Leon
Gottfried Michał	Willner Chaim
Halberthal Bernhard	Zauderer Mikołaj
Heret Władysław	Zlatkes Leon

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4.
stopień drugi otrzymało , stopień trzeci

Klasa Ib.

Klasyfikowano uczniów 42¹.

Banach Michał	Biłas vel Biłyk Michał
Jasiński Stanisław	Boluch Jan
Włodyka Jan	Brandwein Abraham
Zatorski Józef	Chrzanowski Karol

Dzera Aleksy
Falber Adolf
Freyer Baruch (prywatnie)
Fric Feliks
Hawryliszyn Elias
Itzinger Mendel
Kleiner Markus
Kościów Michał
Kresel Elo
Landsmann Leib

Manacki Aleksy
Melnik Piotr
Nowicki Stanisław
Riznyk Józef
Romanków Jan
Salak Bazyle
Semenów Aleksander
Skulski Józef
Widrak Konstanty
Wiszniewski Stanisław

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 6.
stopień drugi otrzymało 4, stopień trzeci 5.

Klasa Ic.

Klasyfikowano uczniów 42¹.

Hołowiński Jan
Rosenberg Efraim
Weschler Izidor
Bojko Michał
Czajkowski Bronisław
Falschberg Dawid
Fyłyma Józef
Gwoździk Włodzimierz
Hass Adolf
Haynos Wilhelm August
Hotra Jan
Kinal Włodzimierz
Maćków Ludwik

Muraszczak Jan
Mychaśkiw Gabryel
Pakosz Michał
Pańczyszyn Julian
Ratucz Stefan
Rosenmann Lipe (prywatnie)
Sakaluk Rudolf Józef
Stefanowicz Kajetan Jan
Stefanowicz Stanisław Kajetan
Tabęcki Jan Maryan
Werkun Włodzimierz
Wiśniowski Jan Tadeusz
Żurakowski Jerzy Włodzimierz

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 7.
stopień drugi otrzymało 5, stopień trzeci 5.

Klasa Ila.

Klasyfikowano uczniów 49².

Ottenbreit Leonard Wacław
Pohorille Hersch
Urzędowski Rafał Ludwik
Żylski Ignacy Maryan

Aksentowicz Jerzy Herman
Biliński Władysław
Bojko Dymitr
Burkiewicz Angnotyn

Cholewiński Tadeusz	Pohl Józef
Chyczij Jan	Polesiuk Jerzy
Frosch Mojżesz	Schätzel Tadeusz
Gliszczyński Konstanty	Stawniczy Roman
Hlibowicki Stefan	Steinfiuk Ozyasz
Kipa Juliusz Jan	Stoy Kazimierz Walenty
Korn Zygmunt	Szafran Tadeusz Maryan
Kurzrock Rafał	Szymczyna Karol
Lewicki Józef Witold	Tabęcki Mieczysław
Lile Hersch	Thaler Mates
Lubieniecki Mikołaj	Trawiński Władysław
Łoś Jan Kazimierz	Wolfarth Stanisław (pryw.)
Majer Dawid	Wołoszynowski Stefan
Pałowski Emilian	Wrona Michał
	Zelniker Abraham

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 6 uczniów publicz.
i 1 pryw.;

stopień drugi otrzymało 6, stopień trzeci 1.

Klasa IIb.

Klasyfikowano uczniów 48¹.

Dawidowicz Zdzisław	Łuczkiwicz Maryan
Hawryliszyn Mikołaj	Manheim Leibisch
Olijnik Wasyl	Manheim Natan
Osadca Apolinary	Maślak Stefan
Paduczak Andrzej	Mosora Bazyli
Anin Teodor	Muzyka Jan
Barban Mojżesz	Pasiecznik Piotr
Bemko Włodzimierz	Przybyłski Franciszek
Buła Teodor	Rojecki Bolesław
Czykieta Jakób	Rosmarin Tadeusz
Dorfmann Jakób	Rothmann Mojżesz
Dziopiński Zdzisław	Rottenberg Zygmunt
Gereta Włodzimierz	Serafin Mikołaj
Guła Teodor	Skasków Józef
Horn Asriel	Stein Feiwel
Karacz Michał	Szydłowski Józef
Klecor Mikołaj	Tabak Izrael
Kułakowski Wojciech	Turczyn Tomasz
Łopater Sacher	Waczków Jan

Wagner Stanisław

Wyskoczył Henryk

Życzyński Henryk

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3,
stopień drugi otrzymało 3 uczniów publicz. i 1 prywat.
stopień trzeci 1.

Klasa IIIa.

Klasyfikowano uczniów 47².

Goldwurm Ire

Zwolski Stanisław

Albin Samuel

Bachmann Teodor

Bełtowski Karol Antoni

Bien Benjamin

Besen Dawid

Bleiberg Binim

Brodowski Karol

Chrzanowski Leonard Otton

Cupryk Teodor Michał

Fadenhecht Mina Dora (prywat.)

Gutman Iro

Hałuniewicz Zygmunt

Hassmann Jan

Jackowski Aleksander

Jarymowicz Włodzimierz

Kawałkowski Bronisław

Kessler Artur Leon

Krajewski Karol Sylwester

Kwapiński Bolesław Tadeusz

Lamm Boruch

Lamm Samuel

Lubieniecki Jarosław

Malski Tadeusz Józef

Margulies Izaak

Menis Józef Salamon

Pędracki Adam Jan

Pędracki Adam Kazimierz

Połys Władysław

Popiel Alfred Wincenty

Romach Eugeniusz

Rupp Henryk

Schreiber Ludwik Telesfor

Sheybal Tadeusz Leon

Sosenko Sofron

Szwestka Józef

Wereszczyński Jakób

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5. uczniów publicz.
i 1 prywat.;

stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 3.

Klasa IIIb.

Klasyfikowano uczniów 50¹.

Pańczuk Mikołaj

Anderman Berel

Babiak Włodzimierz

Babiak Franciszek

Birnbaum Leiser

Didunyk Mikołaj

Filipowski Jan

Filipowski Julian

Graff Mieczysław (prywat.)

Hackel Izydor

Hirsch Mendel	Petryszyn Orest
Honig Franciszek	Piczenik Majer
Kasica Władysław	Pomeranz Pinkas
Kens Roman	Pohoryles Leisor
Kurzrok Markus	Rudnicki Włodzimierz
Kreisler Wolf	Schaffer Dawid
Lazarewicz Jan	Seniów Michał
Lewicki Kazimierz	Skibicki Bronisław
Łyko Sebastyan	Skopowski Artur
Mischel Mendel	Stachowski Bożydar
Mydlak Atanazy	Stojków Maksym
Mydlak Piotr	Wagner Ignacy
Nawrocki Józef	Watran Jan
Nikodemowicz Maryan	Więclaw Mikołaj

Załużny Jerzy

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5;
stopień drugi otrzymało 6, stopień trzeci 1.

Klasa IVa.

Klasyfikowano uczniów 42³.

Bilyk Alfred	Lewicki Henryk
Czornobrywy Jan	Łotocki Michał
Eustachiewicz Tadeusz	Marek Tadeusz
Faczyński Stanisław	Mauer Wigdor
Finkelstein Gabriel	Milch Aron
Finkenthal recte Sommer	Müller Karol
Gedalie	Piórecki Karol
Fischer Cudik	Prügel Antoni
Glaser Nuchim	Przyszlak Jan
Golias Maryan	Schätzel Włodzimierz
Hirsch Simson	Urbańczyk Adam
Iwaśkiewicz Antoni	Waśniewska Zofia (pryw.)
Kisil Józef	Weichert Leib (pryw.)
Kobryński Anatol (pryw.)	Weinstok Leib
Kocowski Włodzimierz	Witków Jan
Kronberg Abraham	Zahaczewski Bronisław
Krupicki Feliks	Zalewski Roman
Leszczyński Adam	Zamorski Włodzimierz

Życzyński Michał

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5;
stopień drugi otrzymało 3, stopień trzeci 1!

Klasa IVb.

Klasyfikowano uczniów 39¹.

Bók Maryan	Kuderewicz Rudolf
Druks Markus	Kulie Samuel
Bandler Leisor	Kuśakowski Franciszek
Bejowicz Michał	Kuziów Bazyli
Besen Dawid	Landmann Mojżesz
Birnbaum Mojżesz	Löwenthal Abraham
Błaszkiwicz Jan	Miśkowski Bolesław
Cap Michał	Moskwa Jan
Chaburski Dymitr	Osadca Michał
Curkowski Konstanty	Pękałski Jan
Dżułyński Cyryl	Pinkowski Jan
Florer Roman	Prześlakowski Ludwik
Freund Mikołaj	Rachwał Stanisław
Frosch Israel	Ratycz Bazyli
Hiszczyński Józef	Rudnicki Michał
Knippel Michał	Rupp Henryk
Krzyżanowski Antoni	Tabęcki Kazimierz
	Warchoł Ignacy

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2¹;
stopień drugi otrzymało 2.

Klasa Va.

Klasyfikowano uczniów 36².

Jaworski Kazimierz	Gwoździk Eugeniusz
Preis Leibisch	Hordyński Arnold
Szafran Stanisław	Hrab Włodzimierz
Zwolski Julian	Judenfreund Nuchim
Abend Salomon	Kłosowski Tadeusz
Bachmann Arnold	Konik Erast
Bachmann Piotr	Krajewski Wiktor
Bring Chaim	Kwaśniewski Waleryan
Diwer Hermann	Łaba Bronisław
Finik Julian	Morgen Abraham
Goldberg Leon	Schätzel Stanisław
Grzegorezyk Roman	Siengalewicz Sergiusz

Sosenko Piotr
Tabęcki Ludwik

Vrabetz Romuald
Werhun Mikołaj

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów publicz.
i 2 prywat;

stopień drugi otrzymał 1, stopień trzeci 3.

Klasa Vb.

Klasyfikowano uczniów 38¹.

Zastyrzec Włodzimierz

Bereziuk Michał
Besen Rubin
Biliński Stanisław
Czajkowski Bohdan
Dołhyj Jakób
Fedyn Antoni
Glaser Wolf Abraham
Gliński Stanisław
Hajduczek Piotr
Hajdukiewicz Eustachy
Hajecki Włodzimierz
Huber Jan Józef
Iżak Mikołaj
Kański Bolesław

Kleiner Józef
Kokowski Franciszek
Kohn Abraham Juda
Lazarewicz Włodzimierz
Markus Jakób
Mogilnicki Teodor
Nawrocki Szczepan
Płoszczak Kazimierz
Semczyszyn Piotr
Smyk Piotr
Szczepański Józef
Teleszczuk Dyonizy
Trocki Jakób
Wojtowicz Jarosław
Zarzycki Stefan

Żukowski Roman

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów publicz.
i 1 prywat;

stopień drugi otrzymało 3., stopień trzeci 1.

Klasa VIa.

Klasyfikowano uczniów 31¹.

Holländer Edward

Nacher Marya Fryderyka pryw.

Baran Juliusz
Brubacher Arnold
Didunyk Andrzej
Dywer Saul Leib
Dziomba Maksym

Kellner Szymon

Kiekisz Leon
Kościelny Jan
Kosowicz Jan
Mac Władysław
Nartowski Wacław
Popiel Tadeusz

Rydz Edward
Ślipko Józef
Spirman Dawid
Tabęcki Stanisław

Uranowicz Edmund
Weissbard Kiwa
Wisłocki Władysław
Zamazal Stanisław

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4;
stopień drugi otrzymało 5, stopień trzeci 1.

Klasa VIb.

Klasyfikowano uczniów 27.

Besen Arye
Czajkowski Mikołaj
Baczyński Euzebiusz
Chmielnicki Mejłech
Dzundza Eugeniusz
Hłubowski Ignacy
Lipczyński Ferdynand
Łonkiewicz Aleksander
Milch Chaim
Popaca Piotr

Rosenberg Markus
Rosmarin Józef
Rottenberg Eizik
Safrin Berl
Schaffer Baruch
Schepper Izak
Semenów Jan
Stoy Henryk
Turkowski Antoni
Weinsaft Salomon

Zawadowski Jakób

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2;
stopień drugi otrzymało 4.

Klasa VII.

Klasyfikowano uczniów 49.

Goldschlag Peisach
Pohorilles Noa
Baczyński Emil
Burstyn Hersz
Ehrlich Abraham
Faczyński Julian
Falber Juda
Hertman Stanisław
Jednak Antoni
Kenner Juda

Kipa Emil
Lachowicz Władysław
Machner Józef
Majer Hersz
Menis Sumer
Nawachowicz Zacharyasz
Nutyk Izak
Pohorille Szymon
Raps Leon
Salpeter Elio

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 13;
stopień drugi otrzymało 10; stopień trzeci 6.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu przystąpiło uczn. publ. 26 + 1 pryw. + 7 ekst.

Z tych uznano:

1. za dojrzałych z odznaczeniem 4
- 2 za dojrzałych 19 + 1 pryw. + 4 ekst.
3. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2 + 2 ekst.
4. Reprobowano na rok 1 + 1 ekst.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

Brokl Bolesław	Klementowski Leopold (ekst.)
Budkowski Antoni	Koeppel Mendel
Druks Samuel (z odzn.)	Mazurkiewicz Henryk
Durbak Orest	Morwitz Zygmunt
Dziomba Jan (z odzn.)	Nagler Leon (ekst.)
Gabrusiewicz Teodor	Nawrocki Włodzimierz
Greiss Piotr	Niwiński Stanisław
Grünhaut Herz	Radłowski Mieczysław
Grzeszczuk Władysław (z odzn.)	Ratycz Jan
Halberthal Józef	Richter Izydor
Halfter Jakób	Tarnawski Zenon (z odzn.)
Hładki Bazyli	Teliszewski Bazyli
Kanfer Mojżesz	Wierzbicki Bonifacy (ekst.)
Kesselring Rudolf (pryw.)	Wojcicki Feliks (ekst.)

Z wymienionych zamierza udać się:

na wydział teologiczny	8
„ „ „ prawniczy	8
„ „ „ filozoficzny	4
do akademii sztuk pięknych	1
do praktycznego zawodu	7

XI. Statystyka uczniów.

(Cyfry drobne oznaczają uczniów prywatnych).

	IK I a S a																	
	I.			II.			III.			IV.		V.		VI.		VII.	VIII.	Razem
	a	b	c	a	b	c	a.	b	c	a	b	a	b	a	b			
1. Liczba :	56	57	—	50	52	—	46	47	—	41	41	35	32	49	—	28	33	
Z końcem roku szk. 1902	49	49	48	56	54	—	50	50	—	49	43	38	36	34	29	49	29	663
Na początku roku szkolnego 1903. przyjęto	2	1	—	—	1	—	1	2	—	1	1	2	3	1	—	1	1	17
W ciągu roku szkolnego przybyło	51	50	48	56	55	—	51	52	—	50	44	40	39	35	29	50	30	630
W ogóle zatem przyjęto do zakładu	46	44	41	1	2	—	2	5	—	5	2	5	3	3	1	4	1	165
Między tymi było przybyłych z obcych zakł. mianowicie: a) z klasy niższej	1	3	1	1	1	—	3	—	—	1	—	2	2	1	2	2	2	22
b) powtarzających klasę	—	—	—	47	46	—	46	39	—	39	38	30	33	30	27	43	25	440
Ponownie przyjętych a) z klasy niższej	4	3	6	7	6	—	5	8	—	5	4	3	1	1	2	1	2	53
b) powtarzających klasę	6	7	5	4	6	—	2	1	—	5	4	2	—	3	2	1	2	50
W ciągu roku opuściło zakład	45	43	43	52	49	—	49	51	—	45	40	38	39	32	27	49	28	630
Liczba uczniów z końca roku 1903	43	42	42	49	48	—	47	50	—	42	39	36	38	31	27	49	27	610
Między tymi było a) uczniów publicznych	2	1	1	3	3	—	2	1	—	3	1	2	1	1	—	—	1	20
b) uczniów prywatnych	11	11	13	7	8	—	4	8	—	10	7	5	7	2	3	—	2	102
2. Miejsce urodzenia: (ojezyczna) Z Brzeżan	5	8	3	15	9	—	7	9	—	5	6	5	8	5	4	9	3	99
Z powiatu brzeżańskiego	3	6	7	7	12	—	4	4	—	4	5	6	9	3	6	6	3	85
Z " podhajeckiego	1	3	2	1	1	—	2	5	—	3	3	3	3	5	5	2	1	32
Z " przemyslańskiego	10	5	4	7	5	—	4	9	—	4	5	6	5	2	4	1	3	74
Z " rohatyńskiego	13	9	13	11	18	—	26	15	—	13	13	13	8	14	7	20	14	207
Z innych powiatów Galicji	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	2	1	6
Z Bukowiny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Moraw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Królestwa Polskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Z Rosyi	43	42	42	49	48	—	47	50	—	42	39	36	38	31	27	49	27	610
Razem	43	42	42	49	48	—	47	50	—	42	39	36	38	31	27	49	27	610

	K K I a s a																		Razem
	I.			II.			III.			IV.		V.		VI.		VII.	VIII.		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b				
3. Język ojczysty: Polski	37 ²	24 ¹	23 ¹	34 ³	30	34 ²	18 ¹	32 ²	25 ¹	22 ²	13 ¹	22 ¹	14	35	17 ¹	350 ¹⁵			
Ruski	3	18	18	15	18 ¹	11	27	9 ¹	14	11	24	8	11	13	10	210 ²			
Czeski								1				1	1	1		1			
Niemiecki	3		1			2	5			3	1	1	1	1		18			
Rosyjski																1			
Razem	43 ²	42 ¹	42 ¹	49 ³	48 ¹	47 ²	50 ¹	42 ³	39 ¹	36 ²	38 ¹	31 ¹	27	49	27 ¹	610 ²⁰			
4. Wyznanie: Katolic. obrz. łacińskiego	29 ¹	11	14	22 ¹	18	24	13 ¹	23 ¹	15 ¹	14 ²	9 ¹	13	6	17	10	238 ⁸			
" " greckiego	3	18	17	15	19 ¹	11	27	9 ¹	14	10	23	8	11	13	10	208 ²			
" " ormiańskiego			2						1			1		1		5			
" " Ewangelickie (menonici)						2			1	2		3		1	0 ¹	9 ¹			
Mojżeszowe	11 ¹	13 ¹	9 ¹	12 ²	11	10 ²	10	10 ¹	8	10	6	6 ¹	10	16	7	149 ⁹			
Karaickie														1		1			
Razem	43 ²	42 ¹	42 ¹	49 ³	48 ¹	47 ²	50 ¹	42 ³	39 ¹	36 ²	38 ¹	31 ¹	27	49	27 ¹	610 ²⁰			
5. Wiek uczniów: 11 lat	13 ¹	4	7	16	1											24 ²			
" " 12	14	9 ¹	14 ¹	16	5	12	9									54 ²			
" " 13	7	8	10	12 ²	10	12	8	10	4							63 ²			
" " 14	6	11	4	11	10	9 ¹	8	10	4							73 ¹			
" " 15	3	8	5	3 ¹	10	13 ¹	10 ¹	11 ²	10	11 ¹	5	3 ¹	2			89 ⁸			
" " 16		1	2	6	14 ¹	12	12	6 ¹	8	5	5	3 ¹	2			76 ³			
" " 17		1		1	5	1	6	5	8	6	10	5	2	7		57			
" " 18					3		4	5	6 ¹	7 ¹	10	6	3	7	1	52 ²			
" " 19							1	3	3	5	2	14	10	11	4 ¹	53 ¹			
" " 20								1	1	2	5 ¹	2	6	11	10	35 ¹			
" " 21								1		2	1	2	2	8	4	18			
" " 22												1	2	2	5	9			
" " 23														3	2	5			
" " 24												1			1	1			
" " 27																1			
Razem	43 ²	42 ¹	42 ¹	49 ³	48 ¹	47 ²	50 ¹	42 ³	39 ¹	36 ²	38 ¹	31 ¹	27	49	27 ¹	610 ²⁰			

I e s e

	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	VIII.	Razem
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b			
6. Według miejsca pobytu rodziców :															
miejscowych	17	18 ¹	10	13	20	13	16 ³	15	16	11	6 ¹	9	18	7	206 ⁶
z powiatu brzeżańskiego	3 ¹	10	11 ¹	9	5	9	9	5	6 ¹	5	5	3	3	4	98 ⁴
z " podhajackiego	3	5	5 ¹	6	2	6	4	4	4 ¹	7	3	6	10	3	78 ³
z " przemyslańskiego	1 ¹	4	1	4	4	5	2	3	2	—	5	—	2	1	33
z " rohatyńskiego	11 ¹	5	6	9	2 ¹	9	4	5	2	4	1	5	3	3	75 ²
z innych powiatów Galicji	8	5	6	8	14 ¹	8 ¹	6	7 ¹	6	11 ¹	10	2	13	9 ¹	116 ⁵
z Bukowiny	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
z poza Austrii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem	43 ²	42 ¹	42 ¹	49 ³	48 ¹	47 ²	42 ³	39 ¹	36 ²	38 ¹	31 ¹	27	49	27	610 ²⁰
7. Według stanu rodziców :															
Właściciele dóbr	1	—	1	—	—	—	—	—	0 ¹	1	2	—	1	—	7 ²
Urzędników państw. i aut.	7	3	9	0 ¹	12	6	6 ¹	4 ¹	8 ¹	—	3 ¹	3	8	5	82 ⁴
Księży	2	1	4	3	5	7	0 ¹	2	1	6	3	4	3	3	42 ³
Nauczycieli	3	2	2	2	3	3	4	3	4	3	—	—	2	3	37
Lekarzy	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1	—	1	—	3
Adwokat. i notaryuszów	—	1	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	1	9
Wojskowych	0 ¹	1	1	4 ¹	—	5	1	3	1	1	2	—	—	—	4
Dzierżawców	6	3	6	3	3	3 ¹	6	4	6	2 ¹	3	2	7	1	24 ²
Oficyał. pryw. i dyetar.	9 ¹	7 ¹	6 ¹	10 ¹	5 ²	9	10 ¹	7	6	3	2	9	9	0 ¹	58 ⁴
Kupców i przemysłow.	—	2	1	3	1	3	1	4	6	3	2	6	6	5	101 ¹
Właściciele realności	5	5	1	3	7	3	4	—	3	2	6	2	3	2	31
Rzemieślników	3	16	11	6	18	12	6	10	4	7	2	2	3	1	54
Wiesniaków	6	1	6	2	3	3	2	—	1	9	5	5	5	5	115
Sług rządowych	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	2	1	32
Sług pryw. i zarob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
Razem	43 ³	42 ¹	42 ¹	49 ³	48 ¹	47 ²	42 ³	39 ¹	36 ²	38 ¹	31 ¹	27	49	27	610 ²⁰

K K I a s a

	I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	VIII.	Razem	
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b				
Taksy wstępne wynosiły . . . K.	197	4	187	4	12	6	29	4	2	52	12	6	12	6	25	2	835
Datki na środki naukowe . . . K.	102	100	96	112	110	102	104	100	88	80	78	70	58	100	60	1360	
Taksy za duplikaty świadectw szkol. . K.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	
10. Frekwencya na przedmioty względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe	18	23	31	24	22	11	27	42	39	33	36	19	16	42	13	396	
Język ruski . . .	-	-	-	-	-	47	50	42	39	-	-	31	27	49	-	285	
Historya kraju rodzin. . .	6	8	7	9	12	9	13	3	2	6	1	5	1	2	1	85	
Rysunki . . .	13	10	17	23	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	77	
Kaligrafia . . .	17	19	15	20	22	8	14	8	10	12	14	14	13	14	12	212	
Śpiew . . .	34	25	23	35	24	29	26	27	17	18	20	20	8	18	9	333	
Gimnastyka . . .	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	1	1	3	8	
II. Stypendya : a) liczba stypendystów	-	-	-	250	-	-	-	-	200	200	-	-	100	372	481	1603	
b) ogólna kwota stypend. K.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Do Rodziców i Opiekunów.

Wpisy uczniów do gimnazjum na rok szkolny 1903. odbędą się dnia 29., 30. i 31. sierpnia (przed południem). Późniejsze zgłoszenie się do zapisu może być uwzględnione tylko w razie ważnych powodów.

Uczniowie zgłaszać się mają osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekuna, przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i wypełnić w dwóch egzemplarzach kartę wpisową.

Uczniowie przybywający z innych zakładów mają przy wpisie przedłożyć metrykę chrztu lub urodzenia; świadectwo szkolne z ostatniego półrocza z potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć; dekret uwolnienia od opłaty szkolnej, jeżeli je mają i świadectwo powtórnego szczepienia ospy.

Uczniowie wstępujący do I. klasy mają przedłożyć:

- a) metrykę chrztu lub urodzenia;
- b) świadectwo szkolne, jeżeli uczęszczali do szkoły publicznej;
- c) świadectwo rewakcynacji, odbytej w roku, poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

Uczniowie, u których zaszła dłuższa przerwa w naukach, chcąc uzyskać przyjęcie do gimnazjum, mają:

1. Przedłożyć metrykę i ostatnie świadectwo szkolne z przepisaniem potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć; świadectwo moralności za czas, w którym nie uczęszczali do szkoły i świadectwo powtórnego szczepienia ospy.

2. Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 Kor.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 2 Kor. na pomnożenie środków naukowych. Nowo wstępujący płacą nadto taksę wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Opłatę szkolną, która na jedno półrocze wynosi 30 K. mają uczniowie złożyć w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza.

Ponieważ nie może być rzeczą obojętną ani dla zakła-

du, ani dla rodziców, u kogo uczniowie mają mieszkać, przeto zechcą rodzice i opiekunowie dowiedzieć się pierwszej w Dyrekcji, czy miejsce, gdzie synów lub pupilów swoich umieścić zamierzają, nie należy do zabronionych.

Uczniom zamiejscowym wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które przestrzegać będą przepisów, zawartych w Regulaminie dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanym przez Wysoką e. k. Radę Szkolną krajową. Z tego powodu muszą osoby, przyjmujące uczniów na wikt i mieszkanie, zaznajomić się z treścią wspomnianego Regulaminu.

Rodzice, opiekunowie i nadzory domowe powinni często dowiadywać się o zachowywaniu się i postępie uczniów. Wyjaśnień odnośnych udziela Dyrektor codziennie a nadto pp Profesorowie w każdą drugą niedzielę od godziny 10. do 11. w sali konferencyjnej.

Egzamina wstępne do klasy I. odbędą się w bieżącym roku w dwóch terminach t. j. 16. i 17. lipca i 1. września.

Na egzamina poprawcze przeznaczają się dni 1. i 2. września, na egzamina wstępne do klas wyższych od 9 — 15. września i od 3—15. lutego do każdej klasy.

Nabożeństwo wstępne odbędzie się dnia 3. września poczem dnia 4. września rozpocznie się regularna nauka szkolna.

U w a g a: Każdy uczeń jest obowiązany nosić przepisane ubranie mundurowe.

W Brzeżanach, w lipcu 1903.

Dr. Franciszek Grzegorzczuk,

e. k. Dyrektor.

V. WYKAZ KSIĄŻEK

których używać się będzie w tutejszym zakładzie

Klasa	Religia		Język łaciński		Język grecki		Język polski		Język r		
	rz.-kat.	gr.-kat.	Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Wypisy	Gramat	Wy	
I.	Katechizm większy dla szkół lud. podług ks. Deharbea opracował ks. M. Morawski Lwów 1898.	Katechizm ks. Torońskiego Lwów 1896. 3. wyd.	Samolewicz Zwięzła gramatyka języka łacińskiego, wyd. 2, 3, i 4. Lwów 1898.	Steiner i Scheindler. Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy Wyd. 2 i 3. Lwów 1900.	—	—	Konarski. Zwięzła gram. jęz. polskiego Lwów, 1901.	Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I. kl. wyd. 2 i 3. Lwów 1897.	Gram. ruska Kocowski-Ohortowski	Ruska dla I. Lwów	
II.	Ks. Dąbrowski Historia biblijna zakonu starego. Wyd. 1-4. Stanisławów 1899.	Ks. Toroński. Historia biblijna zakonu starego, wyd. 2. Lwów. 1899.		Steiner i Scheindler. Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy, wyd. 1. i 2. Lwów 1898.	—	—		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II. kl. wydanie 1. i 2. Lwów 1898.		Ruska dla I. Lwów	
III.	Ks. Dąbrowski Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 1-3. Stanisławów 1902.	Ks. Toroński. Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 1. i 2. Lwów 1901.		Samolewicz Sołtysik. Gramat. jęz. łacińsk. w. 7.	Próchnicki. Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy III. wyd. 2 i 3. Cornelius Nepos, wyd. Patoczki-Zawilińskiego.	Fiderer Gramatyka jęz. grec. w. 2 Lwów 1898.	Taborski-Winkowski. Ćwiczenia greckie. Lwów. 1899.	Małeczki, Gramatyka jęz. polskiego szkolna, wyd. 9. Lwów. 1903.	Czubek-Zawaliński. Wypisy polskie dla III. kl. Lwów 1895.	a) Stocki i Carliner, Ruska Gramatyka Lwów. 1893. b) Kokorudz-Konarski. Gram. ruska dla Polaków Lwów 1900.	Ruska dla III. kl. s. Lwów
IV.	Ks. Jougan Liturgia kat. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899.	Ks. Toroński. Liturgia, wyd. 2. Lwów 1898			Próchnicki. Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. wyd. 1. i 2. Caesar, Comm. de bello Gall. wydanie Terlikowskiego Ovidius. wyd. Sedlmayer-Bednarski.		Fiderer. Gramatyka jęz. greckiego wyd. 1-2. Lwów 1898.		Taborski-Winkowski. Ćwiczenia greckie. Lwów. 1899.		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla IV. kl. Lwów 1900.
V.	Ks. Jougan. Katolicka dogmatyka ogólna. Lwów 1898.	Ks. Toroński Dogmatyka fund. i apologetyka Lwów. 1893.		Samolewicz-Sołtysik. Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 7. Lwów 1901.	Livius. wyd. Zingerle-Majchrowicz. Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarski.	Fiderer. Chrestomatya z pism Xenofonta. wyd. 1. i 3. Lwów 1903. Homera Iliada część I. wyd. Scheindler-Sołtysik.		—	Próchnicki. Wzory poezji i prozy. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900.	—	Wzory proz. kl. V. L.
VI.	Ks. Jougan. Dogmatyka szeregółowa. Lwów 1901.	Ks. Toroński. Dogmatyka szeregółowa. Lwów. 1895.			Sallustius. Wojna z Jugurtą wyd. Linker i Klimscha-Sołtysik Vergilius Eichler-Rzepiński. Cicero in Catil. Kornitzer-Sołtysik.		Fiderer. Gramatyka języka greckiego. Lwów 1898.	Hemera Iliada, część I. i II. wyd. Scheindler-Sołtysik. Herodot, wyd. Scheindler-Terlikowski. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, wyd. 1. 2. i 3. Lwów 1902.	—	Wypisy polskie Tarnowskiego i Wójcika Część I. Wyd. 1. — 3.	—
VII.	Martin-Solecki. Etyka katolicka. Wyd. 1. i 2. Przemysł 1895.	Wappler-Pinrko Etyka katolicka Lwów. 1885.			Cicero: De imperio Cn. Pompei, Laelius, Pro Milone ed Nohl. Vergilius w. Eichler-Rzepiński.	Fiderer. Gramatyka języka greckiego. Lwów 1898.		Homera Odyssea, wyd. Jezienicki. Demostenes, wyd. 2. Wothe-Schmidt.	—	W I. półr. Wypisy polskie jak w kl. VI.; w II. półr. Wypisy polskie Tarnowskiego i Próchnickiego część II. wyd. 1. i 2. Lwów 1896.	—
VIII.	Ks. Jougan. Historia kościoła katolickiego Wyd. 1. i 2. Lwów 1900.	Wappler-Stefanowicz. Historia chrześc. kat.-Cerkwi. Lwów. 1886.			Horatius, wybór pism, wyd. J. Dolnicki i St. Librewski Tacitus Germania i Libri ab excessu Divi Augusti wyd. Muellera.		—	Plato, Apologia, wyd. Christ-Lewicki Euthyphron (wyd. Teubner.) Sofokles. Edyp. Król, wyd. Schubert-Majchrowicz. Homera Odyssea. wyd. Jeziennicki.	—	Wypisy polskie Tarnowskiego i Próchnickiego, część II. wyd. 1. i 2. Lwów 1896.	—

KSIĄŻEK SZKOLNYCH

dzie w tutejszym zakładzie w roku szkolnym 1904.

	Język polski		Język ruski		Język niemiecki	Geografia	Historia	Matematyka	Nauki przyrodnicze		Proped. filozof.
	Gramatyka	Wypisy	Gramat	Wypisy					historia nat.	fizyka	
	Konarski. Związki gram. jęz. polskiego szkolna, 1901.	Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I. kl. wyd. 2. i 3. Lwów 1897.	Gram. ruska Kocowski-Ohonowski	Ruska czytanka dla I. klasy. Lwów 1896.	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. I. wyd. 5. Lwów 1902.	Benoni i Tatomir. Krótki rys geografii, wyd. 6 i 7, Lwów 1898.	—	Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry cz. I. wyd. 2. i 3. Jamrógiewicz. Geometria poglądowa wyd. 2. i 3. Lwów 1901.	Nowicki-Limbach Zoolog. wyd. 6-10. Rostański Botanika szk. na kl. niższe wyd. 4.	—	—
		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II. kl. wydanie 1. i 2. Lwów 1898.		"	Ruska czytanka dla II. kl. Lwów 1899.	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. II wyd. 4. Lwów 1903.	Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna wyd. 6-9.	Semkowicz Opowiadania z dziejów powsz. część I. wyd. 2. Lwów 1901.	Brzostowicz. Poc. arytm. i algebry Część I. wyd. 2. i 3. Jamrógiewicz. Geometria poglądowa, wyd. 2 i 3. Lwów 1901.	Nowicki-Limbach. Zoologia w 6-10. Botanika szk. na kl. niższe wyd. 4.	—
enia.	Małcki, Gramatyka jęz. polskiego szkolna, wyd. 9. Lwów. 1903.	Czubek-Zawaliński. Wypisy polskie dla III. kl. Lwów 1895.	a) Stocki i Cartner. Ruska Gramatyka Lwów. 1893. b) Kokoruz-Konarski. Gram. ruska dla Polaków Lwów 1900.	Ruska czytanka dla III. kl. szkół średnich. Lwów 1893.	German i Petelenz: Ćwiczenia niemieckie dla kl. III wyd. 3. 1902 Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1903.	"	Semkowicz. Opowiad. z dziejów pow. cz. II. Raver Dzieje ojczyste wyd. 2.	Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry część II. wyd. 1 i 2. Jamrógiewicz, Geometria Poglądowa wyd. 2 i 3. Lwów 1901.	Łomnicki, Mineralogia dla niższych klas, wyd. 2, 4	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla niż. klas szkół. sred. wyd. 2. 3. Kraków 1899.	—
enia.	Małcki, Gramatyka jęz. polskiego szkolna, wyd. 9. Lwów. 1903.	Czubek-Zawaliński. Wypisy polskie dla IV. kl. Lwów 1900.		a) Ruska czytanka dla IV. kl. Lwów 1897. b) Ruska czytanka dla szkół wydz. (kurs przyg.) Barwińskiego. Lwów 1902.	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. wyd. 1. i 2. Jahner, Deutsche Grammatik. Lwów 1903.	Benoni-Majerski. Geografia austr. węg. Monarchii, wyd. 2 i 3. Lwów 1899.	Semkowicz. Opowiad. z dziejów powsz. cz. III. wyd. 1. i 2. Raver Dzieje ojczyste wyd. 2.	Brzostowicz. Początki arytm. i alg. część II. Jamrógiewicz. Geometria pogląd. wyd. 2 i 3. Lwów 1901.	—	"	—
ism 1913 teindler-	—	Próchnicki. Wzory poezji i prozy. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900.	—	Łuczakowski. Wzory prozy i poezji dla kl. V. Lwów 1894.	Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch für die V. kl. wyd. 2. Lwów 1902. Cid Herdera wyd. Graes i Deutsche Helden-sage wyd. Graes.	—	Zakrzewski Historia powsz. Część I. wyd. 1-4. Kraków 1902.	Dziwiński. Zasady algebry wyd. 2. Moenik-Maryniak. Geometria dla wyższych klas. wyd. 3 4. i 5. Lwów 1902.	Łomnicki Mineralogia i geologia wyd. 3. 4. i 5. Rostański Botanika szkolna dla klas wyż.	—	—
wyd. r, Chre- yd. 1. 2.	—	Wypisy polskie Tarnowskiego i Wójcika Część I. Wyd. 1. — 3.	—	I. półr. Czytanka Barwińskiego cz. I. wyd. 2. II. półr. Wyimki z narodnoji liter. Barwińskiego cz. I. wyd. 3. Ustna słownictw. wyd. 2. Lwów 1892.	Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch für die VI. kl. Lwów 1892. Voss Louise, Lessing Minna von Barnhelm.	—	Zakrzewski. Historia powsz. Część I. 2 i 3 wyd. 1. 4 Lewicki Zarys dziejów Polski i krajów rusk. wyd. 3. Kraków. 1901.	Dziwiński. Zasady algebry wyd. 1. i 2. Moenik Maryniak jak w kl. V Kranz Tablice pięciocyfrowe logarytmów.	Petelenz. Zoologia dla klas wyższych szkół śred. wyd. 1. i 2. Lwów 1902.	—	—
icki. hmidt.	—	W I. półr. Wypisy polskie jak w kl. VI.; w II. półr. Wypisy polskie Tarnowskiego i Próchnickiego część II. wyd. 1. i 2. Lwów 1896.	—	Wyimki z narodnoji literatury Barwińskiego część II. wyd. 2. i 3. Lwów 1902.	Petelenz-Werner. Deutsches Lesebuch für die VII. kl. Hermann und Dorothea: Schiller Maria Stuart, Lessing Laokoon, Egmond.	—	Zakrzewski Historia powsz. część III. wyd. 1 i 2. Lewicki jak w VI.	Dziwiński. Zasady algebry wyd. 1. i 2. Moenik-Maryniak. Geometria dla wyższych klas wyd. 3. 4. i 5. Logarytmy Kranza.	—	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyższych klas szkół. sred. wyd. 1 i 2. Kraków 1899. Tomaszewski Chemia. 2 i 3.	Kozłowski Logika elementarna Lwów 1891.
ewicki ofokles. rowicz. nicki.	—	Wypisy polskie Tarnowskiego i Próchnickiego, część II. wyd. 1. i 2. Lwów 1896.	—	Chrestomatya staro ruska Ogonowskiego Lwów 1881.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. kl. Grillparzer Sappho, Hamlet Shakespeare wyd. Graes. Goethe Iphigenie, Grillparzer die Anfrau.	—	Głabiński-Finkel Historia i statystyka austr.-węg. Monarch. Lewicki jak w VI.	Dziwiński. Zasady algebry wyd. 1. i 2. Moenik-Maryniak. Geometria dla wyższych klas wyd. 3. 4. i 5. Logarytmy Kranza.	—	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyż. klas szkół średnich Kraków 1899.	Lindner-Kulczyński, Wykład psychologii Kraków 1895.

